

The background of the entire page is a photograph of two light pink ballet slippers. The slippers are made of a soft, satin-like fabric and have long, flowing ribbons attached to the back. One slipper is in the foreground, showing its opening and the interior padding. The other slipper is slightly behind it. The lighting is soft and even, highlighting the texture of the fabric.

Dansen in de journalistieke polderweide

Een vergelijkend onderzoek naar het aanbod, gebruik en de waardering van de informatie over dans in Nederlandse dagbladen

Bibiane M. Roos

Master Media en Journalistiek
Erasmus Universiteit Rotterdam
299306

bibiroos@hotmail.com

Susanne Janssen en Nel van Dijk

Inhoudsopgave

Voorwoord	5
Inleiding	6
Hoofdstuk 1: Theoretisch kader	8
1.1. <u>Institutionalisering</u>	8
1.1.1. Inleiding	8
1.1.2. Bourdieu	8
1.1.3. Bourdieu: productie van geloof	8
1.1.4. Bourdieu: culturele veld	9
1.1.5. Dansveld	9
1.1.6. Instituut danskritiek	10
1.2. <u>Professionalisering</u>	12
1.2.1. Inleiding	12
1.2.2. Redactionele ruimte	12
1.2.3. Academische critici	12
1.2.4. Wel of geen professionalisering?	13
1.3. <u>Commercialisering</u>	14
1.3.1. Inleiding	14
1.3.2. Concurrenten en adverteerders	14
1.3.3. Diversificatie	15
1.4. <u>Classificatie van cultuur</u>	16
1.4.1. Inleiding	16
1.4.2. Veranderingen	16
1.4.3. Oorzaken	17
Hoofdstuk 2: Deelonderzoek – aanbod	18
2.1. <u>Inleiding</u>	18
2.2. <u>Methode</u>	18
2.3. <u>Resultaten</u>	20
2.3.1. Professionalisering	20
2.3.2. Commercialisering	22
2.4. <u>Conclusie en discussie</u>	25
Hoofdstuk 3: Kernpunten debatten en discussies	28

3.1. <u>Inleiding</u>	28
3.2. <u>Dansjournalistiek voor 1970</u>	28
3.2.1. Inleiding	28
3.2.2. 1952: Lieuwe Hornstra	28
3.3. <u>Dansjournalistiek na 1970</u>	29
3.3.1. 1992: Isabelle Lanz	29
3.3.2. 1993: Leo Spreksel	30
3.3.3. 1993: Nou wij!	30
3.3.4. 1998: Tien voor de criticus	31
3.3.5. 2000: Nico Sickens de Wal	33
3.3.6. 2002: Irene Start	33
3.3.7. 2003: Fantomen	35
3.4. <u>Conclusie en discussie</u>	36

Hoofdstuk 4: Deelonderzoek – gebruik/waardering 38

4.1. <u>Inleiding</u>	38
4.2. <u>Methode</u>	38
4.2.1. Enquête	38
4.2.2. Foucault	39
4.2.3. Opzet	40
4.2.3.1. Deel A	40
4.2.3.2. Deel B	41
4.2.3.3. Deel C	41
4.2.3.4. Deel D	41
4.3. <u>Resultaten</u>	41
4.3.1. Inleiding	42
4.3.2. Deel A	42
4.3.2.1. Dansjournalisten	42
4.3.2.2. Dansmakers	43
4.3.2.3. Danskijkers	43
4.3.3. Deel B	43
4.3.3.1. Dansjournalisten	44
4.3.3.2. Dansmakers	46
4.3.3.3. Danskijkers	48
4.3.3.4. Vergelijking	50
4.3.4. Deel C	51
4.3.4.1. Dansjournalisten	51

4.3.4.2. Dansmakers	54
4.3.4.3. Danskijkers	55
4.3.4.4. Vergelijking	57
4.3.5. Deel D	58
4.3.5.1. Dansjournalisten	58
4.3.5.2. Dansmakers	60
4.3.5.3. Danskijkers	62
4.3.5.4. Vergelijking	64
4.4. <u>Conclusie</u>	65
4.4.1. Aanbod	66
4.4.2. Gebruik	66
4.4.3. Waardering	66
4.4.4. Ontwikkeling	67
Hoofdstuk 5: Conclusie en aanbeveling	68
Literatuuropgave	72
Bijlage 1: Tabellen bij hoofdstuk 2	75
Bijlage 2: Enquêtes bij hoofdstuk 4	89

Voorwoord

Ik heb met veel plezier deze master thesis geschreven, omdat het twee velden combineert die ik interessant en inspirerend vindt: dans en media. Het schrijven van een master thesis is echter geen gemakkelijke opgave. Daarbij is er in het afgelopen studiejaar in positieve en negatieve zin veel gebeurd. Daarom wil ik hier graag de mensen bedanken die het, ieder op hun eigen wijze, mogelijk hebben gemaakt dat ik deze master thesis kon schrijven:

Susanne Janssen

Liesbeth Wildschut

Papa

Vincent

Nico

Daniella

Nicolette

Menzo

Liliane

Evelyne

Martine

En in het bijzonder... Mama en Dokie

Inleiding

De dansjournalistiek staat permanent ter discussie. De een vindt haar niet deugen, de ander beschouwt haar als overbodig, een derde zegt zich er niets van aan te trekken. Feit is dat er altijd over dansjournalistiek wordt gesproken, ten goede en ten kwade. Ik vraag mij af wat er achter deze discussiedrift zit. Ik maak in deze master thesis een onderscheid tussen drie niveau's waarop over het (dis)functioneren van de dansjournalistiek wordt gesproken: aanbod, gebruik en waardering. Daarbij zal de aandacht uitgaan naar de ontwikkelingen van de dansjournalistiek in de afgelopen tien jaar. Ook onderscheid ik drie actoren uit het dansveld die te maken hebben met dansjournalistiek: dansjournalisten, dansmakers en danskijkers. Dit resulteert in de volgende vraagstelling die ik in mijn master thesis zal hanteren:

Welke verschillen zijn er te bespeuren in het aanbod van informatie over dans in Nederlandse dagbladen en in hoeverre verschilt het gebruik en de waardering van deze informatie tussen dansjournalisten, dansmakers en danskijkers?

Deze vraagstelling kan opgesplitst worden in de volgende deelvragen:

- Welke veranderingen heeft het *aanbod* van de informatie over dans de afgelopen tien jaar ondergaan? Is dit door professionalisering meer divers geworden, of juist oppervlakkiger door de invloed van commercialisering?
- In hoeverre en op welke wijze maken de diverse actoren in het dansveld *gebruik* van de informatie over dans in de Nederlandse dagbladen?
- Hoe *waarderen* de diverse actoren de informatie die in Nederlandse kranten over dans wordt verschaft?
- Wat zijn de voornaamste *ontwikkelingen* die zich naar hun waarneming in de afgelopen tien jaar binnen de dansjournalistiek in kranten hebben voorgedaan?

Ik zal proberen deze vragen te beantwoorden door allereerst verschillende theorieën uiteen te zetten die te maken hebben met het functioneren van de dansjournalistiek (hoofdstuk 1), vervolgens komt aan de orde: de verschillen die te bespeuren zijn tussen het aanbod van de huidige dansjournalistiek en die van tien jaar terug door middel van een inhoudsanalyse (hoofdstuk 2); de verschillende debatten en discussies omtrent dansjournalistiek die door de tijd heen hebben plaatsgevonden (hoofdstuk 3); een steekproef naar het gebruik en de waardering van de informatie over dans door dansjournalisten, dansmakers en danskijkers door middel van enquêtes (hoofdstuk 4).

Als ik het in mijn master thesis heb over dans spreek ik over theaterdans, om andere dansvormen zoals gemeenschapsdans uit te sluiten, omdat deze dansvormen een nut hebben dat te maken heeft met een doelstelling die buiten de dans ligt. Bij de theaterdans is dat niet meer het geval, omdat daar de dans op zichzelf het doel is: het gaat dan namelijk om dansante expressie en receptie in een artistieke context. Hierbij houdt ‘dansante expressie’ in dat er professionele danskunstenaars aan het werk zijn. Terwijl ‘dansante receptie’ wil zeggen dat er een publiek is, dat zich voor de dans wil openstellen. Met het oog op dit publiek wordt de dans ontworpen en uitgevoerd door de danskunstenaars. ‘Artistieke context’ wil dan ook zeggen dat de danskunstenaars in hun dans bepaalde artistieke, esthetische bedoelingen hebben gerealiseerd in de hoop dat deze het publiek op één of andere manier zullen aanspreken. (Utrecht 1998: 27)

Het onderzoek richt zich op Nederland en dus op de westerse theaterdans, die in twee hoofdvormen te onderscheiden is. De ene is de academische theaterdans ofwel het academische ballet, ook kortweg ‘ballet’ genoemd. De andere hoofdvorm is de niet-academische theaterdans ofwel moderne dans. Inhoudelijk zijn de artikelen uit het onderzoek gericht op deze vormen van dans.

Er bestaat een wezenlijk verschil tussen een recensent en een criticus. Een recensent is een journalist die verbonden is aan een dagblad. Voor een recensent is de totstandkoming van een theatervoorstelling, behalve een artistieke prestatie, ook een nieuwsfeit waarvan melding moet worden gemaakt, liefst zo snel mogelijk. Grote kranten zetten verschillende recensenten in omdat zij het tot hun taak rekenen het veld in zijn geheel te overzien. (Stuivenberg en Rijghart 2003: 7)

Hoofdstuk 1: Theoretisch kader

1.1. Institutionaliserings

1.1.1. Inleiding

De hier gepresenteerde thesis sluit aan bij een bepaalde vorm van analyse van de omgang van mensen met kunst, in het speciaal dans, die met de term ‘institutioneel’ kan worden aangeduid. De zogeheten institutionele analyse of institutionele theorie onderzoekt de invloed van instituties op het culturele gedrag van mensen. De (dans)journalistiek is zo’n institutie.

Hoewel het begrip ‘institutie’ door hem slechts sporadisch wordt gebruikt, is het werk van de Franse socioloog Pierre Bourdieu volgens Janssen van belang bij een dergelijk onderzoek. In de eerste plaats vanwege de kritiek die Bourdieu formuleert op heersende opvattingen over cultureel gedrag en over de aard van kunstwerken. Daarbij heeft hij tal van nieuwe vragen opgeworpen. Deze betreffen de invloed van instellingen uit het culturele veld op de eigenschappen die kunstwerken krijgen toegekend en de invloed van deze instellingen en van maatschappelijke factoren als sociaal milieu op het culturele gedrag van mensen. Hieronder volgt een korte weergave van Bourdieu’s opvattingen. (Janssen 1994: 13-14)

1.1.2. Bourdieu

De studies van Bourdieu hebben zowel met de productie als de consumptie van kunst te maken en breken met een aantal gangbare ideeën. Zoals de opvatting van de kunstenaar als autonome uitvoerder van een individueel scheppingsplan (Bourdieu 1970, 1977 en 1983); het beeld van de criticus of kunstbeschouwer als onafhankelijk expert, die van een willekeurig kunstwerk de artistieke waarde weet aan te geven (Bourdieu 1987); de voorstelling van de ware ‘kunstminnaar’ als iemand die door zijn aangeboren gevoel voor esthetiek wordt gedreven om zich in kunst te verdiepen (Bourdieu 1984). Hierin is de door mij in dit onderzoek aangebrachte driedeling van de (dans)maker, (dans)journalist en (dans)kijker af te leiden. Welke visie heeft Bourdieu geformuleerd over de rol van verschillende instituties in de productie en consumptie van kunst?

1.1.3. Bourdieu: productie van geloof

Bourdieu heeft in vergelijking met voorgangers een veel uitgesprokener begrip van culturele instituties als scheppers van artistieke of symbolische waarde. Om te kunnen beantwoorden welke conventies en waarden richtinggevend zijn voor de keuzes en oordelen van de diverse spelers in het dansveld, is het interessant te kijken naar wat Bourdieu heeft omschreven als de ‘productie van geloof’. Dit proces heeft te maken met de productie van kunst die volgens Bourdieu bestaat uit de legitimering van bepaalde objecten als kunst. Het kunstwerk heeft geen artistieke essentie, maar bestaat alleen als kunstwerk op grond van het beeld dat het kunst is. De productie en consumptie van kunstobjecten

wordt hiermee gekoppeld aan de beeldvorming rond die objecten. Dit geloof is volgens Bourdieu het product van een wisselwerking tussen instituties en personen die te maken hebben met de materiële productie en verspreiding van artistieke objecten en met de meningsvorming rond kunst en literatuur. (15)

1.1.4. Bourdieu: culturele veld

Als overkoepelend begrip voor de instellingen en personen die betrokken zijn bij de materiële en symbolische *productie* van kunst, introduceert Bourdieu de metafoor van het ‘culturele veld’. Binnen dit veld bestaan er volgens hem tegenover en naast elkaar een ‘veld van grootschalige culturele productie’ en een ‘veld van kleinschalige culturele productie’. Het eerste veld is dat van de massacultuur, waar commercieel succes voorop staat en waarvan de producten weinig of geen artistiek aanzien hebben. In feite wordt alleen in het veld van beperkte culturele productie symbolische of artistieke waarde in eigenlijke zin gecreëerd. Hier draait het in de eerste plaats om artistiek prestige en wordt commercieel succes als onbelangrijk of zelfs als ‘verdacht’ gezien.

Bourdieu benadrukt zowel de relatieve posities als de onderlinge rivaliteit met betrekking tot de instellingen en personen die te maken hebben met de materiële en symbolische productie van kunst. Het culturele veld biedt slechts een beperkt aantal mensen een succesvolle carrière, terwijl velen dit ambiëren. Bourdieu beschouwt het culturele veld daarom als het toneel van een permanente strijd. De logica van het culturele veld dwingt nieuwkomers keer op keer zichzelf als anders en origineel naar voren te brengen, om zodoende een positie binnen dit veld te verwerven.

Wat betreft de consumptie van kunst, is voor Bourdieu de wijze waarop mensen kunst beleven en waarderen geen individuele aangelegenheid, die vooral of volledig aangeboren is. Om bepaalde vormen van kunst te kunnen waarderen, moet men volgens hem vertrouwd zijn met de ‘esthetische beschouwingwijze’; de gangbare codes en ideeën in het culturele veld. Deze vorm van omgang met kunst is dus niet van nature gegeven, maar het product van een langdurig leerproces waarbij mensen gaandeweg thuis raken op artistiek gebied. (16)

1.1.5. Dansveld

Bourdieu maakt in zijn analyse van het veld van culturele productie doorgaans geen onderscheid tussen verschillende kunstdisciplines. Mede geïnspireerd door zijn inzichten omtrent het culturele veld, heeft evenwel een groeiend aantal onderzoekers zich in de afgelopen decennia toegelegd op de studie van de productie en verspreiding van literatuur. Aan de hand van die studies kunnen een aantal vragen en hypothesen opgesteld worden gericht op het dansveld.

In Nederland hebben Bourdieu’s opvattingen over het culturele veld een vertaling en nadere uitwerking gekregen in de zogenoemde empirische literatuursociologie. Een centrale plaats in deze institutionele benadering van literatuur heeft de volgende veronderstelling, die ik als volgt vertaal naar het dansveld: De classificatie van een dans als theaterdans, de specifieke waarde die zo’n dans op een

bepaald moment krijgt toegekend én de spreekwijzen die met betrekking tot die voorstelling in een gegeven periode als legitiem gelden, zijn het resultaat van een complex proces dat gereguleerd wordt door een aantal instituties uit het dansveld, in wisselwerking met de choreografen van de betrokken voorstellingen. In dat proces speelt de danskritiek een dominante rol. Onder ‘dansinstitutie’ verstaat men een constellatie van actoren die een specifieke taak vervullen in de productie en verspreiding van dansvoorstellingen én in het vormen en verkondigen van opvattingen, oftewel beeldvorming, over die teksten. Tot de instituties die zorg dragen voor de materiële en symbolische productie en verspreiding van dansvoorstellingen behoren de overheid, theaters, werkplaatsen, gezelschappen, festivals, service organisaties en netwerken, danskritiek en het dans(vak)onderwijs.

Deze instituties oefenen, weliswaar in verschillende mate, invloed uit op de manier waarop het in dans geïnteresseerde publiek met theaterdans omgaat en erover spreekt. Het geheel van dansinstituties, choreografen en publiek vormt het dansveld, een steeds veranderend systeem van machtsrelaties. Het dansveld wordt dus opgevat als een dynamisch geheel. Deze dynamiek berust voor een belangrijk deel op de interactie tussen de bij de productie en verspreiding van theaterdans betrokken instituties en personen. Het dansveld maakt echter deel uit van een omvangrijker maatschappelijk systeem. Dit impliceert dat het dansveld slechts een relatieve autonomie kent. Er is geen institutie met een eigen specifieke taak binnen het dansveld aanwijsbaar, die haar ontstaan uitsluitend aan ontwikkelingen binnen dat veld te danken heeft. Krachtsverhoudingen tussen instituties en ook daarbinnen, veranderen in de loop van de tijd mede onder invloed van bredere maatschappelijke (sociaal-economische, culturele, technologische) ontwikkelingen.

In figuur 1 worden de organisaties en personen onderscheiden die, stapsgewijs, betrokken zijn bij de productie, distributie en receptie van een dansvoorstelling. Ik heb mij bij het opstellen van de figuur laten inspireren door het schema van het literaire veld.

1.1.6. Instituut danskritiek

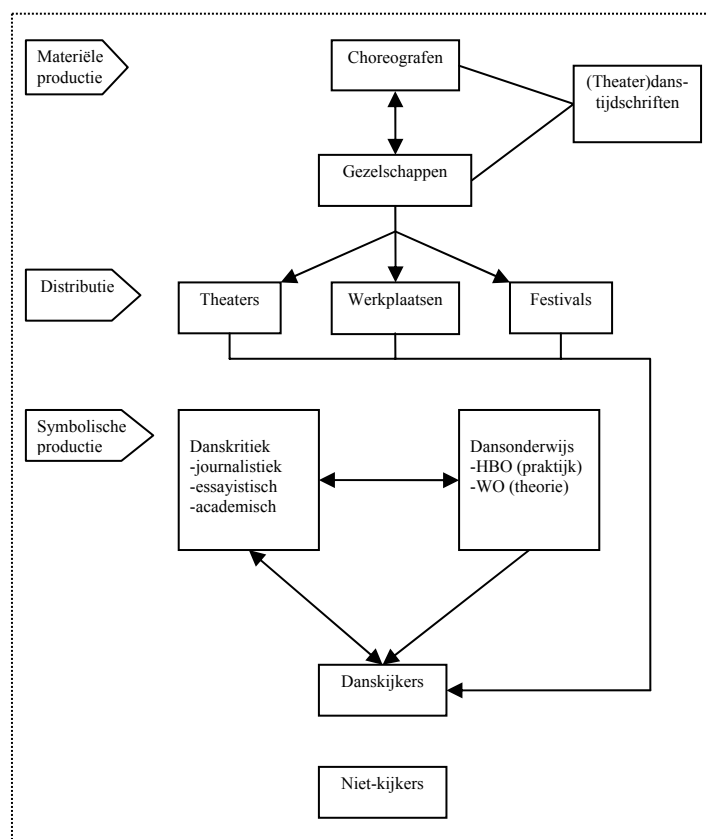
Vanuit de institutionele gezichtshoek bezien vervult de danskritiek meer dan een functie in het complexe proces van productie, verspreiding en receptie van dans. Danskritiek vertegenwoordigt niet alleen een vorm van receptie, maar heeft ook een bemiddelende rol. Het zorgt ervoor dat een voorstelling aandacht krijgt van potentiële danskijkers en van instanties die een brugfunctie vervullen tussen voorstelling en publiek, zoals theaters, gezelschappen en dansonderwijs. Daarbij heeft dansjournalistiek een functie als *producent* van symbolische waarde. Critici schrijven niet alleen beschouwende teksten, maar leveren daarmee tevens een bijdrage aan de totstandkoming van dansvoorstellingen.

Evenals andere kunstwerken bestaan dansvoorstellingen slechts doordat zij van elkaar en van andere voorstellingen worden onderscheiden, door hun bijzondere waarde te benoemen. Deze activiteit is in onze samenleving alleen voorbehouden aan leden van de institutie danskritiek. Als professionele beoordelaars van dansvoorstellingen worden zij bij bevoegd en in staat geacht om voorstellingen naar

aard en kwaliteit te karakteriseren. Zonder hun optreden, met andere woorden zonder de tussenkomst van daartoe gemachtigde deskundigen die publiekelijk de artistieke waarde van een voorstelling benoemen, is er wel een dans, maar nog geen dansvoorstelling, laat staan een meesterwerk. Het repertoire van dansvoorstellingen ligt dus niet voorgoed vast, noch hun indeling naar kwaliteit. Zowel de samenstelling als de rangordening van het dansrepertoire zijn in de eerste plaats het werk van critici. Hun activiteiten bepalen welke plaats de voorstelling binnen het bestaande werk van de choreograaf en andere choreografen krijgt toebedeeld en welke termen gebruikt worden om erover te praten.

De overige instituties uit het dansveld kunnen deze rol van de kritiek nauwelijks aanvechten, wel kunnen ze die rol bevestigen. Het is de vraag of andere instanties en personen die bemoeienis hebben met de productie, distributie en consumptie van dans het oordeel van de kritiek meestal volgen, en er is tevens nader onderzoek nodig om te bepalen in hoeverre en op welke wijze dit precies gebeurt. Aan de hand van enquêtes met diverse betrokkenen uit het dansveld hoop ik onder andere op deze vragen een antwoord te kunnen formuleren.

Wel staat vast dat de danskritiek van andere partijen uit het dansveld het recht krijgt om te oordelen over dansvoorstellingen. Deze legitimeringbevoegdheid is de uitkomst van een langdurig proces waarin de danskritiek is uitgegroeid tot een relatief autonome institutie voor de meningsvorming over dans. Kenmerkend voor dit proces is een groeiende professionalisering en specialisering van de kritiek, waarop ik nu verder in zal gaan in de volgende paragraaf.

Figuur 1: Schema van het dansveld

Bron: Eigen bewerking

1.2. Professionalisering

1.2.1. Inleiding

Tot diep in de negentiende eeuw legde de overheid met het dagbladzegel ernstige beperkingen op aan uitgevers van printmedia: informatieverschaffing kon zo worden belast. De opheffing van dit zegel (1869) was een noodzakelijke maar geen voldoende voorwaarde voor de opbloei van een massapers. Technologische ontwikkelingen in het drukkersbedrijf (mechanische zetmachine, snelpers) en in de telecommunicatie (uitvinding van telegraaf, oprichting van persagentschappen) verhoogden de efficiency van krantenbedrijven. Met de verzuiling groeide de behoefte van ideologisch onderscheiden groeperingen aan eigen media. Samen met nieuw persbeleid zijn deze ontwikkelingen op lange termijn bevorderlijk voor het ontstaan van de massakrant en indirect voor de professionalisering van de kritiek. Van een doorbraak van de journalistieke kritiek lijkt pas sprake in het tweede decennium van de twintigste eeuw. Waarom hadden critici, kunstenaars en consumenten hier baat bij? Critici en kunstenaars kregen meer plaatsruimte, wat inkomsten uit recensies en feuilletons opleverde; voor gezelschappen groeide de kans op *free publicity*; voor geschoolde afnemers van kranten en tijdschriften groeide het belang van recensies als bron van informatie over het nieuwe aanbod. (Dorleijn & Van Rees: 2006, 23)

1.2.2. Redactionele ruimte

Janssen (1999) onderzocht de ontwikkeling van de redactionele ruimte voor verschillende kunstdisciplines in *NRC Handelsblad*, *de Volkskrant*, *De Telegraaf* en *Algemeen Dagblad* in de periode 1965-1990. De redactionele ruimte voor kunst in deze bladen bleek in 1990 ruim twee keer zo groot dan in 1970. Gemiddeld besteedden de vier kranten in 1990 meer dan 10 procent van hun redactionele pagina's aan bijdragen op cultureel gebied; voor *de Volkskrant* en *NRC Handelsblad* was dit ongeveer 15 procent. De redactionele ruimte voor dans bleek in diezelfde periode aanzienlijk te zijn gestegen. Het aantal pagina's is verachtvoudigd. Daarmee is de geringe aandacht voor dans in de kunst- en cultuurberichtgeving van de onderzochte kranten gegroeid van 1 procent van de totale redactionele ruimte voor kunst en cultuur in 1965 naar 4 procent in 1990. De stijging was met name het grootst bij de populaire kranten *De Telegraaf* en *Algemeen Dagblad*.

1.2.3. Academische critici

Met de explosieve groei van het aantal culturele pagina's nam vanaf 1970 het aantal critici in de dagen- en weekbladen aanzienlijk toe. Er kwamen veel nieuwe critici bij en tegelijkertijd beëindigden veel oudere critici hun werkzaamheden als recensent of gingen minder werken. Tegen het eind van dat decennium had zich een ware wisseling van de wacht voltrokken. Vaak zijn het nieuwkomers die binnen het veld van de kritiek zorgen voor polemiek en strijd. Zij moeten nog een plaats veroveren binnen het veld en zijn daardoor geneigd zich af te zetten tegen de gevestigde orde en tevens het debat

te zoeken met andere nieuwkomers, met wie ze strijden om een toonaangevende positie binnen de kunstkritiek. (Bardoel, Vos, Van Vree en Wijffes (red): 2001, 214-215)

De nieuwkomers hebben volop kunnen profiteren van de democratisering van het hoger onderwijs in Nederland en dus vaker een gespecialiseerde hbo- of academische opleiding genoten. Vooral toonaangevende dag- en weekbladen zijn in toenemende mate gebruik gaan maken van academisch gevormde critici. Het gestegen opleidingsniveau van de lezers en statusoverwegingen hebben waarschijnlijk een rol gespeeld. Omgekeerd is het voor academici steeds aantrekkelijker geworden om voor de krant te werken of te schrijven. (216)

De opmars van academici is hand in hand gegaan met een voortschrijdende arbeidsindeling en specialisering binnen de kritiek. Veel nieuwkomers legden zich grotendeels toe op een specifiek genre van kunst en cultuur. Het feit dat de Nederlandse pers steeds meer is gaan werken met een groot bestand aan medewerkers naast enkele vaste namen, heeft er volgens diverse betrokkenen toe geleid dat de individuele criticus minder invloed had. (216)

In de afgelopen decennia is veel kritiek geleverd op de zogenoemde 'academisering' van de kritiek, waarbij allerlei bekende tegenstellingen steeds opnieuw de kop opstaken: de specialist versus de liefhebber, de wetenschap versus de kunst en het intellect tegenover de invoelende intuïtie. Doorgaans ging het de criticasters niet zozeer om de opkomt van academisch gevormde specialisten als zodanig als wel om de veronderstelde negatieve gevolgen van die academische vorming op hun kritische praktijk. (219)

1.2.4. Wel of geen professionalisering?

Volgens Van Dijk en Janssen komt de voortschrijdende professionalisering van de kritiek in de dag- en weekbladpers op drie manieren tot uitdrukking. Allereerst nam sinds de jaren zeventig het aantal academisch gevormde specialisten in de kritiek toe. De uitbreiding van het aantal pagina's voor kunst en cultuur in kranten en opiniebladen ging gepaard met een groei van het aantal personen dat zich dankzij een vast dienstverband bij een krant of tijdschrift exclusief kon wijden aan het schrijven en redigeren van recensies en andere journalistieke bijdragen over kunst, en ook dat wijst op een toegenomen professionalisering. Een derde manier waarop de professionalisering tot uitdrukking komt, is de zelfstandige positie die de kunst- en cultuurredactie zich binnen de meeste bladen heeft verworven; met andere redacties wordt hooguit onderhandeld over het plaatsen van culturele kopij, zodat op de kunst- en cultuurpagina's meer ruimte ontstaat voor kunsthoudelijke stukken. (218)

Volgens Van Dijk & Janssen kan er tot op de dag van vandaag niet gesproken worden van een professie in strikte zin en het is twijfelachtig of de kritiek zich in die richting zal ontwikkelen. Er zijn allereerst namelijk geen formele instanties, regels of diploma's die de toegang tot dit veld reguleren. In principe kan iedereen zich 'criticus' noemen en er is geen tuchtcollege dat, in geval van onprofessioneel gedrag, de betrokkene het recht kan ontzeggen om dit vak uit te oefenen. Ten tweede is er van een 'beroepscode' hoogstens in abstracte zin sprake. Hoewel het aantal critici met een

fulltime baan is toegenomen, combineren velen hun kritische arbeid nog steeds met ander werk. Nederland kent geen specifieke beroepsorganisatie voor critici van specifieke kunstdisciplines. En tenslotte, spelen ‘autodidacten’ nog altijd en niet te verwaarlozen rol. (219)

Zoals uit de inleiding is gebleken ligt de kunstkritiek, en daarmee ook de danskritiek, geregeld onder vuur. De commentaren en klachten zijn van diverse aard en komen vaak van direct betrokkenen. In lijn met de hierboven geschetste professionalisering, academisering en specialisering van de kunstkritiek, ligt het commentaar dat critici zich door hun academische scholing te elitair zouden opstellen en daardoor de band met het publiek verloren hebben. In de volgende paragraaf behandel ik een aanklacht die ogenschijnlijk loodrecht op de vorige staat, en te maken heeft met commercialisering.

1.3. Commercialisering

1.3.1. Inleiding

Doordat de kunstkritiek in dag- en weekbladen steeds meer onder druk van commerciële factoren is komen te staan, zou het haar onafhankelijke karakter en representatieve functie (goedgeels) hebben verloren. In plaats van op te treden als ‘opinion leader’ zou de criticus zich steeds vaker als ‘consumentenman’ opstellen. De scheidslijn tussen inhoud en commercie, zoals die tussen privé en publiek, dreigt verder te vervagen.

1.3.2. Concurrenten en adverteerders

Met het vervagen van de traditionele grenzen tussen het privé domein en de publieke sfeer zou de kritiek zich steeds vaker uitsluitend voor de auteur van het kunstwerk interesseren. Zowel recensenten als het publiek zouden alleen nog oog hebben voor het actuele en het nieuwe, het schandaal en het incident. Voor een deel wordt dit toegeschreven aan concurrentieverhoudingen tussen kranten en andere media. Dag- en weekbladen zouden niet alleen elkaars verrichtingen in de gaten houden, maar ook in toenemende mate concurrentie ondervinden van andere media die het publiek informeren over het actuele aanbod op het gebied van kunst en cultuur, met name televisie. (Bardoel, Vos, Van Vree & Wijfjes (red.): 2001, 209/210) Alle recensies in dag- en weekbladen zouden niet opwegen tegen één televisieoptreden. Meest recentelijk is daar het internet bijgekomen. (224)

Dagbladen moeten naast concurrerende media ook rekening houden met de wensen van lezers en adverteerders, op verzekerd te blijven van abonnees, losse verkoop en advertentie-inkomsten. De uitbreiding van plaatsruimte voor kunst binnen Nederlandse kranten, die volgens onderzoek van Janssen tussen 1965 en 1990 65% bedraagt, hangt nauw samen met de positie van kranten ten opzichte van andere nieuws- en informatiemedia. De versmelting van culturele en commerciële belangen lijkt in de loop van de tijd te zijn toegenomen.

Na de oorlog verdwenen de familieweekbladen, waardoor de dagbladen meer aandacht konden gaan geven aan het op ontspanning gerichte deel van de krant. Daarnaast kregen kranten steeds meer concurrentie van opinieweekbladen en werden ze door de opkomst van de televisie en de uitbreiding van de televisie- en radiozendtijd gedwongen hun rol in het bieden van nieuws en informatie aan te passen. Als gevolg hiervan zijn dagbladen in de loop van de naoorlogse periode steeds meer ruimte gaan uittrekken voor opiniërende stukken, achtergrondinformatie en allerlei special-interest onderwerpen, zoals kunst en cultuur. (Janssen: 2006, 168)

Het groeiende besef dat de kunsten ook als bron van advertentie-inkomsten van belang zijn, heeft daarnaast vermoedelijk nog een extra stimulans betekend om meer ruimte voor kunst te reserveren. Een uitgebreide culturele bijlage voor een geïnteresseerd en koopkrachtig lezersbestand is zeer bevorderlijk voor de werving van adverteerders in het culturele segment van de markt. Vanaf de jaren zeventig is dan ook een duidelijke toename in de hoeveelheid krantenadvertenties door culturele organisaties te zien. (169)

1.3.3. Diversificatie

Volgens Van Dijk & Janssen is het moeilijk vast te stellen in hoeverre alle klachten gerechtvaardigd zijn. Wat volgens hen wel geconstateerd kan worden, is dat degenen die dit soort kritiek spuien telkens weer van repliek worden gediend of zelfs regelrecht tot de orde worden geroepen door collega-critici. Die betogen dan weer dat het allemaal zo'n vaart niet loopt, of doen de geschetste problemen af als zou het hier om de hoogst particuliere besognes van criticasters gaan. Kritiek op het functioneren van de kritiek lijkt in eigen kring al gauw als een vorm van nestbevuiling te worden opgevat. (Bardoel, Vos, Van Vree & Wijfjes (red.): 2001, 222) Welke kritiek er specifiek over de dansjournalistiek wordt geuit en hoe daarop gereageerd wordt zal aan bod komen in het volgende hoofdstuk.

Volgens Van Dijk & Janssen valt is er de laatste jaren een diversificatie van de kunstjournalistiek in het algemeen op te merken, getuige het scala van genres dat men in de culturele bijdragen aantreft. Dit zou ook het gevolg van commercialisering kunnen zijn. Uit de uitlatingen van Nederlandse krantenredacteuren kunnen zij opmaken dat zij er steeds meer naar streven de eenzijdige productie van recensies om te buigen naar een meer gevarieerde aanpak, waarbij journalistieke genres als het achtergrondverhaal, het interview, het essay, maar ook de reportage, het portret en de column meer op de voorgrond treden. (223)

Zij vragen zich af in hoeverre zij deze ontwikkeling onder de noemer commercialisering moeten vatten. Enerzijds beogen kunstredacteuren met een gevarieerde journalistieke aanpak ongetwijfeld hun lezers aan zich te binden en hun aantrekkingskracht op nieuwe, jonge lezers te vergroten. Anderzijds hebben de veranderingen in de vorm en inhoud van de culturele informatievoorziening vermoedelijk ook te maken met de geleidelijke entree van een nieuwe lichter kunstredacteuren, met andere oriëntaties en met andere – meer journalistieke – opvattingen over de functie en inrichting van kunstkaternen. (224)

Een aspect van de kritiek op de kunstkritiek is dus de toegenomen commercialisering. Als oorzaak kan de concurrentie met andere media genoemd worden als wel de groeiende behoefte om aan de wensen van lezers en adverteerders tegemoet te komen. De diversificatie van het kunstjournalistieke aanbod kan ten dele opgemerkt worden als een gevolg van de commercialisering in de dag- en weekbladen. Een effect van de toegenomen commercialisering is dat de kunsten steeds meer verschijnen als *commodities* die inwisselbaar zijn met allerlei andere, commerciële vrijetijdsproducten. Volgens Janssen (2005) is hierdoor de twijfel over de bijzondere status van kunst en de geldigheid van traditionele scheidingen tussen hoge en lage cultuur ongetwijfeld versterkt. Hierover gaat de volgende, tevens laatste, paragraaf van dit hoofdstuk.

1.4. Classificatie van cultuur

1.4.1. Inleiding

Zoals we gezien hebben kende de oordeelsvorming over kunst de afgelopen anderhalve eeuw een grotere autonomie dan in vroeger tijden, in die zin dat zij zich in toenemende mate is gaan voltrekken via eigen, specifieke principes en instituties. Maar de aard en maatschappelijke impact van die oordeelsvorming varieert ook in samenhang met wisselende maatschappelijke omstandigheden (Dorleijn & Van Rees, 1999). Niet alleen individuele cultuuruitingen, kunstenaars of genres worden in verschillende sociaal-historische settings anders gewaardeerd en geclassificeerd. Ook het karakter van die classificaties zelf en de functies die zij voor individuen en groepen mensen vervullen, zijn sterk maatschappelijk bepaald. (Janssen: 2005, 5)

1.4.2. Veranderingen

Sinds de jaren vijftig zijn traditionele culturele hiërarchieën en scheidslijnen geërodeerd en vervangen door meer gedifferentieerde en minder hiërarchische patronen van cultuurproductie en cultuurconsumptie. Het culturele veld is een groeiend aantal geïnstitutionaliseerde genres gaan omvatten, die minder hiërarchisch geordend zijn dan voorheen. Zo zijn er naar analogie van de gevestigde kunsten voor voorheen minder legitiem of illegitiem geachte cultuurvormen zoals popmuziek zelfstandige institutionele circuits ontstaan. En op hun beurt hebben de gevestigde kunsten steeds meer elementen uit het domein van de commercieel geproduceerde populaire cultuur geïncorporeerd. (10-11)

Hiermee zijn ook de actoren binnen het culturele veld steeds meer verdeeld geraakt over de waarde van uiteenlopende cultuurvormen. Ook binnen afzonderlijke kunstsectoren is de consensus afgenomen over te hanteren beoordelingscriteria en daarmee verbonden classificaties van culturele producten. Dit verlies aan hiërarchie en universaliteit manifesteert zich tevens in de consumptie van cultuur. Cultuurdeelnemers zijn steeds ongevoeliger geworden voor het traditionele onderscheid tussen hoge en lage cultuur en laten zich minder gelegen liggen aan critici en andere culturele autoriteiten.

Culturele classificaties worden minder breed gedeeld en ook de mate waarin ze symbolische afgrenzingen tussen sociale groepen opleveren lijkt afgenomen. (12)

1.4.3. Oorzaken

Een en ander is het resultaat van diverse, onderling verweven bredere maatschappelijke en culturele processen en daarmee verbonden ontwikkelingen binnen het culturele veld zelf. Processen van individualisering en onthiërarchisering impliceerden dat culturele experts – net als andere autoriteiten – hun gezag zagen afbrokkelen en dat mensen ook op cultureel gebied steeds meer vrijheid kregen om te doen – of te laten – wat ze wilden. De postmammoet generaties hadden die keuzevrijheid al van jongs af aan door het liberalere, pedagogische regime waaronder zij opgroeiden. Zij kregen niet ingeprent dat de traditionele hogere cultuur waardevoller is dan andere cultuuruitingen. Zowel op school als in de vrije tijd konden zij tot op grote hoogte hun eigen voorkeuren volgen. Bovendien viel er ook steeds meer te kiezen. (30)

Stijgende welvaart, de ontwikkeling van een omvattende, transnationale cultuurindustrie en de snel gegroeide verbredingsmiddelen leidden tot een indrukwekkende expansie van de mogelijkheden voor cultuurconsumptie en vrijetijdsbesteding. Processen van ontstatelijking en de verscherpte concurrentie om de aandacht van cultuurconsumenten, dwongen traditionele kunstproducenten en –bemiddelaars om meer marktconform te opereren. Commerciële praktijken en classificatieprincipes werden bijgevolg steeds prominenter binnen de diverse kunstsectoren. In combinatie met de tanende, interne consensus onder kunstkenner leidde die ‘vercommercialisering’, die in de vorige paragraaf aan bod kwam, tot een verdere uitholling van het idee dat Cultuur met een grote C van een hogere orde zou zijn.

Samenvattend kunnen culturele classificaties worden beschouwd als rangordeningen op grond van waardetoekenningen door instituties, die uitmonden in een – doorgaans impliciete – hiërarchie. Dezelfde processen die tot bepaalde classificaties leiden, kunnen in de loop van de tijd – in een andere sociale context – weer veranderen. Drie belangrijke kernkarakteristieken vallen aan classificaties te onderscheiden die als variabelen van invloed zijn op de uiteindelijke vorm en inhoud: ze zijn in meer of mindere mate het product van consensus (binnen en tussen instituties), ze zijn in min of mindere mate hiërarchisch van aard en ze hebben een dynamisch karakter.

In dit hoofdstuk heb ik theoretische benaderingen behandeld die van toepassing zijn op het onderwerp van mijn master thesis. Deze benaderingen zullen als uitgangspunt dienen voor het verdere onderzoek van deze thesis, waarvan allereerst het aanbod van de informatie over dans aan bod zal komen.

Hoofdstuk 2: Deelonderzoek aanbod

2.1. Inleiding

Om een antwoord te kunnen formuleren op de vraag welke verschillen er zijn te bespeuren in het aanbod van informatie over dans in verschillende Nederlandse dagbladen, zal ik een kwantitatieve inhoudsanalyse uitvoeren. Hiermee hoop ik uitspraken te kunnen doen over de verschillende standpunten over de vorm van de dansjournalistiek die in het eerste hoofdstuk van deze thesis aanbod zijn gekomen. Uit dit eerste hoofdstuk blijkt dat de factoren professionalisering en commercialisering van invloed kunnen zijn op de vorm van de dansjournalistiek in dagbladen. Onder de vorm versta ik onder andere de ruimte die voor artikelen over dans wordt uitgetrokken ten opzichte van andere kunstvormen, wat afgeleid kan worden van de plaats op de pagina, het aantal woorden, de teneur van de kop en de grootte van eventuele illustraties. De vraag is hier of de dansjournalistiek door professionalisering meer divers is geworden of dat er juist vervlakking is opgetreden door de invloed van commercialisering.

Op basis van mijn inhoudsanalyse hoop ik ook uitspraken te kunnen doen over het type artikelen over dans en de vraag welk type overheerst (bijvoorbeeld recensie, agenda of interview). De resultaten van deze inhoudsanalyse zullen vergeleken worden met een inhoudsanalyse voor dezelfde periode in 1996, om eventuele veranderingen in de afgelopen tien jaar te traceren.

2.2. Methode

Door middel van een inhoudsanalyse wordt de informatie over dans in Nederlandse dagbladen onderzocht. De onderzochte steekproef betreft week vier en vijf van 1996 en 2006, dat is respectievelijk 22 januari tot en met 3 februari 1996 en 23 januari tot en met 4 februari 2006. Ik heb gekozen voor deze twee weken, omdat deze periode goed uitkwam in de planning van mijn thesis. Een periode van twee weken was het maximaal haalbare, gezien de intensiteit van het werk dat deze manier van analyseren vergt. Een periode van twee weken is voldoende om uitspraken te doen over de gehele periode.

De steekproef omvat alle afleveringen van de volgende landelijke Nederlandse dagbladen: *De Telegraaf*, *De Volkskrant*, *Trouw* en de regionale dagbladen *Het Parool* (Amsterdam) en *AD Utrechts Nieuwsblad*. De data van het onderzoek betreffen de kwantitatieve en kwalitatieve informatie over dans in deze kranten. De data hebben betrekking op twee typen artikelen: redactionele artikelen in kranten (A1) en niet-redactionele artikelen, zoals advertenties en agenda-informatie (A2).

Artikelen (A1) worden in dit onderzoek gedefinieerd als bijdragen in kranten die een aparte teksteenheid vormen en zich onderscheiden van andere teksteenheden door duidelijk aanwezige symbolen aan het begin en het eind van de tekst, die dienen als grensbepaling, zoals koppen, scheidslijnen of witruimten. (Janssen, 2005, p.6) Alle typen artikelen zullen worden onderzocht: nieuwsberichten, interviews, previews, recensies, aankondigingen, achtergrondartikelen,

opinieartikelen en columns. De onderwerpen omvatten alles wat met dans te maken heeft: bijdragen over dans zelf (zoals verhalen over danskunstenaars en –voorstellingen) en bijdragen die te maken hebben met de context van dans (zoals nieuws, beleid en human interest). Bij artikelen met een gemengde inhoud geeft het de doorslag of het artikel is geplaatst vanwege de artistieke aspecten van de dans. Bij de steekproef van de artikelen is er per artikel gelet op de volgende punten:

1. Datum van verschijnen: dag-maand-jaar
2. Naam van de krant
3. Aantal pagina's gewijd aan kunst en cultuur
4. Kop van de pagina
5. Naam van de sectie waarin artikel staat
6. Paginanummer
7. Positie op de pagina (ten opzichte van andere artikelen op de pagina)
8. Omvang artikel (klein <200, middel 200-400, groot>400)
9. Aantal woorden
10. Illustratie/foto (danser in actie, publiek, decor)
11. Omvang foto (klein, middel,groot)
12. Kop
13. Auteur
14. Auteur academisch geschoold (dans, kunst en/of journalistiek)
15. Auteur gespecialiseerd in dans
16. Type artikel (interview, preview, recensie, aankondiging, nieuws, achtergrond, opinie, column)
17. Onderwerp (specifiek product, festival, actor, oeuvre, discipline, algemeen)

Non-redactionele artikelen (A2) worden onderscheiden in advertenties, agenda's en andere non-redactionele artikelen. Bij de agenda gaat het om de tekst onder het kopje 'dans', waardoor interdisciplinaire voorstellingen zoals jeugdvoorstellingen en opera's niet worden genoemd. Alleen advertenties over dansproducten en organisaties worden in dit onderzoek betrokken, persoonlijke advertenties bijvoorbeeld horen hier niet bij. Bij de steekproef van de non-redactionele artikelen is er per artikel gelet op:

1. Datum van verschijnen (dag-maand-jaar)
2. Naam van de krant
3. Aantal pagina's gewijd aan kunst en cultuur
4. Kop van de pagina
5. Naam van de sectie waarin artikel staat
6. Paginanummer
7. Omvang artikel (klein, middel, groot)

8. Illustratie/foto (danser in actie, publiek, decor)
9. Omvang foto (klein, middel, groot)
10. Type artikel (advertentie, agenda)
11. Onderwerp (specifiek product, festival, actor, oeuvre, discipline, algemeen)

2.3. Resultaten

De resultaten zijn af te lezen uit de tabellen die in bijlage 1 zijn opgenomen. De resultaten zullen in deze paragraaf gekoppeld worden aan verschillende hypothesen die zijn afgeleid uit het vorige hoofdstuk. Vervolgens zullen er in de conclusie uitspraken gedaan worden over de meest opvallende resultaten en de resultaten die interessant zijn voor mijn verdere onderzoek door middel van enquêtes.

H1: De dansjournalistiek en dansjournalisten zijn verder geprofessionaliseerd, wat tot uitdrukking komt in:

- Meer redactionele ruimte voor dans.
- De grotendeels academische scholing van de dansjournalisten.
- De specialisatie van de dansjournalisten in het genre.
- Het bestaan van een zelfstandig kunst- en cultuurkatern.

H2: De informatie over dans is commerciëler geworden, wat onder andere tot uitdrukking komt in:

- Meer aandacht voor de persoon van de choreografen en dansers ten kostte van de voorstelling.
- Meer aandacht voor het actuele, het nieuwe, het incident en het schandaal.
- Een grotere verscheidenheid in journalistieke genres (achtergrondverhaal, interview, essay, reportage, portret, column).
- Meer advertenties.
- Kortere berichtgeving.
- Meer foto's.

2.3.1. Professionalisering

Uit het theoretisch kader van het vorige hoofdstuk is gebleken dat als gevolg van technologische ontwikkelingen in het drukkerbedrijf en de telecommunicatie de efficiency van krantenbedrijven is verhoogd, wat indirect zorgde voor de professionalisering van de kritiek. Critici en kunstenaars kregen meer plaatsruimte door de explosieve groei van culturele pagina's.

Uit de steekproef blijkt dat er in de afgelopen tien jaar nauwelijks een verschil is in het aantal redactionele artikelen over dans, die in de onderzochte periode toenamen van 10 in 1996 tot 12 in 2006. Het aantal non-redactionele artikelen en advertenties is ook nauwelijks toegenomen van 16 in 1996 tot 17 in 2006. In totaal zijn er in de steekproef in 2006 drie artikelen over dans meer gevonden dan in 1996.

De invloed van de professionalisering van de dansjournalistiek blijkt uit deze steekproef in de afgelopen tien jaar weinig invloed te hebben op de redactionele ruimte voor dans, omdat deze ruimte vrijwel hetzelfde is gebleven. Uit onderzoek van Susanne Janssen (1999) blijkt dat de redactionele ruimte voor dans tussen 1965 en 1990 van één procent van de totale redactionele ruimte voor kunst en cultuur was gestegen naar vier procent. De geringe groei in de door mij onderzochte periode zou het gevolg kunnen zijn van het feit dat de invloed van professionalisering op de redactionele ruimte voor dans na een stijging in een eerdere periode, de laatste tien jaar op een vrij constant niveau is gekomen. Een andere manier waarop de voortschrijdende professionalisering van de dansjournalistiek tot uitdrukking kan komen is een toename van het aantal academisch geschoolde journalisten die bijdragen over dans schrijven. Het aantal culturele pagina's nam zeggezegd toe, waardoor zich veel meer nieuwe namen binnen de dansjournalistiek aan konden dienen. Dat er door dagbladen meer gebruik werd gemaakt van academisch gevormde critici kan daarbij ook komen door het gestegen opleidingsniveau van de lezers, statusoverwegingen en de aantrekkelijkheid om voor een krant te schrijven.

Van de 10 redactionele artikelen over dans in week vier en vijf van 1996 werden er twee geschreven door een onbekende auteur en de overige acht allemaal door een journalist die academisch geschoold is op het gebied van kunst, dans en/of journalistiek. Het totale aantal academisch geschoolde journalisten in deze periode komt op vijf. Van de 12 redactionele artikelen over dans in 2006 werden er zes door een onbekende auteur geschreven en van de zes overgebleven artikelen werden er drie door verschillende academisch geschoolde journalisten geschreven.

Dat in de door mij onderzochte periode in 1996 alle en in 2006 slechts de helft van de artikelen over dans door een journalist zijn geschreven die academisch is geschoold op het gebied van kunst, dans en/of journalistiek, is in tegenstelling met de toegenomen academisering van de kritiek. Hieruit blijkt dat een academische achtergrond tegenwoordig geen noodzakelijke vereiste is om over dans te schrijven in een krant, terwijl dat tien jaar geleden nog wel zo was. Wat hiervan de oorzaak is vergt verder onderzoek. Het zou te maken kunnen hebben met de weging van andere factoren als ervaring en de kwaliteit van het werk, of met een lager aanbod van academisch geschoolde journalisten op dit gebied.

De opmars van academici zou hand in hand zijn gegaan met een voortschrijdende arbeidsindeling en specialisering binnen de kritiek. Veel nieuwkomers legden zich grotendeels toe op een specifiek genre van kunst en cultuur. Dat zou betekenen dat het aantal redactionele artikelen geschreven door journalisten gespecialiseerd in dans in de afgelopen tien jaar zou zijn toegenomen en dat is ook het geval. Namelijk van de acht redactionele artikelen met een bekende auteur in week vier en vijf van 1996 zijn er vijf geschreven door een journalist die is gespecialiseerd in het genre dans, een dansjournalist. Terwijl alle van de zes artikelen met een bekende auteur in dezelfde periode in 2006 door een dansjournalist werden geschreven.

In combinatie met de hiervoor genoemde resultaten over de academische scholing van journalisten, levert dit een interessant perspectief op. Hoewel het aantal academisch geschoolde journalisten onder artikelen over dans de afgelopen tien jaar is afgenomen, zijn deze tegenwoordig wel vaker gespecialiseerd in dans. Dit zou kunnen duiden op een toename van het aantal journalisten dat vanuit liefhebberij over dans schrijft. Dit komt ook naar voren uit een interview met Annette Embrechts, sinds 1998 dansrecensent bij de Volkskrant en verantwoordelijk voor drie artikelen van de steekproef in 2006. Na haar studies wiskunde en filosofie rolde ze het recensentenbestaan in, waar ze haar voorliefde voor dans kwijt kon. Embrechts: “Ik ben niet geschoold als danswetenschapper. Ik heb dus geen last van teveel danstheoretische kennis. Ik kijk intuïtief.” (www.dansserver.nl, 3 mei 2006)

Tenslotte kan de professionalisering van de dansjournalistiek in de dagbladpers tot uitdrukking komen in het bestaan van een zelfstandig kunst- en cultuurkatern waarin de bijdragen over dans zijn opgenomen. De kunst- en cultuurredactie heeft gaandeweg steeds meer een zelfstandige positie verworven binnen de dagbladen. Zowel in de onderzochte periode in 1996 als in 2006 stonden de redactionele artikelen allemaal in een zelfstandig kunstkatern.

Een ander verhaal is het met de advertenties en non-redactionele artikelen, dat in mijn onderzoek vooral agenda's waren. In de onderzochte periode in 1996 stonden de agenda's en advertenties alle 16 in een afzonderlijk gedeelte van de krant en niet binnen een zelfstandig kunst- en cultuurkatern. In 2006 kwam het in twee van de 17 gevallen voor dat een agenda of advertentie was opgenomen in een zelfstandig kunst- en cultuurkatern. In de meerderheid van de gevallen stond de advertentie of agenda in een katern dat was gericht op wat er die dag of week in de stad waar de krant werd uitgegeven te doen was (bijvoorbeeld “Vandaag in de stad” in Het Parool en “Dichtbij” in AD Utrecht).

Dit valt allereerst te verklaren door het feit dat Het Parool in 1996 een landelijk dagblad was en in 2006 een regionaal dagblad. Ook het AD is zich op de regio gaan richten, door in verschillende regio's een editie uit te geven. De informatie in deze kranten is zich vanzelfsprekend specifiek gaan richten op de betreffende stad. Maar een toename van het aantal regionaal georiënteerde kranten en dus ook een toename van de informatie van dans gericht op een specifieke stad impliceert wel dat de non-redactionele informatie over dans meer gericht is op het uitgaan van een grote groep, net als met film het geval is, dan op een publiek dat vanuit specifieke interesse naar dans gaat kijken. In dezelfde “uitlijsten” worden ook de activiteiten op het gebied van film, theater en muziek genoemd. Dit heeft ook te maken met de toegenomen commercialisering, wat in de volgende paragraaf aan bod komt.

2.3.2. Commercialisering

Uit het theoretisch kader in het vorige hoofdstuk kwam eveneens naar voren dat kunstjournalistiek deel uitmaakt van een markt waarin commerciële belangen een steeds grotere rol zijn gaan spelen, waardoor de scheidslijn tussen inhoud en commercie verder dreigt te vervagen. Een manier waarop de toegenomen commercialisering in de dansjournalistiek tot uitdrukking kan komen is dat, met het vervagen van de traditionele grenzen tussen het privé domein en de publieke sfeer, de

dansjournalistiek zich steeds vaker uitsluitend voor de persoon van de choreograaf of de danser zou interesseren.

Dit heb ik onderzocht met door middel van de steekproef, waaruit blijkt dat in 1996 in 4% van de artikelen aandacht wordt besteed aan een persoon ten opzichte van 10% in 2006. Uit deze resultaten blijkt een lichte stijging, maar geen significant verschil dat kan concluderen dat de informatie over dans in de afgelopen tien jaar persoonlijker is geworden.

De toegenomen commercialisering zou eveneens zichtbaar worden doordat dansjournalisten alleen nog oog zouden hebben voor het actuele, het nieuwe, het schandaal en het incident. Voor een deel wordt dit toegeschreven aan concurrentieverhoudingen tussen kranten en andere media, met name televisie, die deze manier van berichtgeving hanteren om publiek te trekken.

Om dit te onderzoeken voor de afgelopen tien jaar, heb ik in de steekproef gekeken naar het aantal artikelen dat is gericht op nieuwe dansvoorstellingen die pas in première zijn gegaan. In week vier en vijf van 1996 gingen acht recensies en twee aankondigingen in op het actuele aanbod van nieuwe dansvoorstellingen, wat neerkomt op het totaal aantal redactionele artikelen. In deze periode gingen eveneens alle niet-redactionele artikelen en advertenties hier op in. In 2006 ging het in negen van de 12 redactionele artikelen over het actuele aanbod van nieuwe dansvoorstellingen. Van de overgebleven artikelen ging er één over de eerste editie van een mini-festival (nieuw) en één over een foto die eenmalig gemaakt werd van alle Nederlandse choreografen bij elkaar (incident) en deze vallen dus ook onder commerciële informatie. De overig twee artikelen gingen over een choreograaf wat, zo blijkt uit de vorige alinea, ook onder commercialisering valt. In week vier en vijf van 2006 gingen, net als in 1996, alle niet-redactionele artikelen over het actuele aanbod.

Er zijn opnieuw weinig verschillen te zien tussen de twee perioden. Tien jaar geleden ging de informatie over dans al net zo vaak in op het actuele, het nieuwe en het incident (schandalen werden niet gevonden). De wijze waarop de lezer wordt voorzien van informatie over dans is duidelijk geïmplementeerd vanuit andere media. Uit deze resultaten blijkt dat er in 2006 een grotere verscheidenheid te zien is in journalistieke genres, wat ook een gevolg van de toegenomen commercialisering is.

De diversificatie van de dansjournalistiek wijst erop dat kunstredacteurs een meer gevarieerde aanpak hanteren waarbij verschillende journalistieke genres op de voorgrond treden zoals het achtergrondverhaal, interview en portret. Met als doel hun lezers aan zich te binden en hun aantrekkingskracht op nieuwe, jonge lezers te vergroten. Volgens Van Dijk & Janssen hebben deze veranderingen in de vorm en inhoud van de culturele informatievoorziening vermoedelijk ook te maken met een nieuwe lichte kunstredacteurs.

Tussen de twee door mij onderzochte periodes zijn er in dit opzicht duidelijke verschillen te zien, deze worden in tabel 2.2 uiteengezet. Bestond in weer vier en vijf van 1996 nog 80% van de redactionele artikelen uit recensies, in 2006 was dit nog maar 42%. De overige artikelen in 1996 waren aankondigingen, terwijl daar in 2006 ook een portret en een postuum bijkwamen. Uit de steekproef

blijkt dat de eenzijdige productie van recensies in 1996, tien jaar later is omgebogen naar een meer gevarieerde aanpak met aankondigingen, een portret en een postuum. Echter de overige genres die in het theoretisch kader aan bod kwamen, zoals het interview, het essay en de column kwamen niet voor. Gekeken naar de niet-redactionele artikelen, zou de commercialisering van de informatie over dans impliceren dat er in de afgelopen tien jaar meer advertenties zijn gekomen. De versmelting van culturele en commerciële belangen houdt in dat dagbladen naast concurrerende media, ook rekening moeten houden met de wensen van adverteerders om verzekerd te blijven van abonnees, losse verkoop en advertentie-inkomsten. In dit opzicht lijkt deze versmelting de laatste tien jaar nauwelijks te zijn toegenomen; in week vier en vijf van 2006 werden er slechts 4% meer advertenties gevonden dan in dezelfde periode in 1996.

A1 1996	Genre	A2 1996	Genre	A1 2006	Genre	A2 2006	Genre
1.	Recensie	1.	Agenda	1	Recensie	1.	Agenda
2.	Recensie	2.	Agenda	2.	Recensie	2.	Agenda
3.	Recensie	3.	Agenda	3.	Recensie	3.	Agenda
4.	Recensie	4.	Agenda	4.	Aankondiging	4.	Agenda
5.	Recensie	5.	Agenda	5.	Postuum	5.	Agenda
6.	Recensie	6.	Agenda	6.	Foto met tekst	6.	Agenda
7.	Aankondiging	7.	Advertentie	7.	Aankondiging	7.	Agenda
8.	Recensie	8.	Agenda	8.	Aankondiging	8.	Agenda
9.	Recensie	9.	Agenda	9.	Aankondiging	9.	Agenda
10	Aankondiging	10.	Agenda	10.	Aankondiging	10	Agenda
		11.	Agenda	11.	Recensie	11.	Advertentie
		12.	Agenda	12.	Recensie	12.	Agenda
		13.	Advertentie			13.	Advertentie
		14.	Advertentie			14.	Advertentie
		15.	Agenda			15.	Advertentie
						16.	Agenda
						17.	Agenda

Tabel 2.2: Genre per artikel

De concurrentie die kranten ondervinden van televisie en internet als informatievoorziening over dans en andere kunstdisciplines houdt in dat de krant op zoveel mogelijk punten tegemoet wil komen aan de aspecten die deze media zo aantrekkelijk maken. Eén van die punten is het gebruik van beelden, wat met name bij dans belangrijk is, omdat het voor journalisten moeilijk is bewegingen in woorden vast te leggen (dit zal in het volgende hoofdstuk aan bod komen). Door het gebruik van foto's kan de krant proberen de informatie over dans levendiger te maken, waardoor het (met name jonge) lezers meer zal aanspreken.

Uit de steekproef blijkt dat er in week vier en vijf van 2006 inderdaad meer gebruik werd gemaakt van foto's dan in dezelfde periode in 1996. In 2006 werd er bij 45% van de artikelen gebruik gemaakt van een foto, terwijl dat in 1996 maar 19% gedaan werd. Daarbij stond er in 2006 twee keer een grote foto

bij een bericht en werden er in 1996 geen grote foto's gebruikt. Dat er meer gebruik wordt gemaakt van beelden, duidt op een verdergaande commercialisering.

Ten slotte zou de toegenomen commercialisering van de berichtgeving tot uitdrukking kunnen komen in een kortere berichtgeving. Dit heeft opnieuw te maken met de positie van kranten ten opzichte van andere media, want door middel van internet en televisie wordt de informatievoorziening over dans sneller en vluchtiger. De kranten voelen zich genoodzaakt mee te gaan in deze trend, om geen lezers en abonnees te verliezen. Uit de steekproef blijkt er een significant verschil te zijn tussen het gemiddeld aantal woorden van de redactionele artikelen over dans tussen week vier en vijf van 1996 en 2006, wat respectievelijk 401 en 102 bedraagt. Deze resultaten staan in tabel 2.3. De informatie over dans is in de afgelopen tien jaar dus niet alleen gevarieerder, maar ook aanzienlijk korter geworden. Dit zou te maken kunnen hebben met de kleiner wordende plaatsruimte die door de eindredacteuren wordt vrijgemaakt voor dans. Het commentaar van enkele dansjournalisten hierop, komt aan bod in het volgende hoofdstuk.

A1 1996	Aantal woorden	A1 2006	Aantal woorden
1.	493	1.	422
2.	324	2.	341
3.	558	3.	427
4.	337	4.	61
5.	367	5.	342
6.	692	6.	86
7.	156	7.	93
8.	376	8.	80
9.	545	9.	122
10.	167	10.	135
		11.	459
		12.	390
gem	401	gem	102

Tabel 2.3: Aantal woorden per artikel

2.4. Conclusie en discussie

Het aanbod van de informatie over dans zou volgens de door mij bestudeerde literatuur enerzijds door professionalisering en academisering te elitair zijn, waardoor de band met het publiek verloren zou zijn en anderzijds ondergedompeld zijn in de commercie, waardoor vervlakking op de loer ligt. Uit de steekproef naar het aanbod van de informatie over dans in week vier en vijf van 1996 en 2006 blijkt allereerst dat er ten opzichte van tien jaar geleden minder nadruk ligt op de academische scholing van de dansjournalist, maar meer op diens specialisatie in het genre. Dat het vaker voorkomt dat iemand, vanuit liefhebberij, dansjournalist kan worden, duidt juist op een kleiner wordende scheiding tussen lezer en journalist, omdat laatstgenoemde zich niet meer zozeer als een alwetende specialist opstelt die van bovenaf oplegt hoe men zou moeten denken en oordelen over een dansvoorstelling. Bovendien

blijkt heuruit dat dansjournalistiek niet zodanig als professie wordt opgevat. Dat advertenties en niet-redactionele artikelen in de afgelopen tien jaar vaker geplaatst worden in een katern dat gericht is op vermaak en uitgaan en niet zozeer specifiek op kunst en cultuur, duidt ook op een toenadering van de lezer. Dansvoorstellingen worden letterlijk dichterbij de lezer gebracht.

Het is interessant om dit verder te onderzoeken door dansjournalisten, dansmakers en danskijkers te vragen naar hun mening. Zijn zij zich bewust van deze kleiner wordende scheiding tussen lezer en journalist? Hebben zij meer baat bij een wetenschappelijk geformuleerd oordeel of is dansjournalistiek een niet-specialistische bedrijvigheid die zich verre dient te houden van het academische jargon van danswetenschap? Is naar hun mening een kritische beoordeling van een dansvoorstelling mogelijk zonder een uitgewerkte kunsttheorie? Heeft de opmars van dansspecialisten de vitaliteit van de berichtgeving over dans wel of geen goed gedaan?

Is het dan zo dat de dansjournalistiek de andere kant op trekt, die van commercialisering? Uit de steekproef blijkt enerzijds dat het aanbod van de informatie over dans in de afgelopen tien jaar nauwelijks commerciëler is geworden, omdat er geen significante verschillen zijn in het aantal advertenties en artikelen gericht op de persoon van de choreograaf en de danser. Anderzijds lijken commerciële belangen bij het aanbod van de informatie over dans wel een rol te spelen als er gekeken wordt naar diversificatie, de lengte van de berichtgeving en het gebruik van foto's. In 2006 voeren recensies niet langer de boventoon, maar wordt er een meer gevarieerde aanpak gehanteerd met aankondigingen, een portret en een postuum en is deze informatie aanzienlijk korter dan in 1996. Ook werd er in 2006 aanzienlijk meer gebruik gemaakt van foto's. Deze veranderingen hebben te maken met de positie die kranten innemen ten opzichte van andere media, die zij op het gebied van informatievoorziening over kunst en cultuur als concurrent zien. Om informatie te verkrijgen over een dansvoorstelling kan men net zo goed het internet en de televisie raadplegen, wat door de snelheid en het gebruik van kleur en beelden aantrekkelijker is, met name voor jongeren.

Om meer duidelijkheid te krijgen over de eventuele commercialisering van het aanbod van de informatie over dans, is het interessant ook te kijken naar het gebruik en de waardering van deze informatie door dansjournalisten, dansmakers en danskijkers. Worden de kunst en cultuurpagina's van kranten naar hun mening gebruikt als advertentiefuik en daarmee gezien als een verlengstuk van het promotieapparaat van dansinstellingen? Richt de informatie over dans in kranten zich op een zo breed mogelijk publiek? En zal de opmars van internet de berichtgeving over dans en andere kunst disciplines binnen afzienbare tijd overbodig maken? Of dienen de dagbladen nog steeds als belangrijkste informatievoorziening?

Deze steekproef naar het aanbod van de informatie over dans kan uiteraard niet opgevat worden als representatief voor het gehele aanbod. Om daadwerkelijk uitspraken te doen, zou een uitgebreider onderzoek nodig zijn, waarvoor er voor deze master thesis niet de tijd en middelen beschikbaar zijn. Er zou bijvoorbeeld gekeken kunnen worden naar een langere periode dan twee weken en de resultaten zouden afgezet kunnen worden tegen de totale redactionele ruimte voor kunst en cultuur. Daarbij is

deze steekproef mensenwerk en zouden er bepaalde zaken over het hoofd gezien kunnen worden. Om de gedane uitspraken toch meer kracht bij te zetten zal er in hoofdstuk vier verder onderzoek gedaan worden naar het gebruik en de waardering van de informatie over dans door dansjournalisten, dansmakers en danskijkers, het tweede gedeelte van mijn vraagstelling.

Eerst zal er in het volgende hoofdstuk aandacht worden besteed aan de staat van de dansjournalistiek in Nederland, door de kernpunten van de verschillende discussies en debatten over de dansjournalistiek door de tijd uiteen te zetten. Het zal blijken dat veel klachten over de teloorgang van de dansjournalistiek komen van critici zelf en in feite deel uitmaken van het aloude en voortdurende debat over 'de crisis in de kritiek'.

Hoofdstuk 3: Dansjournalistiek

3.1. Inleiding

In dit hoofdstuk ga ik dieper in op een gedeelte van mijn vraagstelling, namelijk het gebruik en de waardering van de informatie over dans onder dansjournalisten. Er is door de jaren heen veelvuldig gereflecteerd op de dansjournalistiek. Lezingen en debatten, symposia en expertmeetings volgden elkaar op, waarbij men zich herhaaldelijk afvroeg of de dansjournalistiek in een crisis verkeerde. Ik zal een uiteenzetting geven van de verschillende debatten en discussies omtrent dansjournalistiek die door de tijd heen hebben plaatsgevonden. Ik zal het accent meer leggen op de vraagstukken over de vorm en functie dan over de inhoud van de dansjournalistiek, omdat dit aansluit bij mijn vraagstelling en er anders teveel wordt uitgeweid. Uit hoofdstuk 1 van deze thesis bleek dat er in 1970 met de opmars van nieuwe academisch gevormde critici een wisseling van de wacht plaatsvond. Dit hoofdstuk wordt dan ook opgedeeld in de periode vóór en na 1970.

3.2. Dansjournalistiek vóór 1970

3.2.1. Inleiding

In haar afstudeeronderzoek probeerde Eva van Schaik (1950, danscritica *Trouw*) een verklaring te vinden voor het eeuwenlange gebrek aan serieuze aandacht voor de dans. Ze zocht en vond een belangrijke oorzaak in het christendom. De houding van de vroegchristelijke kerk ten opzichte van dans en lichaam leverde het bijna tweeduizend jaar oude stigma op dat dans een minderwaardige kunstvorm zou zijn. “De dans heeft aan Mozes een eeuwenlang *Berufsverbot* te danken. De anti-lichamelijkheid zit heel diep in ons denken” zegt ze. (Stuivenberg, 1998: 22)

De emancipatie van de danskunst is pas aan het begin van deze eeuw begonnen, in Nederland eigenlijk pas na de Tweede Wereldoorlog. Tot in de jaren zestig werd er onzorgvuldig, ondeskundig en bevooroordeeld over dans geschreven. De regels van de journalistieke betamelijkheid werden meer dan eens overschreden. Er werd soms zelfs geschreven over voorstellingen die niet eens hadden plaatsgevonden, om de subsidie maar veilig te stellen. Het was een klein klikkje van vijf tot zes mensen dat overal over schreef. Dans was altijd de Assepoester onder de kunsten. Het duurde tot halverwege de jaren zeventig voordat de emancipatie in gang werd gezet, die inmiddels meer dan voltooid is. (22)

3.2.2. 1952: Lieuwe Hornstra

Lieuwe Hornstra (1908) wordt ook wel de pionier van de danskritiek genoemd. Hij studeerde psychiatrie en filosofie. Nog voor de oorlog trouwde Hornstra met de danseres Hans Verwer en begon op verzoek van zijn vrouw te schrijven over dans. Hornstra publiceerde zijn eerste kritieken in het *Haagse Parool* en in *Vrij Nederland*. Later ook in de *Danskroniek*, waarvan zijn vrouw van 1948 tot

1958 hoofdredacteur was en waarvoor hij bij het ministerie van OK&W een subsidie had weten los te krijgen.

In hun kritieken en artikelen over dans stelden de Hornstra's zich als doel de danskunst in Nederland te propageren en begrip en animo voor de toen relatief onbeminde kunstvorm bij een groot publiek te kweken. Ook probeerden zij de professionele benadering van de danskritiek, die na de oorlog voornamelijk in handen was van muziek- en kunstcritici, te ontwikkelen. Ze schreven zelf op hoog niveau over de danskunst en plaatsten vertalingen van bekende buitenlandse schrijvers in de *Danskroniek*. Op 25 augustus 1990 overleed Lieuwe Hornstra op 82 jarige leeftijd.

In een artikel in de *Danskroniek* uit 1952 ventileert Hornstra zijn ongenoegen over de stand van zaken van de dansjournalistiek. Volgens Lieuwe Hornstra beschikt de goede criticus over de combinatie van cultuur, dansvakkennis en eruditie. Hoewel de eisen die men aan een kunstcriticus stelt vaak uiteengezet zijn, houdt men er volgens hem in de praktijk weinig rekening mee. En als de hiervoor genoemde maatstaven gehanteerd worden raken we in ons land naar zijn zeggen “spoedig uitgeteld”. Omdat er critici zijn die weinig vakkennis hebben, zijn “het aantal absurditeiten en technische onmogelijkheden in onze dag- en weekbladen ontstellend groot”. (Hornstra: 1952, 54)

Een andere hindernis is naar zijn zeggen dat de (kunst)redacties van vele bladen de danskunst slechts als amusement zien en doen aan “mooischrijverij”. De stukken die over de danskunst geschreven worden moeten allemaal vlot leesbaar en kort zijn, zo constateert Hornstra toentertijd: “Men kan in een blad lange beschouwingen aantreffen over toneel en beeldende kunst, verlucht met foto's en tekeningen, en ergens in een hoekje een kort stukje over zeven balletten”. (54)

En niet alles is te verklaren uit de geringe ballettraditie in Nederland. Hornstra schrijft de stijl van de danskritiek (“de verdovingsindustrie ... die niets zegt, doch slechts suggereert, vleit, prikkelt en streelt”) met name toe aan de opkomst van de film in de bioscoop wat hij de vermaaksindustrie noemt: “Passief de zinnen laten strelen, laten prikkelen, met uitschakeling van de actieve, beschouwende, oordelende, waakzame, bewuste geestelijke persoonlijkheid”. (54) Aldus, bij een goede balletkritiek is de journalistieke stijl volgens Hornstra anno 1952 van secundair belang. De schoonheid op het toneel, de juistheid in de krant. De door Hornstra geuite kritiek op de dansjournalistiek, zo zal blijken, heeft opvallende parallellen met de huidige debatten en discussies.

3.3. Dansjournalistiek na 1970

3.3.1. 1992: Isabelle Lanz

Veertig jaar nadat Lieuwe Hornstra zijn ongenoegen uitte over hoe er over dans wordt geschreven, constateert danscritica Isabelle Lanz (1953) dat er in de danswereld een aantal vooroordelen bestaan ten aanzien van critici. Dansers en choreografen hebben volgens haar geen idee van het krantenvak. De deskundigheid van veel recensenten wordt onderschat en het is een misvatting dat je als recensent slechts van een bepaalde stroming in de dans veel weet. Daarbij kunnen sommige dansers het niet

hebben dat er over hen geschreven wordt door iemand die zelf niet uit de professionele danswereld afkomstig is. Kunstenaars en recensenten zullen nooit vrienden worden en die distantie is ook nodig om een onafhankelijk oordeel te geven. (Houtman: 1992, 8-9)

Het belang van recensies is volgens Lanz dat het een leuke en aparte vorm van journalistiek is, belangrijk is voor een krant in het verschaffen van informatie en hopelijk zinnig is voor choreografen. Schrijven over dans is volgens haar het moeilijkste wat er bestaat, omdat je in woorden beelden moet oproepen over zoiets abstracts als beweging. In haar begintijd had zij een vaster idee over hoe een recensie moest worden opgebouwd, nu probeert ze voornamelijk origineel te zijn. Naar eigen zeggen liep ze toen net lang genoeg mee om de grote lijnen in de ontwikkeling van de dans te kunnen herkennen en is haar oordeel wat selectiever geworden.

In de dagelijkse praktijk selecteert ze uit de enorme stapel invitaties en persberichten die ze wekelijks ontvangt, samen met collega Eva van Schaik, een paar producties die belangrijk lijken. Als recensent schrijf je volgens Lanz voornamelijk over wat de choreograaf heeft beoogd en of hij erin is geslaagd, pas daarna let je op de uitvoering. Naast de mening van de criticus verschaft een recensie ook informatie en geeft een verslag. (9)

3.3.2. 1993: Leo Spreksel

Klazien Brummel (kunsthistoricus, docent cultuurgeschiedenis) vraagt zich in 1993 in *Notes* af in hoeverre hetgeen in de landelijke dag- en weekbladen geschreven staat een afspiegeling is van wat er in de danspraktijk gaande is. Zij duidt daarbij op het in de media geventileerde ongenoegen over de ontwikkeling, de vorm en de inhoud van de eigentijdse dans. Leo Spreksel (artistiek directeur Corso Theater) spreekt in het interview met Brummel over een onderscheid tussen datgene wat over dans geschreven wordt en datgene wat zich in de praktijk voordoet. De ontwikkelingen in de kunsten verlopen volgens Spreksel dikwijls volgens cyclische patronen; eerst vinden er een aantal belangrijke ontwikkelingen plaats, dan wordt het wat stiller en neemt men de tijd om balans op te maken. Hij ziet dit meer als een zaak van de kunstbeschouwers, want ondertussen gaat dans in de praktijk gewoon door met zich te ontwikkelen.

Volgens hem zijn de gesignaleerde ontwikkelingen meestal artificiële constructies die tegemoet komen aan de behoefte van organisatoren om statements te maken. Kunstwerken worden op deze manier echter gereduceerd tot voetnoten van de 'grote gedachte' van de organisator en deze werkwijze wordt door Spreksel achterhaald gevonden. Hij snapt niet waarom jonge dansers en choreografen zich laten afleiden door polemieken, want deze zijn vaak een zaak van critici en organisatoren. Kritiek moet je van repliek dienen door middel van je werk. Het moet volgens Spreksel gezegd dat de zogenaamde impasse die toentertijd geconstateerd werd, in werkelijkheid veel minder spectaculair was dan in de media voorgespiegeld werd.

3.3.3. 1993: Nou wij!

In dezelfde uitgave van het tijdschrift waarin Spreksel kritiek geeft op de danskritiek, wordt er door Wim Kannekens (danser en choreograaf) een poging gedaan tot een debat in het artikel 'Nou wij!'. Volgens hem dient een dansjournalist die zichzelf serieus neemt in te gaan op ontwikkelingen en reacties die resulteren in voorstellingen. Een dansjournalist dient zich volgens hem te mengen in de discussie van makers onderling, verlag te doen van deze discussie en woordvoeder te zijn, oftewel intermediair tussen maker en publiek. Een dansjournalist dient een polemiek op te zetten. Men dient op elkaar te reageren. Makers op journalisten en journalisten op journalisten, want negeren is volgens Kannekens een "dodelijke omgangscultuur".

In de volgende aflevering van Notes gaat Gerdie Snellers (journaliste voor de VARA) in 'Nou wij weer!' in op het artikel van Kannekens. Zij vindt dat hij zijn uitspraken niet genoeg beargumenteerd. De critici van diverse dag- en weekbladen denken volgens haar helemaal niet altijd hetzelfde. En wanneer hij schrijft dat "de Nederlandse danskritiek verlangt naar een droom, een illusie, een technisch stapje" blinkt hij volgens haar uit in het verkopen van onzin, omdat verscheidene geëngageerde danskunstenaars op handen gedragen worden. Daarbij zegt zij van de door Kannekens geconstateerde discussie tussen makers niks af te weten. Zij constateert namelijk dat choreografen en dansers nauwelijks in de voorstellingen van collega's geïnteresseerd zijn. Kannekens maakt naar haar mening iedereen verwijten, maar zou eerst eens de hand in eigen boezem moeten steken.

3.3.4. 1998: Tien voor de criticus

In de interviewserie 'Tien voor de criticus' in TM interviewt theatercriticus Richard Stuivenberg iedere maand een kunstcriticus, waaronder de danscritici Eva van Schaik en Ine Rietstap. Eva van Schaik vindt het vanaf het begin van haar carrière als danscriticus belangrijk dat er in een krant serieus over dans wordt gesproken. Een criticus moet altijd de danshistorische en algemeen historische context in zijn recensie betrekken. Een recensie moet het publiek prikkelen zelf te gaan kijken, dat doet ze door mensen een aantal adviezen en suggesties te geven over hoe ze naar de voorstelling kunnen kijken en ze aan te sporen dat te toetsen aan hun eigen mening. Wat zij er zelf van vindt is minder belangrijk. Een recensent moet een ondefinieerbaar soort passie hebben voor dans. Hij moet zich erbij betrokken voelen en moet tamelijk gedisciplineerd zijn. (Stuivenberg: 1998, 22)

Volgens van Schaik zijn er anno 1999 te weinig danscritici met verstand van zaken. Volgens haar ligt er een taak voor het Theater Instituut en de universiteiten om te zorgen dat de danskritiek niet weer een paar forse stappen terug zet, omdat er nu bijna geen mensen zijn die als spreekbuis fungeren om de ontwikkeling van de vakkundigheid van de choreografen te beschrijven. (22)

Ze zegt in het interview haar recensies niet voor de danswereld te schrijven maar voor de mogelijke theaterbezoeker. Als ze dat wel zou willen, zou ze een artikel in een vakblad schrijven. Ze vindt het jammer dat er weinig contact is tussen de medewerkers van de kunstredactie, omdat je dan ontwikkelingen kunt missen die in meerdere disciplines plaatsvinden: "We zijn in een verdeel en heerspolitiek verzeild geraakt". (23) Je ziet volgens van Schaik anno 1999 steeds vaker recensies

waarin enkele korte flitsen beschrijving overgaan in een snel geformuleerd oordeel. Het gebied dat daartussen zit, de argumentatie, wordt steeds vaker bewust overgeslagen. Het moet steeds korter.

Ze vindt het overdreven dat sommige recensenten collega's mijden omdat ze bang zijn te worden beïnvloed. Ze weet van zichzelf dat ze direct ziet of men de voorstelling beheerst en als gevolg daarvan dat ze zich niet laat beïnvloeden in haar mening. De macht van critici is betrekkelijk omdat ze de macht met elkaar moeten delen en hun meningen zo verschillend zijn. Ze vindt de macht die recensies krijgen toebedeeld van theaterdirecteuren opvallend. Ze zijn naar haar mening te lui om zelf te gaan kijken en gebruiken recensies als indicator voor de vraag of er een publiek voor een voorstelling is.

Het stoort haar zeer als er één positieve zin uit haar recensie wordt gebruikt, die voor de rest negatief van toon was. Dat is volgens haar de consequentie van schrijven in een krant. Daarbij is het een misvatting te denken dat het publiek zich door recensies laat beïnvloeden. Je onderschat je publiek als je zo denkt, aldus Van Schaik. Je moet volgens haar oppassen met vrienden en vijanden in de danswereld, het is gevaarlijk als je over hen moet schrijven. Voor haar ligt de prioriteit dan bij haar vak. Ze is niet bang het contact te zoeken met de makers. Als ze iets niet weet of begrijpt dan vraagt ze het aan te choreograaf. Natuurlijk is er een scheiding tussen de journalist en de maker, maar je moet wel laten blijken dat je geïnteresseerd bent. Je praat met mensen uit de danswereld over de voorstellingen, terwijl je voortdurend een vakmatige distantie in stand probeert te houden. (24)

Ine Rietstap (1929) schrijft vanaf 1965 dansrecensies. Ze heeft naar eigen zeggen, net als Van Schaik, geprobeerd een bijdrage te leveren aan een serieuze benadering van de dans. Niet alleen als recensent, maar ook door zitting te nemen in alle commissies die er waren. Vooral daarin was het volgens Rietstap vaak vechten voor het belang van de dans. Ze zegt in het interview allereerst te schrijven om mensen die de voorstelling niet hebben gezien een indruk te geven wat er zich heeft afgespeeld en of zij dat interessant vond of niet. Ze gaat er daarbij niet vanuit dat het mensen zijn die van dans houden of veel van dans weten. Daarnaast hoopt ze dat wat ze schrijft effect heeft op de choreograaf en dat deze er iets mee doet. Het belangrijkste van een recensie is volgens Rietstap te weten te komen wat iemand van een voorstelling vindt en waarom hij dat vindt.

Ze kan zelf aangeven waarover ze wilt schrijven. Ze leest veel andere kritieken en merkt daarbij dat een ander een voorstelling soms heel anders interpreteert dan zijzelf. Het is maar net waarvoor je zelf ontvankelijk bent. Het brengt haar nooit in verwarring, hoewel ze soms wel even denkt: "hé, heb ik wat gemist?". Mond-tot-mond reclame heeft volgens Rietstap meer invloed dan een recensie. Ze vindt het een fout als schouwburgdirecteuren een voorstelling niet nemen, als zij het niet goed vindt. Ze moeten niet afgaan op de kritiek, maar op wat ze zelf zien. Verder zou ze het niet weten of haar recensies een rol spelen in het verdelen van subsidiegelden. Iedere beslissing wordt genomen na een beoordeling. (Stuivenberg: 1998, 19)

Ze heeft voortdurend in allerlei adviescommissies, jury's en selectiecommissies gezeten. Zij vindt het enige verschil tussen haar en andere commissieleden dat haar mening openbaar is en dat de mening van de anderen binnenskamers blijft. Ze heeft nooit begrepen waarom daarmee haar onafhankelijkheid als criticus zou worden aangetast. De enige waarvan ze zegt afhankelijk te zijn is de krant, omdat die kan zeggen of ze het stuk nemen of niet. Wat niet kan, is het vervullen van bestuursfuncties bij gezelschappen en er tegelijkertijd kritieken over schrijven. Er is dan niet voldoende afstand. Die probeert ze ook te behouden met choreografen en dansers. Ze gaat zelden naar feestjes van collega's uit de danswereld.

3.3.5. 2000: Nico Sickens de Wal

Eva van Schaik heeft het afscheid van danscriticus Nico Sickens de Wal (1929) aangegrepen om in *TM* een afscheidsverhaal over deze "Haagse nestor van de Nederlandse balletkritiek" te schrijven. Daarin komt naar voren dat een recensie voor hem voor alles deugdelijke informatie plus houtsnijdend commentaar dient te geven over constructie, muziek en uitvoering. Hij luisterde naar de reacties van het publiek, die hij soms in zijn oordeel betrok. Een globale berekening leert volgens Van Schaik dat hij meer dan 3200 recensies nalaat.

Voor De Wal geen vriendjespolitiek. In de jaren vijftig en zestig, toen zoveel danscritici zich weinig van hun journalistieke onafhankelijkheid aantrokken en zelfs openlijk in hun krant voor of tegen een gezelschap lobbyden, wenste De Wal daar niet aan mee te doen. Hij waakte er ook voor bij dansers en choreografen over de vloer te komen. Hij is naar eigen zeggen een autodidact. Door de evidente bloei van de Nederlandse danskunst begreep hij dat danskritiek geen bijbaantje kon blijven, maar eenzelfde status in de journalistiek verdiende als andere kunstdisciplines. (Stuivenberg en Rijghart: 2009, 84)

De Wal uit tenslotte zijn zorgen over de toekomst van de (dans)journalistiek: "Ik ben ervan overtuigd dat er binnen tien jaar geen krant meer zal zijn en dat mensen de informatie die zij zoeken van het scherm halen. Dan kan kunstkritiek het wel schudden. Nu al zie je op het scherm dezelfde netwerkkoppelingen als in de krantensector. Ik acht dat ruïnes voor de pers. ... De schaalvergroting in de distributie veroorzaakt een enorme verschaling. Voegt men daarbij de trend dat recensies de tachtig kolomregeltjes niet meer mogen overschrijden dan is dat de ondergang van de kritiek". (85)

3.3.6. 2002: Irene Start

Irene Start schrijft over theater en dans voor Elsevier, regionale dagbladen en vakbladen. In haar artikel in *TM* uit oktober 2002 wordt er door de auteur met name ingegaan op de afname van de ruimte in de krant voor recensies en het commentaar van choreografen daarop. Hoewel kritiek op de kritiek volgens Start van alle tijden is, lijkt er volgens haar dit keer meer aan de hand. Dat is gelegen bij de krantenredacties, die hun ruimte voor kritieken steeds verder inperken. Voorbeschouwingen moeten er komen, het liefst met sappige achtergrondinformatie, want alleen op die manier zou de lezer bij de les

blijven. Daarbij is lang niet voor iedereen duidelijk langs welke meetlat een voorstelling wordt gelegd en wat daarvan de meerwaarde is. (Start: 2002, 15)

In Nederland zijn momenteel twee generaties danscritici actief, wat volgens Start interessant vergelijkingsmateriaal oplevert. De oudere garde begon in een tijd waarin dans als iets minderwaardigs en zelfs onzedelijks werd gezien. Deze critici leidden zichzelf op, voornamelijk door veel te lezen en te zien, ook buiten Nederland. De jonge, academisch geschoolde recensenten hoeven niet meer te vechten voor erkenning van dans als kunstvorm. Hun probleem is dat er per jaar zoveel premières, reprises en festivals zijn, dat het steeds moeilijker wordt een selectie te maken die het aanbod recht doet. Op de hoogte blijven van de internationale podia gaat via internet, mits daar tijd voor is. (15)

Ondanks deze verschillen is er volgens Start van een controverser nauwelijks sprake. De meer ervaren recensenten mopperen soms wat op het gebrek aan historische kennis bij de jongeren, die weer van zichzelf vinden dat ze vlotter schrijven. En misschien hanteren de jongeren het fileermes iets grager dan de oudere garde, die de beleving van dans minstens zo belangrijk vindt als een goede analyse. Meer dan een rimpeling in de vijver brengt dit echter niet teweeg. (15)

De steeds krappere wordende ruimte maakt het schrijven van een kritiek er niet eenvoudiger op, zo stelt Start. Volgens haar moeten steeds vaker *darlings* worden *gekilled*, want in een standaardkritiek is het onmogelijk alle aspecten van een dansstuk te belichten. “Kiezen is niet makkelijk, zelfs als je er al 2500 kritieken op hebt zitten” (15) verzucht Eva van Schaik in het artikel. In september veranderde de kunstpagina van haar krant en kreeg de critica, die zichzelf overigens niet tot de ‘oude’ generatie rekent, beduidend minder ruimte. “Eigenlijk kun je in 500 woorden, de standaardmaat voor de meeste kranten, geen echte kritiek schrijven. Muziek en decor zijn stiefkindjes en de prestaties van dansers blijven onderbelicht.” (15) Haar jongere collega Mirjam van der Linden heeft daar minder moeite mee: “soms is het niet belangrijk aandacht te besteden aan muziek of decor, bijvoorbeeld omdat ze geen essentiële rol spelen. In andersoortige, langere artikelen kun je dit wel doen, maar bij een korte kritiek moet je je beperken. Volledig zijn kan niet en hoeft ook niet. Een recensie is een heel eigen en spannend genre. Ook wat stijl betreft, want er is veel vrijheid om beeldend te schrijven.”(15)

Start stelt dat op het verschijnen van een recensie meestal een oorverdovende stilte volgt. Gezelschappen vinden het kennelijk niet chique om te reageren, terwijl de recensie volgens haar een uitstekend uitgangspunt voor discussie zou kunnen zijn. Start constateert dat er in de danswereld de laatste tijd nogal eens hardop getwijfeld wordt aan het nut van de kritiek.

“Respect moet je verdienen en niet opeisen” vindt Ine Rietstap. Ze kan zich nogal opwinden over het recht dat jonge dansmakers denken te hebben op een plek in de krant: “Jonge choreografen zijn ontegenwoordig verwend in de mogelijkheden die ze krijgen aangereikt. Ze moeten maar eens beseffen dat niemand op hen zit te wachten, echt helemaal niemand. Kunst is niet lief en aardig, maar wreed. Mensen denken tegenwoordig heel snel dat ze iets te vertellen hebben en zijn zo snel beledigd.

Voordat je aan een choreografie begint moet je verdomd goed weten wat je het publiek te bieden hebt.” (16)

De volgende vraag die Start zichzelf stelt betreft hoe het nu verder moet met de kritiek, nu het als genre onder druk staat en steeds ernstiger kampt met ruimtegebrek? Twee generaties houden er twee gedachten op na. Volgens Rietstap is dans altijd al het stiefkindje geweest van de kunst. Dat het nu erger lijkt, komt omdat het aanbod van dans en andere kunsten enorm is gegroeid. Van Schaik ziet het somberder in. Ze pleit voor “een hek om de kunstpagina” om deze tegen allerhande nieuwigheden te beschermen. De jonge recensenten gaan pragmatischer om met het gebrek aan ruimte. Maja Landweer is al helemaal ingespeeld op de 450 woorden die haar recensies mogen beslaan, al maakt ze de kanttekening dat het bij triple-bills en multimedievoorstellingen een worsteling blijft om recht te doen aan alle verschillende aspecten. Van der Linden ten slotte ziet een tendens naar kortere stukken, maar vindt dat *de Volkskrant* de recensie tot nu toe behoorlijk beschermt.

3.3.7. 2003: Fantomen

Hieronder volgt een weergave van de kernpunten uit de discussie tussen Jeroen Peeters (studeerde kunstwetenschappen en wijsbegeerte en is werkzaam als danscriticus en dramaturg in Brussel, is redacteur van *sarma.be*, online platform voor dans en performance-kritiek), Isabelle Lanz en Eva van Schaik. Elk van de drie critici schreef een essay dat in het tijdschrift *TM* verscheen (respectievelijk in mei, september en oktober 2003). In behandel achtereenvolgens de kernpunten uit het betoog van Peeters en de reactie daarop van Lanz en Van Schaik. Hoewel de discussie voornamelijk is geënt op de inhoud van dansrecensies, zijn er toch een aantal punten die bruikbaar zijn voor mijn thesis.

Het standpunt van Peeters is dat de kaders van waaruit Nederlandse critici dans beschouwen te gedateerd zijn om hedendaagse dans naar waarde te schatten. Zijn eigen uitgangspunt is dat kunst zich altijd weerbarstig toont tegenover de beperkte blik en het schrijven. De criticus moet zich dus bewustzijn van zijn eigen blinde vlekken om tot een betekenisvolle, kritische reflectie te komen.

Een criticus moet niet alleen een analyse geven, maar ook een oordeel. Dit oordeel moet echter niet gerelateerd zijn aan het meten van vakmanschap, dat volgens hem nauw samenhangt met het feit dat in Nederland vooral de ballettraditie sterk verankerd is. Doordat Ine Rietstap vakmanschap als beoordelingscriterium gebruikt, vanuit haar verleden als danseres, verliest zij volgens Peeters uit het oog waar het werkelijk om gaat binnen hedendaagse dans.

De drang tot historiseren en de hang naar vernieuwing als kritische activiteit die Eva van Schaik hanteert leidt tot een erg formele en gedateerde benadering van dans, aldus Peeters. Belangrijker is de actuele inzet van het werk, het gaat om de betekenis – en niet om de stijl – van een voorstelling, waar zet ze ons aan het denken? Conflict, breuk, blindheid en onbegrip zijn nu bepalend voor het kritisch discours en dit wordt door hem niet gewaardeerd.

Verder vindt hij dat de jongste generatie danscritici vaak schrijft over het onbegrip voor een bepaalde choreografie, in plaats van dat onbegrip te beschouwen als een betekenisvol conflict. Net zoals hedendaagse dansvoorstellingen radicaal gebroken hebben met klassieke en moderne danstradities, moeten Nederlandse critici breken met hun huidige denkkaders wil de Nederlandse danskritiek op een discursief niveau komen. De Nederlandse danskritiek moet anders gezegd van zichzelf vervreemden om weer een eigentijdse positie te kunnen innemen. (Peeters: 2003, 25)

Lanz is het niet eens met Peeters dat vakmanschap uitsluitend bij ballet behoort, er zijn volgens haar verschillende voorbeelden te noemen dat moderne dans dit ook kent. Het gaat er volgens haar om dat recensenten verschillende choreografen op hun eigen waarden moeten beoordelen. Wanneer je als criticus weet dat een bepaalde dansvorm niet bij je in de smaak valt, moet je er ook niet over schrijven, stelt Lanz. Recensenten engageren zich niet gauw met een genre, richting of beweging om daarvoor spreekbuis te worden. Er bestaan uiteraard wel verschillen qua achtergrond of qua persoonlijkheid tussen de recensenten, wat er enkel voor zorgt dat er tegenwoordig meer stemmen per medium klinken. Het is volgens haar dus niet erg om liefde te hebben voor goed werk. (Lanz: 2003, 53)

Dans wordt volgens Van Schaik beïnvloed door invloeden binnen en buiten haar om en hierbij ziet zij recenseren als mogelijke, de recensie zelf overstijgende bijdrage aan een kritisch dansdiscours. Ze vraagt zich af waarom Peeters historiseren bij ballet wel en bij hedendaagse dans niet zinvol acht. “In zijn actualiteitswaarde kan ballet [volgens Peeters] geen hedendaagse dans zijn, in die zin dat ballet eigen historische canons erkent en zijn overdracht aan die voorwaarden ontleent. Onder hedendaagse dans moet volgens hem alleen die dans worden volstaan die zich buiten de canons van het op annexatie beluste academisme plaatst en afspeelt. Dat hij zich hiermee van een anachronisme van jewelste bedient, doet voor hem niet ter zake.” (Van Schaik: 2003, 48)

Ze is van mening dat er binnen hedendaagse dans een “inflatie van de betekeniswaarde van vernieuwing” aan de gang is en vraagt zich af waarop hedendaagse danskunstenaars zich daar niet bewust van lijken te zijn. Dat Nederlandse critici weinig enthousiasme voor de meeste hedendaagse dansvoorstellingen kunnen opbrengen is het resultaat van een ontwikkeling die enkele decennia omvat en dat neemt Peeters niet mee in zijn beschouwing. Er is een wederzijdse verharding ontstaan.

Zowel Lanz als van Schaik verwijzen naar de “wet van de remmende voorsprong” in de Nederlandse danswereld en wijzen die aan als mogelijke oorzaak van de lauwe reactie die veel critici tegenwoordig geven op hedendaagse dans. Naar mijn idee verwijst deze constatering zowel naar de subjectiviteit van de criticus als naar het danslandschap, waar danskritiek voortdurend op betrokken is.

3.4. Conclusie en discussie

De kritiekpunten uit dit hoofdstuk kunnen verdeeld worden in punten op het gebied van de dansjournalistiek en het dansveld.

Was de functie van dansjournalistiek aan het begin nog het op serieuze wijze schrijven over en begrip en animo propageren voor de toen onpopulaire kunstvorm (Hornstra, Van Schaik), nu kunnen

dansjournalisten een keuze maken uit een grote stapel voorstellingen (Lanz). Zowel vroeger en nu wordt er gesproken over een gebrek aan critici met voldoende verstand van zaken (Hornstra, Van Schaik). Volgens de één is het wel van belang wat de criticus persoonlijk vindt (Rietstap), terwijl het volgens de ander gaat om het sturen van de mening van het publiek (Van Schaik).

Er wordt door alle dansjournalisten geconstateerd dat krantenredacties de ruimte inperken. De korte artikelen met een vlotte journalistieke stijl werden zelfs al door Hornstra opgemerkt. De huidige critici van de ‘oude’ generatie hebben er meer moeite mee dan de ‘jongere’ generatie, volgens wie volledig zijn geen noodzaak is (Van der Linden). Volgens Rietstap ligt de oorzaak in het onontkoombare grotere aanbod, terwijl Van Schaik pleit om een hek om de kunstpagina. Volgens De Wal draagt het zelfs bij aan de ondergang van de dansjournalistiek.

Binnen het dansveld bestaan er volgens Lanz verschillende vooroordelen over danscritici en wordt de deskundigheid van de mensen in het vak vaak onderschat. Volgens Spreksel is er een duidelijk onderscheidt tussen wat er geschreven wordt en de praktijk; kunstbeschouwers maken de balans op en organisatoren willen statements maken, maar de dans gaat ‘gewoon’ door. Start ziet echter wel een mogelijk verband tussen gezelschappen en critici, omdat recensies een uitgangspunt zouden kunnen zijn voor een debat. Kennekens ziet recensies juist als een intermediair tussen makers en publiek, door verslag te doen van de discussie tussen de makers onderling, maar volgens Snellers zijn de mensen uit het dansveld helemaal niet in collega’s geïnteresseerd.

Van Schaik zegt als critica wel contact te hebben met dansmakers, zij het met enige distantie. Zij schrijft haar recensies niet voor de danswereld, bij Rietstap is dat ook het geval, maar toch hoopt zij wel eens op een effect bij choreografen, die op hun beurt vaak te snel beledigd zijn. Beiden zeggen niet te worden beïnvloed door collega-critici, hoewel er bij Rietstap echter wel eens verwarring ontstaat na het lezen van een recensie van een collega. Ook zijn zij allebei van mening dat theaterdirecteuren teveel macht toekennen aan recensies en beter zelf kunnen gaan kijken.

Enkelen van de hier besproken kernpunten uit de debattenreeksen en de discussies tussen critici zullen terugkomen in de enquêtes in het volgende hoofdstuk. Ik zal door middel van de enquêtes proberen te achterhalen hoe naast dansjournalisten ook de andere spelers in het veld (choreografen en publiek) aankijken tegen de vroegere discussies en wat de huidige stand van zaken is.

Hoofdstuk 4: Deelonderzoek gebruik/waardering

4.1. Inleiding

Uit de vorige hoofdstukken is naar voren gekomen dat er verschillende opvattingen zijn over de vroegere en huidige staat van de dansjournalistiek. Daarbij lag de nadruk met name op het aanbod van de informatie over dans en de opvatting van dansjournalisten. Om een antwoord op mijn vraagstelling te formuleren is het ook van belang te kijken naar het gebruik en de waardering van de informatie over dans door verschillende spelers in het dansveld. Zo kunnen dansmakers de informatie over dans in dagbladen onder andere gebruiken als feedback op hun werk en om zich te laten inlichten over het werk van collega's. Danskijkers kunnen op hun beurt de informatie over dans in dagbladen onder andere gebruiken om een keuze te maken een bepaalde voorstelling te bezoeken of hun eigen mening over een bepaald werk te toetsen aan die van een danskenner.

In dit hoofdstuk zal de opzet van de steekproef naar het gebruik en de waardering van de informatie over dans door dansjournalisten, dansmakers en danskijkers uiteengezet worden, het tweede gedeelte van mijn vraagstelling. De steekproef zal bestaan uit enquêtes. In dit hoofdstuk zullen achtereenvolgens de keuze voor deze methode, de opzet van de vragen en de resultaten uiteengezet worden.

4.2. Methode

4.2.1. Enquête

Mijn keuze voor het houden van een enquête heb ik gebaseerd op Deacon et al. (1999) Volgens hem zijn enquêtes de meest gestructureerde vorm voor het stellen van vragen, omdat deze door de respondenten zelf ingevuld worden, zonder tussenkomst van een persoon. Omdat deze vorm van vragen stellen het nadeel kent dat de respondenten niet gemakkelijk overtuigd kunnen worden om deel te nemen, heb ik in de toelichting het belang van het onderzoek uiteen gezet en door middel van meerkeuzevragen de invultijd beperkt.

Een enquête verzekerd volgens Deacon et al. dat alle respondenten exact dezelfde vragen krijgen, wat ervoor zorgt dat de antwoorden niet beïnvloed zullen worden door de manier van vragen of sociaaldynamische processen. Echter, de afwezigheid van een persoon die de vragen stelt, betekent dat de onderzoeker geen invloed heeft op de volgorde waarin de vragenlijsten worden beantwoord. De respondent kan de gehele vragenlijst overzien alvorens de vragen in te vullen. Ook kan de vragenlijst door gebrek aan controle door iemand anders ingevuld worden dan de bedoeling is.

De vragen van de enquête, te vinden in de bijlage, zijn gebaseerd op de thema's die naar voren zijn gekomen uit de theorie in de voorgaande hoofdstukken. De enquête voor dansjournalisten is bestemd voor journalisten en critici die in loondienst of op freelance basis werkzaam zijn op het terrein van dans voor Nederlandse kranten, opinieweekbladen en tijdschriften. De enquête voor dansmakers is

bestemd voor choreografen die werkzaam zijn binnen het Nederlandse dansveld, die zich bij voorkeur al eens hebben uitgelaten over de staat van de dansjournalistiek. Ten slotte is de enquête voor danskijkers bestemd voor diegenen die regelmatig een dansvoorstelling bezoeken en/of door studie, hobby's, enzovoorts een grote interesse hebben voor dansvoorstellingen en de informatie daarover.

Door het houden van diepte-interviews richt ik mij op welke vooronderstellingen en ideeën met betrekking tot dansjournalistiek er bestaan onder de verschillende spelers in het veld, dit wordt ook wel discours genoemd. Ik zal deze term in de volgende paragraaf toelichten door middel van de discoursstheorie van Michel Foucault.

4.2.2. Foucault

Michel Foucault (1926-1984) gaf in zijn onderzoek naar het ontstaan van betekenissen in onze samenleving, de van oorsprong linguïstische term 'discours' een nieuwe lading. Hij ziet de notie van de term discours als een geheel van vooronderstellingen en aannames dat ten grondslag ligt aan ideeën en praktijken. Bezien vanuit zijn theorie wordt de betekenis van dansjournalistiek in onze maatschappij geproduceerd door een discours. Volgens Hall verstaat Foucault onder de term 'discours' het volgende: "A group of statements which provide a language for talking about – a way of representing the knowledge about - a particular topic at a particular historical moment. ... Discourse is about the production of knowledge through language. But ... since all social practices entail meaning, and meanings shape and influence what we do – or conduct – all practices have a discursive aspect" (Hall, 1992, p. 291).

Aldus betekent de term discours hier een systeem van representatie. Het gaat hierbij niet simpelweg om een linguïstisch systeem – dat wil zeggen een aantal aan elkaar gerelateerde eenheden van schrift of smaak die altijd, in alle situaties, historische periodes en contexten, hetzelfde, stabiel en onaangetast blijven. Daarentegen wordt discours opgevat als een systeem van taal in de (sociaal-culturele) praktijk. Hiermee wordt het traditionele onderscheid tussen taal als systeem en taal als sociaal gebruik ondergraven: het systeem (ons spreken, letterlijk) wordt door de sociale praktijk bepaald, terwijl het als zodanig de sociale realiteit op haar beurt ook weer zal (in) formeren of bevestigen.

Discours is niet zomaar een manier van schrijven of spreken, maar de algemene instelling en ideologie die het denken, doen en weten van een cultuur (in)formeert. Voor Foucault is er nooit één discours, maar zijn er altijd meerdere. Het gaat bij deze discoursstheorie dan ook vooral om machtsstructuren en hoe deze de sociale werkelijkheid formeren via verschillende discoursen. Het discours dat het (heersende of dominante) denken van de staat of wetenschap typeert zal doorsijpelen naar andere geledingen van de maatschappij, in hoeveel verschillende vormen dit discours zich ook zal manifesteren.

Toegesplitst op dansjournalistiek, zou gezegd kunnen worden dat de, elkaar al dan niet tegensprekende, vooronderstellingen over dansjournalistiek van de diverse actoren, die uit mijn onderzoek naar voren komen, verschillende vormen van een discours zijn. Wanneer zulke (ogenschijnlijke) verschillende

discursieve constructies naar hetzelfde object verwijzen (in dit geval dansjournalistiek) en met elkaar gemeen hebben dat ze een bepaalde stijl en strategie (positief dan wel negatief) onderschrijven die uitgaat van de dominante ideologie, spreek je van discursieve formatie. De verschillende vooronderstellingen over dansjournalistiek zie ik hier dus als zulke discursieve formaties: het zijn constructies die binnen de heersende discursieve praktijken zijn gevormd.

Dit betekent niet dat er niets buiten heersende discoursen kan vallen, maar dat de betekenis van dingen (in dit geval dansjournalistiek) altijd geformeerd wordt binnen en door dergelijke dominante discoursen. Dus indien we de werkelijkheid alleen als betekenisvol geheel kunnen kennen, en discours betekenis van de werkelijkheid ‘formeert’, dan kunnen we de werkelijkheid slechts als discours kennen en ervaren. Het discours staat altijd tussen ons en ‘de’ werkelijkheid in.

Door gebruik te maken van discoursanalyse als methode van onderzoek, ga ik dus als het ware op zoek naar verschillende patronen in de vooronderstellingen die diverse spelers in het dansveld hebben over dansjournalistiek. Zodoende kan het achterliggende systeem in hun spreken over dansjournalistiek achterhaald en gecategoriseerd worden. Het doel is om aan de hand van de enquêtes een aantal categorieën, of repertoires, uiteen te zetten over dansjournalistiek. De repertoires van dansjournalisten, dansmakers en danskijkers kunnen dan met elkaar worden vergeleken. Ook kan er een vergelijking gemaakt worden tussen de denkkaders over dansjournalistiek in de artikelen uit eerdere jaren en de huidige stand van zaken.

Hierna zal de opzet van de vragen voor de dansjournalisten, dansmakers en danskijkers onderbouwd worden.

4.2.3. Opzet

De drie versies van de enquête zijn allen gebaseerd op een door Susanne Janssen opgestelde enquête onder kunstjournalisten en critici werkzaam voor kranten, opinieweekbladen en tijdschriften van december 2000. Er is gedeeltelijk gekozen voor dezelfde vraagstelling, om de resultaten van de dansjournalistiek te kunnen vergelijken met de kunstjournalistiek in het algemeen. Hoewel de opzet van de drie versies voor dansjournalisten, dansmakers en danskijkers hetzelfde is, zijn er wat verschillen. Deze komen hieronder aan bod.

4.2.3.1. Deel A

Dit deel van de enquête is voor dansjournalisten het meest uitgebreid, omdat er bij de achtergrondvragen dieper ingegaan wordt op opleiding en beroep, om aan te sluiten bij de hypothese over professionalisering en academisering. Voor dansmakers en danskijkers is dit uiteraard niet van belang. Zo blijkt uit het theoretisch kader dat de voortschrijdende professionalisering van de dansjournalistiek tot uitdrukking komt in een toename van het aantal academisch geschoolde dansjournalisten. Uit de inhoudsanalyse is echter gebleken dat het aantal academisch geschoolde

dansjournalisten ten opzichte van dezelfde periode tien jaar geleden gehalveerd is. Aan de hand van de enquête kan er dieper ingegaan worden op de scholing van de dansjournalisten.

4.2.3.2. Deel B

Het volgende gedeelte gaat over specialismen, journalistieke productie, genres, en dergelijke. Zo wordt er ingegaan op de plaatsruimte, het aandeel van diverse genres, criteria en ontwikkelingen die de dansberichtgeving in negatieve zin kunnen beïnvloeden. Deze vragen sluiten aan bij de inhoudsanalyse die in hoofdstuk 2 aan bod is gekomen. Uit de steekproef bleek onder andere dat er als gevolg van de toegenomen commercialisering, ten opzichte van tien jaar geleden meer diverse genres gehanteerd worden. Het is interessant om er door middel van de enquête achter te komen of de verschillende spelers in het veld dit ook constateren. Is er bijvoorbeeld een verschil te zien in de mening van de ‘oude’ en de ‘jongere’ generatie dansjournalisten? Zowel uit de inhoudsanalyse als uit de discussies en debatten over dansjournalistiek blijkt de informatie over dans niet alleen gevarieerder, maar ook korter te zijn geworden. In de enquête kan aangegeven worden of men deze indruk deelt.

4.2.3.3. Deel C

In dit gedeelte van de enquête komt er specifiek voor dansjournalisten en dansmakers aan bod welk belang zij hechten aan feedback van verschillende spelers in het veld en hoe vaak zij in de praktijk feedback ontvangen. Dit kwam met name in hoofdstuk 3 aan bod, waarin bepaalde critici het contact tussen gezelschappen/publiek en dansjournalisten juist aanmoedigen, terwijl anderen dit contact bewust vermijden. Een andere belangrijke vraag aan dansjournalisten is of er wel eens bijdragen worden geweigerd en met welke reden. Deze vraag komt voort uit de afnemende plaatsruimte voor dans die uit de inhoudsanalyse naar voren is gekomen.

4.2.3.4. Deel D

Het laatste gedeelte van de enquête bestaat uit stellingen waarbij de respondent kan aangeven in hoeverre hij of zij het ermee eens is. De onderwerpen institutionalisering, professionalisering, commercialisering en classificatie van cultuur uit het theoretisch kader, komen hier wisselend aan bod. Specifiek voor dansjournalisten wordt er gevraagd naar de mening over zaken die betrekking hebben op de beroepspraktijk, zoals de verhouding ten opzichte van collega's uit andere journalistieke disciplines, lezers en overheid. De laatste stelling, die voor alle drie de versies hetzelfde is, betreft of de dagbladen anno nu nog steeds de belangrijkste informatiebron zijn voor de in kunst en cultuur geïnteresseerde leek en vat alles als het ware samen. Omdat het te uitgebreid wordt als alle stellingen afzonderlijk behandeld worden, volsta ik met de meest opvallende/interessante resultaten.

4.3. Resultaten

4.3.1. Inleiding

In totaal zijn er aan acht dansjournalisten, tien dansmakers en tien danskijkers enquêtes verstuurd. Uiteindelijk hebben er zeven dansjournalisten, vier dansmakers en tien danskijkers een enquête ingevuld en teruggestuurd. Dit betekent een totale respons van 75%. Hoewel ik had gehoopt op een hogere respons, is dit aantal voldoende om resultaten aan te verbinden. De resultaten met betrekking tot dansmakers zijn het minst representatief voor de gehele populatie, omdat slechts 40% heeft gereageerd.

De resultaten zijn uiteengezet in een Excel bestand, dat te vinden is in de bijlage. Aan de hand van deze uiteenzetting zijn er berekeningen gemaakt om uitspraken te kunnen doen en vergelijkingen te kunnen maken. Per deel van de enquête zullen de resultaten afzonderlijk voor dansjournalisten, dansmakers en danskijkers uiteengezet worden, waarna de resultaten tussen de verschillende versies vergeleken zullen worden.

4.3.2. Deel A

4.3.2.1. Dansjournalisten

De gemiddelde leeftijd van de zeven dansjournalisten die de enquête hebben ingevuld bedraagt 42 jaar. Deze leeftijd kan vrij hoog genoemd worden. Vrouwen lijken nog altijd de dienst uit te maken binnen de dansjournalistiek, met een respons van zes vrouwelijke en één mannelijke journalist.

Wat betreft de professionalisering van de danskritiek grijp ik terug naar de uitspraak van Van Dijk en Janssen, dat deze onder andere tot uitdrukking komt doordat sinds de jaren zeventig het aantal academisch gevormde specialisten in de kritiek toenam. (Bardoel, Vos, Van Vree en Wijfjes (red): 2001, 218) De resultaten uit de inhoudsanalyse van deze master thesis ondersteunen deze uitspraak niet, omdat slechts de helft van de artikelen over dans uit 2006 door een journalist zijn geschreven die academisch is geschoold op het gebied van dans, kunst en/of journalistiek. Uit de enquêtes blijkt echter dat alle respondenten academisch geschoold zijn en zes op het gebied van kunst; Theaterwetenschap werd vier keer en Kunstgeschiedenis twee keer genoemd. Opvallend is dat er slechts één respondent is die naast Theaterwetenschap, ook een academische opleiding op het gebied van journalistiek heeft gevolgd, te weten Nederlandse taal- & letterkunde en Algemene literatuurwetenschap. Wel werden er in vijf van de gevallen andere opleidingen en cursussen gevolgd, waarvan vier keer een journalistieke cursus/opleiding werd genoemd.

Deze academische vorming van dansjournalisten laat zien dat de professionalisering van de dansjournalistiek flink doorzet. Hoewel vijf van de zeven respondenten journalist als hun hoofdberoep beschouwen, zijn zij niet zozeer als zodanig opgeleid, maar hebben zij naast hun universitaire kunstopleiding oftewel zichzelf de kneepjes van het vak aangeleerd, dan wel via een (niet academische) opleiding en/of cursus. De overige twee dansjournalisten beschouwen zichzelf als docent en hebben dan ook een pedagogische opleiding gedaan.

Een andere manier waarop de professionalisering volgens Van Dijk en Janssen tot uitdrukking komt is de zelfstandige positie die de kunst- en culturreactie zich binnen de meeste bladen heeft verworven. (218) De respondenten zijn met name werkzaam voor een landelijke kaderkrant en/of een gespecialiseerd blad op het gebied van kunst- en cultuur. De bladen waarvoor de dansjournalisten werken beschikken allemaal over een aparte redactie voor kunst en cultuur. In zes van de zeven gevallen zijn zij werkzaam voor de kunstredactie, bij één blad wordt deze redactie cultuur, media & entertainment genoemd. Deze uitkomsten ondersteunen de uitspraak van Van Dijk en Janssen. Een bevinding die het bestaan van een professie tegensprekt is dat de vier van de zeven dansjournalisten als freelancer werkt en dus hun kritische arbeid met ander werk combineren. De overige journalisten beschouwen zichzelf als redacteur en verslaggever.

Ten slotte zeggen vijf van de zeven journalisten dat zij zichzelf over vijf jaar nog steeds werkzaam zien op het gebied van de kunstjournalistiek. Daarbij wordt één keer een toelichting gegeven, waarin het werken in verschillende disciplines als reden wordt genoemd om als dansjournalist te blijven werken. (J07) Eén keer wordt er een twijfel gegeven, omdat de dansjournalist zich afvraagt of er wel genoeg uitdaging is, terwijl er ook nog geen helder beeld is van een mogelijk alternatief (J01). Eén dansjournalist beantwoordt deze vraag met een nee. Zij zegt na tien jaar iedereen drie keer gesproken te hebben en alle stijlen gezien te hebben. (J03) Dit resultaat toont aan dat er onder de meerderheid van de dansjournalisten tevredenheid bestaat over de werkzaamheden, in ieder geval voldoende om in de branche te blijven werken.

4.3.2.2. Dansmakers

De gemiddelde leeftijd van de vier dansmakers die de enquête hebben ingevuld is 50 jaar. Deze leeftijd ligt hoog doordat de aangeschreven jonge dansmakers niet hebben gereageerd. Helaas kunnen er hierdoor geen uitspraken gedaan worden over de verschillen tussen de jongere en oudere generatie dansmakers. Er hebben zowel twee mannen als twee vrouwen gereageerd.

4.3.2.3. Danskijkers

De gemiddelde leeftijd van de tien danskijkers die de enquête hebben ingevuld is 31 jaar. Dat deze leeftijd vrij laag is, zou kunnen komen doordat ik relatief veel mensen van mijn eigen leeftijd heb ondervraagd. Opnieuw zijn de vrouwen in de meerderheid en is er slechts één man. Dat het voornamelijk vrouwen zijn die geïnteresseerd zijn in dans is wellicht geen verrassing. Deze respondenten zijn relatief hoog opgeleid, acht van hen volgden een wetenschappelijke opleiding. Het zijn dus met name hoger opgeleiden die regelmatig een dansvoorstelling bezoeken en/of een grote interesse hebben voor dansvoorstellingen en de informatie daarover.

4.3.3. Deel B

4.3.3.1. Dansjournalisten

Uit de inhoudsanalyse is gebleken dat de beschikbare ruimte voor dans aanzienlijk kleiner is geworden dan tien jaar geleden. De dansjournalisten is gevraagd of er naar hun mening genoeg ruimte beschikbaar is voor bijdragen op het gebied van dans in het (hoofd)blad waarvoor zij werkzaam zijn en in de Nederlandse dag- en weekbladpers in het algemeen. Vijf dansjournalisten vinden de plaatsruimte in het eigen blad te klein, de overigen vinden dit voldoende. Over de pers in het algemeen is men iets definitiever, zes vinden daarin de plaatsruimte te klein, één keer is er geen mening gegeven. Hier worden verschillende toelichtingen op gegeven. Zo wordt er gezegd dat kunst de minste prioriteit heeft bij kranten. (J04) Dat lang dit alles van belang wordt gecovert sluit hier bij aan. (J08) Ook wordt er gezegd dat recensies in de afgelopen jaren in lengte zijn gekrompen. (J08) De stukjes zijn te kort en oppervlakkig. ((J03) Dit is in lijn met de inhoudsanalyse. Ten slotte wordt er als oorzaak van de kleinere plaatsruimte genoemd dat de danswereld een slechte pr/marketing heeft, waardoor het een moeilijk imago heeft en weinig publicatie krijgt in bijvoorbeeld damesbladen, regionale media, enzovoorts. (J07)

Er is ook specifiek gevraagd naar de plaatsruimte voor bijdragen op het gebied van dans ten opzichte van 10 jaar terug. Ook hier wordt door vijf respondenten genoemd dat deze kleiner is geworden, één iemand vindt dit even groot en één iemand groter. De meningen zijn iets meer verdeeld als het gaat om een vergelijking met 10 jaar geleden, maar de meerderheid vindt dat dit kleiner is geworden. Als oorzaak voor de kleiner wordende ruimte wordt genoemd dat de dag- en weekbladpers veel oppervlakkiger en tendentieuzer is geworden. Volgens deze dansjournalist is dans niet zo sensationeel en wil men uitsluitend sensatieverhalen. (J06) Andere toelichting sluiten hierbij aan. Alles moet sneller en meer servicegericht naar de lezer toe en die houdt kennelijk niet van lange stukken. (J03) Nieuws en human interest worden steeds belangrijker en dans heeft niet zo vaak/veel nieuws. (J07) De journalist die de plaatsruimte groter vindt dan 10 jaar geleden geeft als verklaring dat dit bij de eigen krant het geval is (NRC), maar dat dit bij andere kranten niet het geval is. Dat is volgens deze dansjournalist te wijten aan, zoals al eerder werd genoemd, een slechte pr van de dans en dat er niet zo veel nieuws en opwindends gebeurt in de dans. (J07)

In het afgelopen jaar hebben de zeven dansjournalisten gemiddeld 94 kunstjournalistieke bijdragen gepubliceerd. Deze bestonden grotendeels uit recensies en kritieken (45%). Verder werden er voornamelijk interviews en achtergrondartikelen geschreven. Uit de inhoudsanalyse bleek al dat de eenzijdige productie van recensies in 1996 (80%) in 2006 is omgebogen naar een meer gevarieerde aanpak (42% recensies, 42% aankondigingen). In de door mij onderzochte periode in 2006 kwamen echter geen interviews en achtergrondartikelen voor. Het aandeel van recensies dat uit de enquêtes naar voren komt, komt dus overeen met de resultaten van de inhoudsanalyse, hoewel er voor de overige categorieën verschillen bestaan. Het percentage van de kunstjournalistieke bijdragen per genre wordt in tabel 4.1 uiteengezet. De genres die de voorkeur genieten van de dansjournalisten zijn recensies/kritieken en achtergrondartikelen.

Genre	Percentage	Voorkeur
Recensies/kritieken	45%	3
Interviews	19%	2
Achtergrondartikelen	18%	4
Reportages	1,5%	1
Korte berichten	9%	
Overige: boek	0,2%	

Tabel 4.1: Percentage van de kunstjournalistieke bijdragen per genre

Vervolgens is er specifiek gevraagd naar de plaatsruimte voor dans per genre, ten opzichte van tien jaar geleden. Uit de inhoudsanalyse kwam al naar voren dat het aandeel van recensies minder is geworden, terwijl het aandeel van de andere genres is toegenomen. De dansjournalisten vinden met name het aandeel van recensies, interviews en achtergrondartikelen kleiner geworden en het aandeel van korte berichten groter. Hieruit spreekt niet echt een diversificatie van genres, het sluit eerder aan bij het korter worden van de berichtgeving. In tabel 4.2. staat per genre aangegeven hoeveel dansjournalisten het aandeel van dit genre groter, gelijk of kleiner vinden ten opzichte van tien jaar geleden. Voor deze verschuivingen worden door de dansjournalisten verschillende verklaringen gegeven. Het gaat daarbij allereerst over het trekken van abonnees en lezers, daardoor zoekt de krant een nieuwe vorm (J04) en wordt de service aan de lezer belangrijker, waardoor er meer nadruk komt te liggen op voorbeschuivingen dan op recensies. (J02) Volgens andere dansjournalisten zijn zowel dans als lezen “uit” (J06), wordt de vakinhoudelijke aandacht voor dans minder belangrijk (J01) en is de recensie teveel een subjectief onderdeel, terwijl mensen meer informatie willen. (J03)

Genre	Groter	Gelijk	Kleiner
Recensies/kritieken	1	1	5
Interviews	2	2	3
Achtergrondartikelen	2	2	3
Reportages	2	3	2
Korte berichten	4	2	1

Tabel 4.2: Aantal dansjournalisten dat het aandeel van de genres groter, gelijk, kleiner vindt dan tien jaar geleden.

Ook is de dansjournalisten gevraagd naar hun mening over bepaalde criteria van de berichtgeving over dans in de Nederlandse dag- en weekbladpers. Het meest positief is men over de articulatie van het eigen standpunt oftewel het oordeel door de journalist/recensent en over de signalering van nieuwe trends en ideeën. Het meest negatief is men over het bieden van nieuwe gezichtspunten en het kritisch volgen van het kunst- en cultuurbeleid. Het criterium dat zij zelf het meest van belang vinden is de

analyse of interpretatie van besproken werken, evenementen en ontwikkelingen. Het minst van belang is volgens de dansjournalisten het signaleren van nieuwe trends en ideeën. Opvallend is dat dit laatste criterium over het algemeen redelijk goed wordt gevonden, terwijl het volgens hen het minst van belang is. Er werd eerder in deze paragraaf al opgemerkt dat er weinig nieuws gebeurt in de dans, waardoor er weinig aandacht aan wordt besteed. Toch vinden de dansjournalisten dus dat er redelijk goed op ingegaan wordt, terwijl het criterium niet het belangrijkste is. Hiermee lijken de dansjournalisten te zeggen dat er dus wel (noodzakelijk?) ingegaan wordt op de nieuwswaarde van dans, terwijl dit volgens hen niet belangrijk is.

Als ontwikkeling binnen de Nederlandse kranten- en tijdschriftensector die de dansberichtgeving in negatieve zin (kan) beïnvloeden, wordt genoemd:

- De toenemende popularisering, kunst blijft kunst met een grote K en abstract
- De neiging om uitsluitend zwart of wit te beschouwen
- Bezuinigingen en acties om jonge lezers binnen te halen, alles moet laagdrempelig zijn
- Er wordt steeds meer gekozen voor toegankelijke kunst en bijbehorende korte en makkelijke berichtgeving
- Het inkorten van stukken zodat er een informatief stukje zonder oordeel ontstaat

Als bredere sociaal-culturele ontwikkeling die de dansberichtgeving in negatieve zin (kan) beïnvloeden wordt genoemd:

- Het slinken van de doelgroep; doordat er een grote, van oorsprong niet-westerse groep bestaat die geen band heeft met de (Europese) westerse kunsten, bestaat er een gebrek aan culturele vorming bij het publiek
- Vermaakindustrie; maatschappelijk ‘relevante’ kunst als toneel en film is in, dans blijft maatschappelijk gezien te esthetisch of abstract.
- De artistieke impasse van de Nederlandse dansgezelschappen

4.3.3.2. Dansmakers

Drie van de vier dansmakers vinden de ruimte beschikbaar voor bijdragen op het gebied van dans te klein. Eén dansmaker zegt achtergrondinformatie, maatschappelijke inbedding van dans in het algemeen en persoonlijke interviews met choreografen, dansers en artistiek leiders te missen. (M09) Een ander zegt dat de ruimte jammer genoeg steeds kleiner wordt, waardoor er snel geoordeeld moet worden en er geen ruimte is voor achtergrondinformatie. (M05) Opvallend is dat één dansmaker het tegenovergestelde vindt en liever minder ruimte uitgetrokken ziet voor dans, omdat “er weinig zinnigs meer wordt geschreven”. (M06) Wel zijn alle dansmakers het er unaniem over eens dat de plaatsruimte voor bijdragen op het gebied van dans kleiner is vergeleken met tien jaar terug. Als verklaring wordt gegeven dat er in de weekbladen meer aandacht gaat naar ‘bekende’ mensen van tv en commerciële projecten en dat de kranten minder ruimte hebben voor cultuur door tabloidformaten. (M09) Een andere verklaring is dat er een toename van het aanbod gepaard gaat met het redactionele

beleid om de kunstpagina's in te krimpen en minder aandacht te besteden aan beschouwingen en kritiek, terwijl er wel meer ruimte is voor servicepagina's en agenda's. (M08)

Hoewel twee dansmakers niet hebben ingevuld hoeveel bijdragen over dans zij het afgelopen jaar hebben gelezen, komt het gemiddelde van de overige twee op 155, waaruit afgeleid kan worden dat er bijna drie dansjournalistieke stukken per week gelezen worden. Hoewel dit antwoord niet representatief is, zou hieruit kunnen blijken dat er door dansmakers veel wordt gelezen over dans.

De vraag welk percentage van de gelezen kunstjournalistieke bijdragen aan welke genres was geweid wordt door één dansmaker niet beantwoord. Het gemiddelde percentage van de overige drie dansmakers wordt hieronder in tabel 4.3 uiteengezet. Hieruit valt af te lezen dat maar liefst 50% van de gelezen artikelen bestond uit recensies/kritieken. Op de tweede plaats komen de interviews met 22%. Het aantal keer dat een genre de voorkeur krijgt van een dansmaker staat ook in de tabel vermeld. Hieruit blijkt dat achtergrondartikelen de grootste voorkeur genieten en daarna interviews. Als reden wordt gegeven dat interviews, achtergrondartikelen en reportages de beweegredenen kenbaar maken en men zich daardoor objectief kan informeren en ontwikkelen. (M09) Een andere dansmaker zegt de informatie liever in een context te zien en de fascinaties van de maker te horen dan de botte mening van de recensent. (M05)

Genre	Percentage	Voorkeur
Recensies/kritieken	50%	1
Interviews	22%	3
Achtergrondartikelen	15%	4
Reportages	6%	2
Korte berichten	7%	

Tabel 4.3: Het percentage van de gelezen dansjournalistieke bijdragen gewijd aan de verschillende genres + het aantal dansmakers dat de voorkeur geeft aan een bepaald genre.

De dansmakers vinden dat het aandeel van alle genres in de berichtgeving over dans kleiner is geworden, behalve het aandeel van korte berichten, dit is naar de mening van twee dansmakers kleiner en volgens twee gelijk ten opzichte van tien jaar terug. Hierin weerspiegelt de mening dat de berichtgeving over dans korter is geworden. Als verklaring voor de gesignaleerde ontwikkelingen wordt gegeven dat er meer nadruk op 'nieuws' komt te liggen en minder op inhoud en een toenemende aandacht voor vrije producties. (M08)

Hoewel de meningen sterk uiteenlopen, vallen er een aantal uitspraken te doen over de mening van dansmakers over de berichtgeving over dans, gelet op verschillende criteria. Zo krijgen de criteria analyse van besproken werken, evenementen, ontwikkelingen; bieden van nieuwe gezichtspunten; kritisch volgen van het kunst- & cultuurbeleid, een negatief oordeel. Over de leesbaarheid en bevattelijkheid voor de lezer en de articulatie van het eigen standpunt/het oordeel door

journalist/recensent zijn de dansmakers het meest positief. Dit laatste is opvallend, omdat een aantal dansmakers zich in eerder antwoorden heeft uitgelaten over het feit dat zij bij voorkeur geen recensies lezen, onder andere wegens “de botte mening van de recensent”.

De criteria die de dansmakers zelf het meest van belang vinden zijn de analyse/interpretatie van besproken werken, evenementen, ontwikkelingen en het kritisch volgen van het kunst- & cultuurbeleid. Als minst belangrijk criterium wordt genoemd: representativiteit/volledigheid van de berichtgeving; articulatie eigen standpunt/oordeel door journalist/recensent; en leesbaarheid/bevatelijkheid voor de lezer. Het is opvallend dat deze antwoorden het tegenovergestelde laten zien van het antwoord op de vorige vraag. Van de criteria die de dansmakers het meest belangrijk vinden wordt in de vorige vraag gezegd dat deze over het algemeen zwaar onvoldoende zijn/vaak te wensen overlaten en de criteria die zij het minst belangrijk vinden krijgen het oordeel doorgaans redelijk goed/over het algemeen zeer goed. Het is lastig te bepalen wat de oorzaak van deze tegenstelling is. Het duidt in ieder geval op een onvrede over de dansjournalistiek in het algemeen.

Ten slotte werd er gevraagd of er naar de mening van de dansmakers bepaalde ontwikkelingen binnen de Nederlandse krantensector en bredere sociaal-culturele ontwikkelingen zijn die de dansberichtgeving in negatieve zin (kunnen) beïnvloeden. Als ontwikkeling binnen de Nederlandse kranten- en tijdschriftensector wordt genoemd dat het Nederlandse dansveld als gevolg van de eigen smaak van de journalist vergeleken wordt met het internationale veld, waarbij voorbijgegaan wordt aan de diversiteit van Nederlandse dans. (M09) Een andere ontwikkeling is een te beperkte kijk en achtergrond, niet representatief voor het publiek en teveel incrowd. (M05) Als breder sociaal-culturele ontwikkeling wordt het dansklimaat in Nederland genoemd, waarin sprake is van status quo en een toenemende aandacht voor vrije producties, ook in theaters. (M08) Twee dansmakers zijn van mening dat het juist andersom is, dus dat de dansberichtgeving positieve invloed kan hebben op sociaal-culturele ontwikkelingen. (M05 en M09)

4.3.3.3. Danskijkers

De ruimte die beschikbaar is voor bijdragen op het gebied van dans in Nederlandse dag- en weekbladen is naar de mening van zes danskijkers te klein. De overige vier danskijkers vinden deze plaatsruimte voldoende. De meerderheid ziet dus graag dat er meer informatie over dans in de dag- en weekbladen komt. Als toelichting wordt gegeven dat er alleen over de belangrijkste basisinformatie wordt geschreven en dans vaak ondergesneeuwd wordt door andere kunstvormen zoals theater. (K06) Een andere danskijker vindt juist dat er zowel voor theater als dans weinig aandacht is. Er moet volgens deze persoon meer aandacht komen voor theater in het algemeen. (K04)

De plaatsruimte voor bijdragen op het gebied van dans is naar de indruk van vier danskijkers groter dan 10 jaar geleden. Volgens twee danskijkers is dit kleiner en één vindt de plaatsruimte even groot. Drie danskijkers konden vanwege hun jonge leeftijd geen gedegen antwoord geven op deze vraag.

Hoewel de meningen wat zijn verdeeld, vindt de meerderheid dat de plaatsruimte in de afgelopen tien jaar groter is geworden, terwijl uit de inhoudsanalyse is gebleken dat deze kleiner is geworden.

De danskijkers hebben het afgelopen jaar naar schatting gemiddeld 40 dansjournalistieke bijdragen gelezen. Daarvan bestond 38% uit recensies en kritieken en 21% uit korte berichten. Uit tabel 4.3. blijkt dat er veel verschillende genres worden gelezen. Dit ondersteunt de uitkomsten van de inhoudsanalyse waaruit blijkt dat de informatie steeds korter wordt en dat er naast recensies steeds meer verschillende genres worden gepubliceerd. Deze artikelen worden dus ook door de danskijkers gelezen.

Genre	Percentage	Voorkeur
Recensies/kritieken	38%	2
Interviews	13%	5
Achtergrondartikelen	16,5%	4
Reportages	9,7%	0
Korte berichten	20,7%	1

Tabel 4.4: Het percentage van de gelezen dansjournalistieke bijdragen gewijd aan de verschillende genres + het aantal danskijkers dat de voorkeur geeft aan een bepaald genre.

Van deze genres worden er door danskijkers bij voorkeur interviews en achtergrondartikelen gelezen. Omdat deze genres niet de hoogste percentages van de gelezen dansjournalistieke bijdragen krijgen, zou gesteld kunnen worden dat er onder danskijkers meer behoefte bestaat aan deze genres. Het minst populair zijn reportages, deze worden dan ook het minst gelezen.

Naar de indruk van danskijkers is het aandeel van de diverse genres in de berichtgeving over dans vergeleken met tien jaar terug groter geworden. Hoewel vier danskijkers hier geen mening over konden geven, krijgt ieder genre van de meerderheid een groter aandeel toebedeeld. Het aandeel van interviews is volgens de danskijkers het meest gegroeid. Deze resultaten komen overeen met de mening van de danskijkers over de totale ruimte voor informatie op het gebied van dans.

Vervolgens werd er gevraagd naar de mening van de danskijkers over de berichtgeving over dans gelet op een aantal criteria. Het meest positief is men over de betrouwbaar- en zorgvuldigheid van de gepresenteerde informatie. Dit criterium vinden zij ook het meest van belang. Volgens de danskijkers laat de leesbaarheid en bevattelijkheid van de berichtgeving nogal eens te wensen over. Het minst van belang vinden zij de articulatie van het eigen standpunt en het oordeel door de journalist of recensent. Dit is opvallend omdat dit laatste een belangrijk al dan niet het belangrijkste onderdeel is van recensies, die het meest gelezen worden. Wellicht zijn de danskijkers dus niet tevreden met het grote aanbod aan recensies.

Ten slotte werd er gevraagd of er naar de waarneming van de danskijker bepaalde ontwikkelingen binnen de Nederlandse krantensector en bredere sociaal-culturele ontwikkelingen zijn die de

dansberichtgeving in negatieve zin (kunnen) beïnvloeden. Als ontwikkeling binnen de Nederlandse krantensector wordt genoemd dat de berichten tegenwoordig kort en snel moeten zijn, waardoor ze onvolledig worden (K01), het steeds meer willen voldoen aan de wensen van het grote publiek en dat daarmee het aandeel van dans verkleind wordt (K04 en K05) en de trend om recensies te verkorten tot puntensysteem, waardoor de inhoudelijk motivatie achterwegen wordt gelaten (K10). Als breder sociaal-culturele ontwikkeling wordt genoemd dat kunst over het algemeen als oubollig wordt gezien (K01), de goedkope popularisering van uitvoerende kunst (K02) en dat er minder bezoekersaantallen voor dansvoorstellingen zijn, waardoor er ook minder over geschreven wordt (K04).

4.3.3.4. Vergelijking

Dansjournalisten, dansmakers en danskijkers zijn het erover eens dat de plaatsruimte voor berichten over dans te klein is. Bij allen wordt de opmerking geplaatst dat de kleine beschikbare ruimte zorgt voor een snel oordeel en oppervlakkigheid. Zij zien liever meer diepgang en achtergrondinformatie. Zowel dansjournalisten en danskijkers constateren dat de plaatsruimte ten opzichte van tien jaar geleden kleiner is geworden en wijten dit aan de grotere rol van commerciële belangen; er wordt teveel rekening gehouden met de lezers doordat de dagbladen zich meer op service richten. Opvallend is dat een kleiner meerderheid van de danskijkers de plaatsruimte voor dans ten opzichte van tien jaar geleden juist groter vindt.

De dansjournalisten hebben het afgelopen jaar per persoon gemiddeld 94 kunstjournalistieke bijdragen gepubliceerd, daarvan hebben de dansmakers gemiddeld 155 en de danskijkers gemiddeld 40 bijdragen gelezen. De dansmakers lezen dus heel veel dansbijdragen, danskijkers een stuk minder. Als de tabellen 4.1, 4.3 en 4.4 met elkaar vergeleken worden is te zien dat van deze geschreven of gelezen bijdragen het grootste deel bestaat uit recensies/kritieken. Het aandeel van de verschillende genres loopt tussen de dansjournalisten en dansmakers hetzelfde op, echter bij de danskijkers is het aandeel van de korte berichten een stuk hoger en dat van de interviews een stuk lager. De danskijkers lezen bij voorkeur wel het liefst interviews. Dansjournalisten en dansmakers lezen het liefst achtergrondartikelen. Naar de mening van de dansjournalisten en dansmakers is het aandeel van alle genres kleiner geworden ten opzichte van tien jaar geleden, alleen het aandeel van korte berichten is groter geworden. De danskijkers hebben een andere mening, zij vinden de plaatsruimte voor alle genres groter dan tien jaar geleden.

Over de criteria die men positief dan wel negatief vindt aan de berichtgeving over dans, zijn het opnieuw dansjournalisten en dansmakers die eensgezind zijn; zij zijn positief over de articulatie van het eigen standpunt van de journalist, negatief over het bieden van nieuwe gezichtspunten en het kritisch volgen van het beleid en hechten het meeste belang aan de analyse/interpretatie van het besproken werk. Danskijkers hechten meer waarde aan de zorgvuldigheid en leesbaarheid van de berichten.

Zowel dansjournalisten als danskijkers zijn het eens dat er binnen de Nederlandse kranten- en tijdschriftensector de neiging bestaat om alles toegankelijk te maken voor het publiek, waardoor het aandeel van dans kleiner wordt omdat het te abstract is en het inhoudelijke oordeel naar de achtergrond verdwijnt. De dansmakers zien de smaak, beperkte kijk en achtergrond van de journalisten als ontwikkeling die een negatieve invloed heeft op de dansberichtgeving. Zowel dansjournalisten als dansmakers noemen het dansklimaat in Nederland als een sociaal-culturele ontwikkeling met een negatief effect op de berichtgeving over dans, omdat deze in een artistieke impasse en status quo verkeert. Dansjournalisten en danskijkers zijn het erover eens dat er door de opkomst van de vermaakindustrie weinig aandacht is voor de esthetisch, abstract of oubollig gevonden dans.

4.3.4. Deel C

4.3.4.1. Dansjournalisten

De informatiebronnen waar dansjournalisten de meeste waarde aan hechten voor hun kunstjournalistieke werkzaamheden zijn allereerst informatie- en promotiemateriaal van culturele instellingen en bedrijven (persberichten, catalogi, flyers, enz.) en ten tweede online archiefdiensten/databestanden op kunst- en cultuurgebied. Zes van de zeven dansjournalisten gaven aan persbijeenkomsten door culturele instellingen en bedrijven volstrekt onbelangrijk of van ondergeschikt belang te vinden als informatiebron voor hun werkzaamheden. Dit antwoord geeft een interessante blik op de commercialisering van de dansjournalistiek. Het promotiemateriaal van dansinstellingen en bedrijven bestaat voornamelijk uit informatie om het publiek te interesseren voor de voorstelling om zodoende de bezoekersaantallen positief te beïnvloeden. Het grote belang dat dansjournalisten hieraan hechten betekent dat deze informatie veel wordt gebruikt voor de dansjournalistieke bijdragen in dag- en weekbladen. Daar de gebruikte informatie commercieel gekleurd is, laten deze resultaten de versmelting van culturele en commerciële belangen zien. Dat er weinig waarde wordt gehecht aan persbijeenkomsten van de betreffende instellingen en bedrijven zou kunnen betekenen dat kant- en klare informatie interessanter is voor de journalist dan een bijeenkomst, maar het zou ook kunnen inhouden dat er in de danswereld weinig persbijeenkomsten worden georganiseerd.

De grote waarde die dansjournalisten hechten aan zowel persberichten als online archiefdiensten zou tot gevolg kunnen hebben dat het veelvuldige gebruik van dezelfde informatie door verschillende journalisten leidt tot een eenzijdige berichtgeving over dansvoorstellingen in dag- en weekbladen. Hiervoor is echter nader onderzoek nodig door de informatie van deze berichten en diensten te vergelijken met wat er uiteindelijk in de krant komt te staan.

Twee dansjournalisten hebben een abonnement op het maandblad TM (voorheen Theatermaker) voor hun informatievoorziening die relevant is voor hun werkzaamheden. Verder wordt, ieder één keer, genoemd: Journalist, Tubelight en Beelden.

Volgens zes van de zeven dansjournalisten behoort de artistieke kwaliteit van een werk of evenement een centrale rol te spelen bij de redactionele beslissing om al dan niet aandacht te besteden aan een actueel artistiek dansproduct (werk of evenement). Alle dansjournalisten zijn het erover eens dat het onderhouden van goede betrekkingen met betrokken makers/producenten/distributeurs hierbij geen rol behoren te spelen. Hoewel uit de voorgaande vraag naar voren kwam dat commerciële belangen wel degelijk een rol spelen, staat hier het culturele belang hoog bovenaan. Toch is het merendeel van de journalisten het erover eens dat de aansluiting bij het profiel van het medium altijd mee behoort te wegen.

Er is ook gevraagd in hoeverre de verschillende aspecten in de praktijk spelen, los van het belang dat de dansjournalist er zelf aan hecht. De antwoorden komen wat betreft het meest en minst belangrijke aspect overeen met de antwoorden op de vorige vraag, dus aspecten die dansjournalisten zelf het meest /minst belangrijk vinden spelen in de praktijk naar hun mening ook een belangrijke/geen belangrijke rol. Naast de artistieke kwaliteit, spelen de reputatie/status van de maker(s) en de aansluiting bij het profiel van het medium ook een belangrijke rol om al dan niet aandacht te schenken aan een dansproduct. De culturele vorming van lezers speelt volgens de dansjournalisten in de praktijk een ondergeschikte of niet/nauwelijks een rol. Hoewel de artistieke kwaliteit dus de grootste rol speelt, spreekt er uit de resultaten van deze vraag een hogere prioriteit voor commerciële dan culturele belangen.

Vervolgens is er gevraagd naar het belang dat men hecht aan commentaar en feedback op het eigen werk van verschillende groepen en personen. De meerderheid van de dansjournalisten vinden commentaar van collega's die op andere journalistieke terreinen werkzaam zijn en commentaar van vrienden of familie onbelangrijk. Vrij belangrijk vinden zij commentaar van lezers en van makers van kunstuitingen. Het meeste belang hechten de ondervraagde dansjournalisten aan commentaar van superieuren en dat van collega's die actief zijn op het terrein van dansjournalistiek. Feedback of commentaar uit de eigen professionele omgeving wordt dus als belangrijker gezien dan dat uit de persoonlijke sfeer. Ook hieruit spreekt de professionalisering van de dansjournalistiek.

In de praktijk ontvangen de meeste dansjournalisten zelden tot nooit reacties van lezers, hoewel zij dit dus wel vrij belangrijk vinden. Dit sluit aan bij het steeds commerciëler worden van de dansjournalistiek. Zij zeggen af en toe van collega's die op andere journalistieke terreinen werkzaam zijn commentaar te krijgen, terwijl zij dat juist onbelangrijk vinden. Dit spreekt de verdergaande professionalisering van de dansjournalistiek tegen. Het moge duidelijk zijn dat het hier wringt. Een reden voor het eerste punt kan zijn dat er weinig mogelijkheden voor lezers worden gecreëerd om commentaar te geven op informatie over dans in dag- en weekbladen. Wat het tweede betreft zou dit aan de werksfeer kunnen liggen, waarbij er op de redactie wordt gewerkt met andere journalisten. Hoewel dit weer minder waarschijnlijk is door het feit dat de meeste dansjournalisten op freelancerbasis werkzaam zijn. Zij vinden dit commentaar hoe dan ook niet belangrijk.

Het merendeel van de stukken die de ondervraagde dansjournalisten publiceren komt tot stand doordat er zelf wordt voorgesteld om een bijdrage over x of y te leveren. De persoonlijke voorkeur van de dansjournalist speelt een grotere rol dan de mening van de hoofdredacteur. Vier van de zeven dansjournalisten zeggen dat er nooit een bijdrage van hun hand wordt geweigerd, respectievelijk niet geplaatst, de overige drie zeggen dat dit een enkele keer gebeurt. Hieruit spreekt het vertrouwen van de redactie in de expertise en professionaliteit van de dansjournalist. Hoewel het niet plaatsen eerder uitzondering dan regel is, worden er als redenen voor het niet plaatsen van een dansbijdrage voornamelijk plaatsgebrek genoemd. Eén dansjournalist zegt dat als er teveel geschrappt moet worden in een stuk, het soms betekent dat het niet geplaatst wordt. (J07) Een andere dansjournalist noemt bezwaren tegen de inhoud als reden, waarbij wordt opgemerkt dat het er dan om gaat dat het te vakspecialistisch wordt gevonden. (J01)

Ook is er gevraagd naar de meest en minst aantrekkelijke kanten van het werk van een kunstjournalist/criticus. Als meest aantrekkelijke kanten wordt genoemd:

- Veel voorstellingen zien, gratis naar het theater gaan, de beste plaatsen, de theaterervaring (3×)
- De ambacht van het schrijven, mooie stukken schrijven (3×)
- De vrijheid, onafhankelijkheid, solistisch schrijven (2×)
- De ontwikkelingen van dans (van binnenuit) meemaken (2×)
- Interviews met makers in de studio/ongegeneerd vragen stellen
- Het snelle resultaat
- De invloed
- De mogelijkheid tot diepgang

Als minst aantrekkelijke kanten wordt genoemd:

- De slechte salariëring (4×)
- Het gebrek aan interesse voor dans bij de kunstredacties/arrogantie (2×)
- 's Nachts schrijven (2×)
- De gedwongenheid tot snelle productie/vluchtigheid (2×)
- De soms vijandige houding van makers
- De onmogelijkheid alles te volgen door het grote aanbod
- Het eliminerende karakter, morgen in de krantenbak
- Te weinig waardering
- Het zonder feedback opereren

Zes van de zeven dansjournalisten vinden het gewenst dat kunstjournalisten en critici ook buiten de media om participeren in de oordeelsvorming over de kwaliteit van kunstenaars en hun werken. Als reden wordt gegeven dat dansjournalisten al zeer transparant zijn in hun oordeel, dus waarom zouden zij hun deskundigheid niet elders inzetten (J01) Twee dansjournalisten zeggen binnen de dansjournalistiek de meeste waardering/respect te hebben voor Isabella Lanz (gedreven, een hart voor

dans, researcher, kennis van vakgebied, heldere schrijfstijl). Daarnaast worden Annette Embrechts en Hein Janssen ieder één keer genoemd. Wat betreft het bredere veld van de kunstjournalistiek en kunstkritiek worden Rutger Pontzen en Broer Scholtens ieder één keer genoemd.

4.3.4.2. Dansmakers

Bij de dansmakers komt het gebruik van online archiefdiensten/databestanden op kunst- en cultuurgebied als meest belangrijke informatiebron naar voren voor hun informatievoorziening over dans. Het minste belang hechten zij aan gespecialiseerde tijdschriften op kunst- en cultuurgebied. Voor hun eigen praktijk van dansmaker achten zij kritieken en artikelen van dansjournalisten van het grootste belang. Persoonlijk contact met andere professionals uit de kunst- en cultuursector komt op de tweede plaats. Uit het vorige hoofdstuk van deze thesis bleek dat er nogal eens discussies waren over de dansjournalistiek tussen dansmakers en dansjournalisten. Uit het resultaat van deze vraag blijkt dat zij wel veel waarde hechten aan het werk van dansjournalisten, of zij daar nu tevreden over zijn of niet. Hoewel uit de enquête blijkt dat zij aan gespecialiseerde tijdschriften weinig belang hechten, zijn zij er bijna allemaal wel op geabonneerd. Drie van de vier dansmakers zijn geabonneerd op het maandblad TM, twee van hen krijgen het blad Dans in de bus.

Bij de redactionele beslissing om al dan niet aandacht te besteden aan een actueel dansproduct (werk of evenement) vindt het merendeel van de ondervraagde dansmakers dat de artistieke kwaliteit van het werk of evenement het zwaarst moet wegen. Daarbij zou volgens hen de concurrentiepositie ten opzichte van andere bladen geen rol behoren te spelen. Hierbij is te zien dat dansmakers een grote waarde hechten aan het culturele aspect van een dansproduct en dat commercialiteit niet mee dient te spelen. Eén dansmaker stelt dat artistieke kwaliteit het enige is dat echt telt. (M08) De dansmakers vinden dat in de praktijk de bijdragen van het werk of evenement aan de ontwikkeling van de dans geen rol speelt bij de beslissing van kunst- en cultuurredacties om al dan niet aandacht te schenken aan een dansproduct. En vinden de redacties de aansluiting bij de interesse van de lezers juist het belangrijkste. De dansmakers zijn het dus niet eens met de beslissingen die de kunst- en cultuurredacties maken. Zo zegt een dansmaker dat de redacties veel meer affiniteit met cultuur zouden moeten hebben en over manieren moeten nadenken hoe dat bij de lezer te krijgen. Nu wordt de makkelijkste weg bewandeld. (M05)

Wat betreft de vorming van een waardeoordeel over een kunstwerk, in dit geval een dansvoorstelling, is volgens de dansmakers de structuur, vorm, compositie en stijl van het werk het aspect dat het zwaarst weegt. Het minst belangrijk hierbij is volgens hen de wijze waarop een werk zich verhoudt tot andere kunstwerken. De dansmakers beoordelen een dansvoorstelling dus voornamelijk om de inhoud dan om de betekenis in het grotere geheel. Volgens een dansmaker dient een danswerk zich veel meer te verhouden tot de wereld om ons heen dan nu het geval is. Het l'art pour 'art epoque is voorbij. (M05)

Drie van de vier dansmakers geven aan dat zij het zeer belangrijk vinden om feedback te ontvangen van het publiek en andere betrokkenen uit de kunst- en cultuursector. Het minst belang hechten zij over het algemeen aan commentaar van collega's die actief zijn als dansmaker. Maar liefst de helft van de dansmakers geeft aan dat zij het commentaar van dansjournalisten onbelangrijk vinden. Los van het belang van dergelijke feedback, zeggen alle dansmakers regelmatig reacties te krijgen van het publiek, waar zij dus ook veel belang aan hechten. Drie van de vier zeggen regelmatig reacties van dansjournalisten te krijgen, hoewel de helft dit dus onbelangrijk vindt.

Als positieve kanten van het werk van dansjournalisten/critici wordt door de dansmakers genoemd:

- Door de lezers in te wijden in de achtergrond van een dansproduct en de manieren waarop een dansproductie tot stand komt, de dans bekender maken onder de lezers (2×)
- Het bespreken van de productie zodat je zin krijgt om te gaan kijken
- Als er sprake is van analyse, context en oog voor continuïteit

Als negatieve kanten van bijdragen van dansjournalisten/critici wordt genoemd:

- Teveel een podium om de eigen smaak te verkondigen/teveel eigen mening (2×)
- Het is lastig om open en onbevangen te blijven
- Dat men op de stoel van de maker gaat zitten en adviseert hoe het had moeten
- Ze zeuren
- Oppervlakkigheid, slordigheid, liefdeloosheid
- Elkaar de hand boven het hoofd en in stand houden

Over de vraag of het gewenst is dat kunstjournalisten en critici ook buiten de media om participeren in de oordeelsvorming over de kwaliteit van danswerken, zijn de meningen verdeeld. Twee dansmakers vinden dat dit zoveel mogelijk moet gebeuren, terwijl de andere twee antwoorden dat dat onwenselijk is.

Zowel Eva van Schaik als Annette Embrechts worden in de enquête twee keer genoemd als journalist/criticus op dansgebied waar de dansmakers het meeste respect voor hebben. Van Eva van Schaik wordt gezegd dat zij kennis van zaken heeft, geïnspireerd is en een mooie stijl heeft. (M08) Men vindt Annette Embrechts kritisch, maar over het algemeen met respect en redelijk 'open minded'. (M09) Daarbij kijkt zij volgens een dansmaker goed en heeft zij soms verrassende interpretaties. (M08) In het bredere veld van kunstjournalistiek en kunstkritiek worden als meest respectabel genoemd: Anna Tilroe, Roland de Beer en Sacha Bronwasser.

4.3.4.3. Danskijkers

Danskijkers hechten voor hun informatievoorziening over dans de meeste waarde aan informatie- en promotiemateriaal van culturele instellingen en bedrijven (persberichten, catalogi, flyers, e.d.). Op de tweede plaats komen kritieken en artikelen van dansjournalisten en critici. Zij geven aan het minste belang te hechten aan radioprogramma's over kunst en cultuur, op de tweede plaats staan televisieprogramma's. Hoewel dansjournalistiek voor hen belangrijk is, heeft informatie- en

promotiemateriaal de grootste waarde, wat aansluit bij de commercialisering van de informatie over dans. Dat radio- en televisieprogramma's het minst belangrijk zijn, kan komen doordat het aanbod hiervan laag is.

De helft van de danskijkers heeft voor hun informatievoorziening over dans een abonnement om TM. Drie van de tien zijn geabonneerd op Dans en verder wordt Boekman één keer genoemd. Drie danskijkers hebben geen abonnement op een dergelijk tijdschrift. Dit houdt in dat 70% van de dansgeïnteresseerden de informatie over dans onder andere uit een gespecialiseerd tijdschrift haalt.

Bij de redactionele beslissing om al dan niet aandacht te besteden aan een actueel dansproduct (werk of evenement) behoort volgens de danskijkers allereerst de artistieke kwaliteit van een werk of evenement een centrale rol te spelen, ten tweede is de bijdrage van het werk of evenement aan de ontwikkeling van de dans het belangrijkste. Volgens hen dient de persoonlijke voorkeur of affiniteit van de redactie geen rol te spelen en ook de concurrentiepositie ten opzichte van andere bladen zou niet mee moeten wegen. Culturele overwegingen wegen volgens de danskijkers dus het zwaarst; opnieuw zijn het de commerciële aspecten die het minst belangrijk zijn.

De meerderheid van de danskijkers denkt dat in de praktijk op de redacties vier aspecten een zeer belangrijke rol spelen om als dan niet aandacht te besteden aan een actueel dansproduct: artistieke kwaliteit van werk of evenement; reputatie/status van de maker(s); aansluiting bij interesse van lezers en de aansluiting bij het profiel van het medium. Hoewel het eerste aspect uiteraard met de kunstwaarde van het danswerk te maken heeft, slaan de overige drie op het zo veel mogelijk willen verkopen van het dag- of weekblad. In de praktijk spelen commerciële aspecten een grotere rol dan de danskijkers hier zelf aan toebedelen.

In de vorming van een waardeoordeel over een bepaald danswerk krijgt de structuur, vorm, compositie en stijl van een werk gemiddeld het hoogste cijfer van de danskijkers. Het minst belangrijk is voor hen de wijze waarop een werk zich verhoudt tot andere kunstwerken. Volgens een danskijker moet voor alles het belevingsproces bij de toeschouwer op gang gebracht worden en volgt het morele oordeel later. (K02) De danskijkers hebben bij het geven van een oordeel over een dansvoorstelling dus allereerst aandacht voor hoe deze er inhoudelijk uitziet. Zij kijken niet tot nauwelijks naar wat de voorstelling als kunstwerk in het grotere geheel betekent.

De volgende positieve kanten van bijdragen van dansjournalisten/critici worden genoemd:

- Geven zienswijze en mogelijkheid tot (nadere) bezinning op het werk/nieuwe inzichten (2×)
- Het geeft gelegenheid tot lezen over dans
- Nieuwsgierigheid oproepende bijdragen in dagbladen door op kwaliteit te wijzen
- Brengen voorstelling/makers onder de aandacht van leken
- Geven deskundig en persoonlijk oordeel en opbouwende kritiek
- Plaatsen het in het geheel van ontwikkelingen in de sector/het actuele debat

En de volgende negatieve kanten:

- Recensies zijn vaak kort door de bocht/raken niet altijd de kern/zijn te algemeen/hebben te weinig diepgang/geen overwogen oordeel (5×)
- Critici spuien soms meningen die nergens op slaan en houden zo mensen weg uit de theaters/dansers en makers kunnen negatief neergezet worden (2×)
- Voornamelijk het bekende werk wordt gerecenseerd, minder aandacht voor de beginnelingen en kleinere zalen
- Behoudend karakter
- Te ver gaande interpretaties en het in tradities onderbrengen van danssoorten

De helft van de ondervraagde danskijkers zegt geen mening te hebben over het feit of dansjournalisten en critici ook buiten de media om zouden mogen participeren in de oordeelsvorming over de kwaliteit van danswerken. Wellicht hebben zij te weinig verstand van zaken om hier een antwoord op te geven. Van de overige vijf zeggen vier dat dit wel kan en één niet. Een danskijker geeft aan dat dit enkel mogelijk is indien dit niet botst met de onafhankelijke positie van de critici (K10), een ander zegt dat het afhankelijk is van de kwaliteit van het oordelend vermogen (K02) en een derde zegt dat discussie de danswereld levend en bruisend houdt en dat iedereen mee moet kunnen discussiëren (K06).

Hoewel er zes keer geen mening wordt gegeven over welke dansjournalist/criticus de meeste waardering krijgt van de danskijker, worden de volgende namen ieder één keer genoemd: Ine Rietstap (haar recensies treffen vaak de kern), Anita Twaalfhoven (kritische houding en verfrissende zienswijze), Eva van Schaik, Isabella Lanz, en Anna Aalten. Wat betreft het bredere veld van de kunstjournalistiek en kunstkritiek worden Anna Tilroe (voortuitstrevend) en Giep Hagoort genoemd.

4.3.4.4. Vergelijking

Zowel dansjournalisten als dankijkers hechten als informatiebron over dans een grote waarde aan informatie en promotiemateriaal. Dansjournalisten en dansmakers vinden beiden online archiefdiensten het belangrijkste. Dankijkers vinden als enigen de kritieken en artikelen van dansjournalisten belangrijk. Over welke informatiebron het minst belangrijk is, lopen de meningen tussen de drie groepen uiteen. Voor dansjournalisten zijn dit persbijeenkomsten, voor dansmakers gespecialiseerde tijdschriften en voor dankijkers radio- en televisieprogramma's.

In totaal hebben tien van de respondenten een abonnement op het tijdschrift TM. Dit tijdschrift wordt door alle drie de groepen relatief veel gelezen.

Alle respondenten zijn het erover eens dat bij de redactionele beslissing om al dan niet aandacht te besteden aan een actueel dansproduct, de artistieke kwaliteit van een werk of evenement de centrale rol dient te spelen. Wat hierbij geen rol dient te spelen is volgens hen een commerciële of persoonlijke blik. Als aspecten die bij de redacties volgens de respondenten in de praktijk een rol spelen bij de keuze voor een dansproduct, worden door alle groepen genoemd: artistieke kwaliteit, de aansluiting bij de interesse van de lezers/het profiel van het medium en de reputatie/status van makers. Hierover bestaat dus veel eenstemmigheid.

De dansjournalisten hechten het meeste belang aan commentaar en feedback van personen uit de eigen professionele praktijk, terwijl dansmakers het commentaar van collega's juist onbelangrijk achten. Dansjournalisten vinden het commentaar van personen uit andere kunstterreinen onbelangrijk, terwijl dansmakers juist graag feedback ontvangen van andere betrokkenen uit de danswereld.

Terwijl de meerderheid van de dansjournalisten vindt dat zij ook buiten de media om mogen participeren in de oordeelsvorming over de kwaliteit van danswerken, zijn de meningen daarover bij de dansmakers en danskijkers verdeeld. Zowel Annette Embrechts, Isabella Lanz en Eva van Schaik worden in totaal drie keer genoemd als dansjournalist voor wie men het meeste respect heeft.

4.3.5. Deel D

4.3.5.1. Dansjournalisten

In tabel 4.4 staan de uitkomsten van de stellingen voor de dansjournalisten uiteen gezet.

Stelling	1	2	3	4	5
<u>Institutionalisering</u>					
Kunstjournalisten dienen net als hun collega's op andere terreinen te streven naar een zo objectief mogelijke berichtgeving	1	-	2	2	2
Het is voor kunstjournalisten en kunstcritici van cruciaal belang om frequent persoonlijk contact te hebben met betrokkenen uit het kunstenveld waarover zij schrijven	-	2	1	1	3
De kritiek speelt (indirect) een belangrijke rol in de toewijzing van subsidies binnen de Nederlandse kunst- en cultuursector	-	-	3	3	1
Kunstjournalisten en kunstcritici zijn allereerst partners in het artistieke debat en hebben tot taak om dit debat gaande te houden	-	4	1	2	-
Zonder overheids subsidies zou er weinig vernieuwende kunst tot stand komen	-	1	1	3	2
Vriendschappelijke betrekkingen met kunstproducenten zijn een belemmering voor een onafhankelijke taakuitoefening door kunstjournalisten en critici	-	3	-	3	1
De beste graadmeter voor iemands kwaliteiten als kunstjournalist of criticus is het respect dat hij of zij geniet bij collega's op het betreffende vakgebied	2	3	1	1	-
De overheid zou getalenteerde kunstjournalisten en critici door middel van werkbeurzen moeten ondersteunen	3	2	-	2	-
In de kunst zijn de inspanningen van allerlei intermediairs in feite overbodig, aangezien echt artistiek talent vroeg of laat vanzelf wel komt bovendrijven	1	3	1	1	2
De beste kritieken zijn vaak afkomstig van personen die zelf ook als kunstenaar op het betreffende terrein actief zijn	4	1	2	-	-
In de totstandkoming van artistieke reputaties spelen kunstjournalistiek en kunstkritiek een belangrijke rol	-	2	-	5	-
In verband met de onafhankelijkheid van de kritiek is het ongewenst dat een criticus zelf ook kunstenaar is	2	-	1	1	2
Het is een gevaar voor de onafhankelijkheid van de kunstberichtgeving indien een kunstjournalist of criticus op enigerlei wijze verbonden is aan een culturele instelling of bedrijf	1	-	3	1	2
<u>Professionalisering</u>					

Kunstjournalistiek is een ondergeschoven kindje in de meeste Nederlandse dag- en weekbladen	-	2	-	2	3
Kunstjournalistiek is in de eerste plaats journalistiek en onderscheidt zich niet wezenlijk van andere journalistieke specialismen	1	1	1	3	1
Kunstjournalisten worden vaak als tweederangs journalisten beschouwd door collega's die op andere journalistieke terreinen werkzaam zijn	1	2	-	2	2
Freelance kunstjournalisten en critici worden onderbetaald in vergelijking met hun collega's die in loondienst werkzaam zijn	-	-	1	1	5
De berichtgeving over kunst en cultuur in Nederlandse dag- en weekbladen staat internationaal gezien op hoog niveau	1	4	-	1	-
De opmars van specialisten op de kunst- en cultuurpagina's van Nederlandse dag- en weekbladen heeft de vitaliteit van de kunst- en cultuurberichtgeving geen goed gedaan.	2	4	-	1	-
Het is ongewenst dat critici binnen hetzelfde dag- of weekblad tegenstrijdige meningen verkondigen	2	-	1	1	3
<u>Commercialisering</u>					
De kunst- en cultuurpagina's van Nederlandse dagbladen worden door krantenbedrijven vooral gezien als advertentiefuik	2	2	1	1	1
Kunstjournalisten dienen zich te concentreren op informatie die interessant is voor een zo breed mogelijk publiek	1	4	1	1	-
De publieke belangstelling voor een bepaald werk of evenement is sterk afhankelijk van publiciteit in dag- en weekbladen	-	1	2	4	-
Veel kunstproducenten zijn vandaag de dag meer bezig met de promotie van hun werk dan met hun eigenlijke werk: het maken van kunst	-	2	2	1	2
De kunstjournalistiek in Nederlandse dag- en weekbladen is in de afgelopen jaren steeds meer een verlengstuk geworden van het promotie-apparaat van culturele instellingen en bedrijven	2	2	1	2	-
De opmars van Internet zal de kunst- en cultuurberichtgeving in de printmedia binnen afzienbare tijd overbodig maken	1	2	2	2	-
<u>Classificatie van cultuur</u>					
Zonder een uitgewerkte kunsttheorie is een kritische beoordeling van kunstuitingen niet mogelijk	1	3	-	1	2
Hoogstens tien procent van de lezers van het blad waarin ik (vooral) publiceer is daadwerkelijk geïnteresseerd in mijn stukken	-	-	1	3	2
Kunstjournalistiek en kunstkritiek zijn niet-specialistische bedrijvigheden, die zich verre dienen te houden van het academische jargon van de kunstwetenschappen	1	-	2	3	-
De functie van gespecialiseerde tijdschriften op kunst en cultuurgebied is in de afgelopen jaren steeds meer overgenomen door de dag- en weekbladpers	3	3	1	-	-
De kunstjournalistiek in Nederlandse dag- en weekbladen geeft een representatief beeld van het actuele kunst- en cultuuraanbod	1	2	-	5	-
De Nederlandse kunstjournalistiek en kunstkritiek hebben nauwelijks oog voor niet-gevestigde kunst	-	6	-	1	-
De impact van kritieken op het succes van kunstenaars is in de afgelopen tien jaar steeds kleiner geworden	-	2	3	2	-

Tabel 4.4: Aantal dansjournalisten dat het zeer oneens (1), overwegend oneens (2), noch eens, noch oneens (3), overwegend eens (4) of zeer eens (5) is met de betreffende stelling.

Bij de stellingen over institutionalisering wordt er ingegaan op de invloed van instellingen uit het culturele veld op de eigenschappen die kunstwerken krijgen toegekend en het culturele gedrag van

mensen. Hierover is meer te lezen in paragraaf 1.1. De meerderheid van de dansjournalisten (57%) vindt dat het niet in de eerste plaats hun taak is om het artistieke debat gaande te houden. Wel is 71% het erover eens dat zij een belangrijke rol spelen in de totstandkoming van artistieke reputaties. En volgens de dansjournalisten is het absoluut niet zo dat de personen die ook als kunstenaar op het betreffende terrein actief zijn, de beste kritieken schrijven.

De stellingen over professionalisering gaan over de beroepspraktijk van de kunstjournalist, zoals de functie van hun werkzaamheden, redactionele ruimte en academisering. Het grootste deel (71%) van de dansjournalisten is het er zeer mee eens dat freelance kunstjournalisten en critici onderbetaald krijgen in vergelijking met hun collega's die in loondienst werkzaam zijn. Zij zien tevens dat de berichtgeving over kunst en cultuur op internationaal niveau (nog) niet op een hoog niveau staat. Dat er steeds eer specialisten zijn bijgekomen op de kunst- en cultuurpagina's zien zij niet als een bedreiging voor de vitaliteit van de kunst- en cultuurberichtgeving. De meeste dansjournalisten zijn het er overwegend of zeer mee eens dat de kunstjournalistiek een ondergeschoven kindje is in de meeste dag- en weekbladen, toch zijn twee dansjournalisten het hier overwegend mee oneens.

Ook kwam uit het theoretisch kader naar voren dat critici deel uitmaken van een markt waarin commerciële belangen steeds meer een rol zijn gaan spelen, waardoor de scheidslijn tussen inhoud en commercie verder dreigt te vervagen. De dansjournalisten constateren dan ook dat de publieke belangstelling voor een bepaald werk of evenement vrij sterk afhankelijk is van de publiciteit in dag- en weekbladen. Wel vinden zij dat ze zich niet al te veel moeten richten op informatie die interessant is voor een zo breed mogelijk publiek. Een kleine meerderheid (57%) ziet de dagbladen niet als een advertentiefuik of promotieapparaat van culturele instellingen en bedrijven.

De classificatie van cultuur betreft hoe cultuuruitingen, kunstenaars en genres door de tijd heen steeds anders gewaardeerd of geclassificeerd worden. 71% van de dansjournalisten is het er overwegend mee eens dat de kunstjournalistiek in de dag- en weekbladen een representatief beeld geeft van het aanbod. 86% vindt dat zij vrij veel oog hebben voor niet-gevestigde kunst. Zij vinden niet dat de dag- en weekbladpers de functie van gespecialiseerde tijdschriften op kunst- en cultuurgebied hebben overgenomen.

4.3.5.2. Dansmakers

In tabel 4.5 staan de uitkomsten van de stellingen voor de dansmakers uiteen gezet.

Stelling	1	2	3	4	5
<u>Institutionalisering</u>					
Kunstjournalisten dienen net als hun collega's op andere terreinen te streven naar een zo objectief mogelijke berichtgeving	2	-	1	-	1
Het is voor kunstjournalisten en kunstcritici van cruciaal belang om frequent persoonlijk contact te hebben met betrokkenen uit het kunstenveld waarover zij schrijven	1	-	1	1	1
De kritiek speelt (indirect) een belangrijke rol in de toewijzing van subsidies	-	1	1	1	1

binnen de Nederlandse kunst- en cultuursector					
Kunstjournalisten en kunstcritici zijn allereerst partners in het artistieke debat en hebben tot taak om dit debat gaande te houden	1	-	-	1	2
Zonder overheids subsidies zou er weinig vernieuwende kunst tot stand komen	-	-	-	-	4
Vriendschappelijke betrekkingen met kunstproducenten zijn een belemmering voor een onafhankelijke taakuitoefening door kunstjournalisten en critici	-	1	1	1	1
De beste graadmeter voor iemands kwaliteiten als kunstjournalist of criticus is het respect dat hij of zij geniet bij collega's op het betreffende vakgebied	1	1	-	1	1
De overheid zou getalenteerde kunstjournalisten en critici door middel van werkbeurzen moeten ondersteunen	-	-	2	-	2
In de kunst zijn de inspanningen van allerlei intermediairs in feite overbodig, aangezien echt artistiek talent vroeg of laat vanzelf wel komt bovendien	1	-	2	-	1
De beste kritieken zijn vaak afkomstig van personen die zelf ook als kunstenaar op het betreffende terrein actief zijn	1	2	1	-	-
In de totstandkoming van artistieke reputaties spelen kunstjournalistiek en kunstkritiek een belangrijke rol	1	1	-	2	-
In verband met de onafhankelijkheid van de kritiek is het ongewenst dat een criticus zelf ook kunstenaar is	1	-	2	-	1
Het is een gevaar voor de onafhankelijkheid van de kunstberichtgeving indien een kunstjournalist of criticus op enigerlei wijze verbonden is aan een culturele instelling of bedrijf	-	-	-	3	1
<u>Professionalisering</u>					
Kunstjournalistiek is een ondergeschoven kindje in de meeste Nederlandse dag- en weekbladen	-	-	-	2	2
Kunstjournalistiek is in de eerste plaats journalistiek en onderscheidt zich niet wezenlijk van andere journalistieke specialismen	-	2	-	1	1
De opmars van specialisten op de kunst- en cultuurpagina's van Nederlandse dag- en weekbladen heeft de vitaliteit van de kunst- en cultuurberichtgeving geen goed gedaan.	1	1	-	1	1
Het is ongewenst dat critici binnen hetzelfde dag- of weekblad tegenstrijdige meningen verkondigen	1	2	-	1	-
<u>Commercialisering</u>					
De kunst- en cultuurpagina's van Nederlandse dagbladen worden door krantenbedrijven vooral gezien als advertentiefuik	-	-	1	1	1
Kunstjournalisten dienen zich te concentreren op informatie die interessant is voor een zo breed mogelijk publiek	1	2	-	1	-
De publieke belangstelling voor een bepaald werk of evenement is sterk afhankelijk van publiciteit in dag- en weekbladen	1	-	1	2	-
Veel kunstproducenten zijn vandaag de dag meer bezig met de promotie van hun werk dan met hun eigenlijke werk: het maken van kunst	-	2	1	-	1
De kunstjournalistiek in Nederlandse dag- en weekbladen is in de afgelopen jaren steeds meer een verlengstuk geworden van het promotie-apparaat van culturele instellingen en bedrijven	1	-	-	2	1
De opmars van Internet zal de kunst- en cultuurberichtgeving in de printmedia binnen afzienbare tijd overbodig maken	1	3	-	-	-
<u>Classificatie van cultuur</u>					
Zonder een uitgewerkte kunsttheorie is een kritische beoordeling van kunstuitingen niet mogelijk	2	-	1	1	-
Kunstjournalistiek en kunstkritiek zijn niet-specialistische bedrijvigheden, die	-	1	1	1	1

zich verre dienen te houden van het academische jargon van de kunstwetenschappen					
De functie van gespecialiseerde tijdschriften op kunst en cultuurgebied is in de afgelopen jaren steeds meer overgenomen door de dag- en weekbladpers	2	1	1	-	-
De kunstjournalistiek in Nederlandse dag- en weekbladen geeft een representatief beeld van het actuele kunst- en cultuuraanbod	1	3	-	-	-
De Nederlandse kunstjournalistiek en kunstkritiek hebben nauwelijks oog voor niet-gevestigde kunst	-	1	1	-	2
De impact van kritieken op het succes van kunstenaars is in de afgelopen tien jaar steeds kleiner geworden	-	-	1	3	-

Tabel 4.4: Aantal dansmakers dat het zeer oneens (1), overwegend oneens (2), noch eens, noch oneens (3), overwegend eens (4) of zeer eens (5) is met de betreffende stelling.

Alle dansmakers zijn het erover eens dat overheids subsidies zeer belangrijk zijn, omdat er anders weinig vernieuwende kunst tot stand zou komen. Zij zijn het er grotendeels over eens dat het een gevaar is voor de onafhankelijkheid van de kunstberichterijving indien een kunstjournalist of criticus verbonden is aan een culturele instelling of bedrijf. Zij vinden wel dat kunstjournalisten en critici partners zijn in het artistieke debat en dit debat gaande dienen te houden. De dansmakers vinden niet dat de beste kritieken afkomstig zijn van personen die op het betreffende gebied actief zijn.

De dansmakers vinden dat de kunstjournalistiek in de meeste dag- en weekbladen een ondergeschoven kindje is. Zij vinden het doorgaans niet erg als er binnen een dag- of weekblad tegenstrijdige meningen verkondigd worden.

De opkomst van internet wordt door de dansmakers niet als een bedreiging gezien voor de kunst- en cultuurberichterijving in de printmedia. Zij vinden niet dat kunstjournalisten een zo breed mogelijk publiek voor ogen moeten houden en vinden dat de kunstjournalistiek enigszins een verlengstuk is geworden van het promotieapparaat van culturele instellingen en bedrijven.

Volgens dansjournalisten komen de berichten over kunst en cultuur in de dag- en weekbladen niet geheel overeen met het aanbod en is de impact van kritieken op het succes van kunstenaars in de afgelopen tien jaar aardig kleiner geworden. Zij vinden niet dat de dag- en weekbladpers de functie van gespecialiseerde tijdschriften op kunst- en cultuurgebied hebben overgenomen.

4.3.5.3. Danskijkers

In tabel 4.6 staan de uitkomsten van de stellingen voor de danskijkers uiteen gezet.

Stelling	1	2	3	4	5
<u>Institutionalisering</u>					
Kunstjournalisten dienen net als hun collega's op andere terreinen te streven naar een zo objectief mogelijke berichtgeving	-	2	1	7	-
Kunstjournalisten en kunstcritici zijn allereerst partners in het artistieke debat en hebben tot taak om dit debat gaande te houden	-	-	5	4	1
In de kunst zijn de inspanningen van allerlei intermediairs in feite overbodig, aangezien echt artistiek talent vroeg of laat vanzelf wel komt bovendrijven	3	5	2	-	-

De beste kritieken zijn vaak afkomstig van personen die zelf ook als kunstenaar op het betreffende terrein actief zijn	-	8	2	-	-
In de totstandkoming van artistieke reputaties spelen kunstjournalistiek en kunstkritiek een belangrijke rol	-	1	1	8	-
In verband met de onafhankelijkheid van de kritiek is het ongewenst dat een criticus zelf ook kunstenaar is	1	4	3	2	-
Het is een gevaar voor de onafhankelijkheid van de kunstberichtgeving indien een kunstjournalist of criticus op enigerlei wijze verbonden is aan een culturele instelling of bedrijf	-	-	3	7	-
<u>Professionalisering</u>					
Kunstjournalistiek is een ondergeschoven kindje in de meeste Nederlandse dag- en weekbladen	-	3	-	5	2
Kunstjournalistiek is in de eerste plaats journalistiek en onderscheidt zich niet wezenlijk van andere journalistieke specialismen	1	6	-	3	-
De opmars van specialisten op de kunst- en cultuurpagina's van Nederlandse dag- en weekbladen heeft de vitaliteit van de kunst- en cultuurberichtgeving geen goed gedaan.	1	3	4	1	1
Het is ongewenst dat critici binnen hetzelfde dag- of weekblad tegenstrijdige meningen verkondigen	-	6	1	1	2
<u>Commercialisering</u>					
De kunst- en cultuurpagina's van Nederlandse dagbladen worden door krantenbedrijven vooral gezien als advertentiefuik	-	4	3	3	-
Kunstjournalisten dienen zich te concentreren op informatie die interessant is voor een zo breed mogelijk publiek	1	5	2	2	-
De publieke belangstelling voor een bepaald werk of evenement is sterk afhankelijk van publiciteit in dag- en weekbladen	-	-	2	6	2
Veel kunstproducenten zijn vandaag de dag meer bezig met de promotie van hun werk dan met hun eigenlijke werk: het maken van kunst	-	5	4	1	-
De kunstjournalistiek in Nederlandse dag- en weekbladen is in de afgelopen jaren steeds meer een verlengstuk geworden van het promotie-apparaat van culturele instellingen en bedrijven	-	2	4	2	2
De opmars van Internet zal de kunst- en cultuurberichtgeving in de printmedia binnen afzienbare tijd overbodig maken	1	8	1	-	-
<u>Classificatie van cultuur</u>					
Zonder een uitgewerkte kunsttheorie is een kritische beoordeling van kunstuitingen niet mogelijk	-	3	2	5	-
Kunstjournalistiek en kunstkritiek zijn niet-specialistische bedrijvigheden, die zich verre dienen te houden van het academische jargon van de kunstwetenschappen	-	-	1	6	2
De functie van gespecialiseerde tijdschriften op kunst en cultuurgebied is in de afgelopen jaren steeds meer overgenomen door de dag- en weekbladpers	1	2	6	1	-
De kunstjournalistiek in Nederlandse dag- en weekbladen geeft een representatief beeld van het actuele kunst- en cultuuraanbod	-	3	4	3	-
De Nederlandse kunstjournalistiek en kunstkritiek hebben nauwelijks oog voor niet-gevestigde kunst	-	1	4	5	-

Tabel 4.5: Aantal dankijkers dat het zeer oneens (1), overwegend oneens (2), noch eens, noch oneens (3), overwegend eens (4) of zeer eens (5) is met de betreffende stelling.

Dankijkers vinden dat kunstjournalisten overwegend dienen te streven naar een zo objectief mogelijke berichtgeving en dat het een gevaar is voor de onafhankelijkheid van de kunstberichtgeving

indien een kunstjournalist of criticus verbonden is aan een culturele instelling of bedrijf. Kunstjournalistiek en kunstkritiek spelen volgens hen een vrij belangrijke rol in de totstandkoming van artistieke reputaties, maar de beste kritieken zijn niet per definitie afkomstig van personen die zelf als kunstenaar op het betreffende terrein actief zijn. Daarbij zien zij een noodzaak in de inspanningen van intermediairs in de kunst, omdat artistiek talent niet zomaar komt bovendrijven.

De danskijkers zijn het er overwegend mee eens dat kunstjournalistiek een ondergeschoven kindje is in de meeste dag- en weekbladen. Zij zien de kunstjournalistiek als iets dat niet zozeer een journalistiek specialisme is en vinden het niet erg als er binnen een dag- of weekblad tegenstrijdige meningen verkondigd worden.

Volgens de danskijkers vormt het internet doorgaans geen bedreiging voor de kunst- en cultuurberichtgeving in de printmedia. De publieke belangstelling voor een werk of evenement is volgens hen juist vrij sterk afhankelijk van de publiciteit in dag- en weekbladen, hoewel de kunstjournalisten en critici niet altijd een zo breed mogelijk publiek voor ogen moeten zien.

De danskijkers vinden kunstjournalistiek en kunstkritiek over het algemeen een niet-specialistische bedrijvigheid, die zich verre dient te houden van het academische jargon van de kunstwetenschappen. De helft vindt dat er zonder een uitgewerkte kunsttheorie vrijwel geen kritische beoordeling van kunstuitingen mogelijk is.

4.3.5.4. Vergelijking

Wat betreft het onderwerp institutionalisering is het opvallend dat 57% van de dansjournalisten het overwegend oneens is met de stelling dat zij allereerst partners zijn in het artistieke debat, terwijl de helft van de dansmakers het hier juist mee eens is. De danskijkers hebben hier geen duidelijke mening over, 50% gaf aan het eens, noch oneens te zijn met de stelling. Zowel de dansjournalisten als de danskijkers zijn het erover eens dat de kunstjournalistiek een belangrijke rol speelt in de totstandkoming van artistieke reputaties (resp. 71 en 80%), maar bij de dansmakers zijn de meningen daar over verdeeld (50% eens, 50% oneens). 4 van de 7 dansjournalisten vinden vriendschappelijke betrekkingen met kunstproducenten een belemmering voor de onafhankelijke taakuitoefening, de meningen van de dansmakers hierover zijn zeer divers. Alle groepen zijn het erover eens dat de beste kritieken niet per definitie afkomstig zijn van personen die zelf als kunstenaar werkzaam zijn en dat het een gevaar is voor de onafhankelijkheid van de kunstberichtgeving indien een kunstjournalist verbonden is aan een culturele instelling. De dansjournalisten en –makers zijn het er grotendeels over eens dat het van cruciaal belang is dat zij frequent persoonlijk contact met elkaar hebben.

Alle groepen zijn het eens dat de kunstjournalistiek een ondergeschoven kindje is in de meeste dag- en weekbladen. Verder zijn er vooral verschillen op te merken in de meningen over professionalisering. Zo vinden de danskijkers dat de kunstjournalistiek zich onderscheidt van andere journalistieke specialismen, terwijl de dansjournalisten dit onderscheid niet zien. De dansmakers zijn verdeeld over deze stelling. De dansjournalisten vinden het doorgaans ongewenst als kunstjournalisten binnen

hetzelfde dag- of weekblad tegenstrijdige meningen verkondigen, de dansmakers en danskijkers vinden dit geen probleem. De opmars van specialisten heeft volgens de dansjournalisten geen negatieve invloed op de vitaliteit van de berichtgeving (86%), de mening van de danskijkers en dansmakers is hierover iets meer verdeeld (resp. 40 en 50% is het hier mee eens).

De dansjournalisten zien de kunst- en cultuurpagina's niet zozeer als een advertentiefuik (57%), 50% van de dansmakers en 40% van de danskijkers deelt deze mening. Tegelijkertijd is men het erover eens dat kunstjournalisten niet een zo breed mogelijk publiek voor ogen moeten zien en dat de publieke belangstelling voor een bepaald werk of evenement voor een groot deel afhankelijk is van de publiciteit in dag- en weekbladen. Dansjournalisten en dansmakers verschillen van mening over het feit dat de dag- en weekbladen steeds meer een verlengstuk zijn van het promotieapparaat van culturele instellingen. De dansjournalisten zijn het hier niet mee eens, de dansmakers wel. De mening van de danskijkers loopt uiteen. Ten slotte vinden dansmakers en -kijkers dat het internet de kunst- en cultuurberichtgeving in dag- en weekbladen niet overbodig zal maken, de dansjournalisten zijn niet unaniem in hun mening hierover.

Op het gebied van de classificatie van cultuur is het meest opmerkelijke resultaat allereerst dat de danskijkers constateren dat er binnen de kunstjournalistiek nauwelijks oog is voor niet-gevestigde kunst, terwijl de dansjournalisten vinden dat zij daar wel op in gaan. Ten tweede vinden de dansjournalisten dat wat er in de dag- en weekbladen staat representatief voor het aanbod, terwijl de dansmakers dit niet zo zien. Verder vinden de danskijkers dat kunsttheorie belangrijk is bij de beoordeling van kunstuitingen, terwijl het merendeel van de dansjournalisten deze mening niet deelt, net als 50% van de dansmakers. Dansjournalisten en -makers zijn het erover eens dat de dag- en weekbladpers de functie van de gespecialiseerde tijdschriften niet heeft overgenomen. 60% van de danskijkers vond het moeilijk om hier en mening over te geven.

Ten slotte zal ik hier nog de antwoorden op de laatste stelling met elkaar vergelijken, waarin staat dat dagbladen anno 2006 nog steeds als de belangrijkste informatiebron fungeren voor de in kunst en cultuur geïnteresseerde leek. De dansjournalisten zijn het meest positief over deze stelling, de dansmakers komen op de tweede plaats, de danskijkers zijn wat pessimistischer. Van de dansjournalisten is 57% het met de stelling eens, van de dansmakers 50% en van de danskijkers slechts 1%. Deze laatste groep heeft anno nu blijkbaar meer aan andere informatiebronnen om zich te informeren over kunst en cultuur.

4.4. Conclusie

Zoals uit paragraaf 4.2.2. naar voren kwam, zal ik hier de verschillende patronen in de vooronderstellingen over dansjournalistiek van dansjournalisten, dansmakers en danskijkers uiteen zetten. Het gaat hierbij om het achterliggende systeem in hun spreken over dansjournalistiek, die ik zal weergeven in de categorieën aanbod, gebruik, waardering en ontwikkeling.

4.4.1. Aanbod

Dat de plaatsruimte voor dans kleiner is dan tien jaar geleden ligt volgens de dansjournalisten aan het beleid van de kranten, die anno 2006 nieuws en human interest belangrijker vinden dan een subjectief oordeel. Het resultaat is een oppervlakkigere en meer service gerichte berichtgeving, wat zij betreuren. Ook volgens dansmakers is de plaatsruimte voor dans is kleiner dan tien jaar geleden, zij zien een toename van de aandacht voor commerciële projecten en het aantal servicepagina's en agenda's. De danskijkers vinden de plaatsruimte voor dans groter dan tien jaar geleden, maar zien graag nog meer ruimte uitgetrokken voor berichten over dans. Zij lezen veel verschillende genres, bij voorkeur interviews en achtergrondartikelen. Aan deze laatste genres is meer behoefte.

4.4.2. Gebruik

De dansjournalisten lijken zelf mee te doen aan de commercialisering, doordat zij voor hun werkzaamheden veelal gebruik maken van kant-en-klaar informatie- en promotiemateriaal en van archiefdiensten en databestanden. De dansmakers zien wel in dat de dansjournalistiek voor hun eigen praktijk belangrijk is, omdat het zorgt voor de bekendheid van dansproducten. Hoewel de impact van kritieken op hun werk de laatste tijd kleiner is geworden. Daarnaast zijn de reacties van danskijkers ook erg belangrijk voor hun praktijk. Voor hun informatievoorziening over dans komt voor danskijkers informatie- en promotiemateriaal op de eerste plaats. De dansjournalistiek is volgens hen belangrijk voor het tonen van nieuwe zienswijzen en inzichten, hoewel het er ook voor kan zorgen dat mensen wegblijven uit de theaters als gevolg van een negatief oordeel.

4.4.3. Waardering

Voor dansjournalisten staat de artistieke van een dansproduct bovenaan in het besluit om aandacht aan te schenken aan het betreffende product en zij stellen een belangrijke rol te spelen in het totstandkomen van artistieke reputaties. De dansjournalisten hechten de meeste waarde aan feedback uit de eigen professionele omgeving. Het leuke aan hun professie vinden zij dat ze veel kunnen zien en schrijven, onafhankelijk zijn en alles van binnenuit kunnen meemaken. Daar staat echter wel tegenover dat zij slecht betaald krijgen, op weinig interesse van buitenaf kunnen rekenen en vaak 's nachts moeten schrijven. Maar zij geven aan tevreden genoeg te zijn om in de branche te blijven werken.

Naar de mening van dansmakers bewandelen redacties teveel de gemakkelijkste weg door aansluiting te zoeken bij de interesse van de lezer. Zij zien echter liever meer achtergrondartikelen, interviews en reportages, omdat zij daarin hun beweegredenen kenbaar kunnen maken. Dansjournalisten hebben naar de mening van dansmakers een te beperkte kijk en achtergrond en laten teveel hun eigen mening doorsijpelen. Ze zijn niet tevreden over de analyse en interpretatie in de berichten van dansjournalisten. Kritieken en artikelen van dansjournalisten zijn belangrijk, maar de mening van de journalist wordt niet belangrijk gevonden.

Dansijkers vinden dat commerciële aspecten op de krantenredacties een te grote rol spelen. De betrouwbaar- en zorgvuldigheid van de berichtgeving is het belangrijkste en is doorgaans goed, de leesbaarheid en bevattelijkheid laat echter vaak te wensen over. Verder moet de dansjournalistiek zo objectief mogelijk zijn en is het belangrijk voor de totstandkoming van artistieke reputaties.

4.4.4. Ontwikkeling

Dansjournalisten zeggen niet het grote publiek voor ogen te hebben en zien de dagbladen niet als advertentiefuik. Dat er meer specialisten bij zijn gekomen, vormt volgens hen geen bedreiging voor de vitaliteit van de berichtgeving. Voor dansmakers moet het culturele aspect van een dansproduct belangrijker zijn dan commerciële overwegingen. Nu dreigt de dansjournalistiek teveel een verlengstuk te worden van het promotieapparaat van culturele instellingen en bedrijven. Dansijkers zien het korter worden van de berichten als een negatieve ontwikkeling, omdat dit gepaard gaat met een onvolledigheid van de berichtgeving en het achterwegen laten van een inhoudelijke motivatie. Er bestaat de angst dat we afstevenen op een puntensysteem, maar het internet zal de printmedia niet kunnen vervangen.

In het volgende, laatste hoofdstuk, zal er een antwoord gegeven worden op de vraagstelling door middel van dezelfde indeling van aanbod, gebruik, waardering en ontwikkeling zoals hierboven is gebruikt. De verschillende hoofdstukken zullen gecombineerd worden, om het antwoord zo representatief en uitgebreid mogelijk te maken.

Hoofdstuk 5: Conclusie en aanbeveling

In dit hoofdstuk zal ik een antwoord formuleren op de vraagstelling: Welke verschillen zijn er te bespeuren in het aanbod van informatie over dans in Nederlandse dagbladen en in hoeverre verschilt het gebruik en de waardering van deze informatie tussen dansjournalisten, dansmakers en danskijkers? Dit zal ik doen door de deelvragen die bij deze vraagstelling horen te beantwoorden, die gaan achtereenvolgens over het aanbod, gebruik, de waardering en ontwikkeling van de dansjournalistiek. Ik zal ook aanbevelingen doen voor eventueel vervolgend onderzoek.

Welke veranderingen heeft het *aanbod* van de informatie over dans de afgelopen tien jaar ondergaan? Is dit door professionalisering meer divers geworden, of juist oppervlakkiger door de invloed van commercialisering?

In totaal zijn er in de inhoudsanalyse in 2006 drie artikelen over dans meer gevonden dan in 1996, wat impliceert dat het aanbod van redactionele en niet-redactionele artikelen nauwelijks gestegen is. Uit de enquête blijkt dat dansjournalisten, dansmakers en danskijkers de plaatsruimte voor dans te beperkt vinden. Dansjournalisten en dansmakers vinden dat, onder invloed van commerciële factoren, de ruimte voor informatie over dans ten opzichte van tien jaar geleden kleiner is geworden. Een kleine meerderheid van de danskijkers vindt de plaatsruimte groter geworden. Onder andere volgens Eva van Schaik is het aanbod van dansproducties toegenomen en wordt tegelijkertijd de ruimte in de kranten ingeperkt, wat het moeilijker maakt om een selectie te maken. De critici van de ‘oude’ generatie hebben meer moeite met de afnemende plaatsruimte dan de ‘jongere’ generatie. Dat de professionalisering van de dansjournalistiek gepaard gaat met een groter aanbod wordt niet ondersteund. De afnemende plaatsruimte gaat juist gepaard met vervlakking, veroorzaakt door commerciële factoren, zoals teveel aandacht voor wat de lezer wil.

Uit de inhoudsanalyse blijkt dat het aantal academisch geschoolde journalisten onder artikelen over dans de afgelopen tien jaar is afgenomen, toch zijn alle dansjournalisten die een enquête hebben ingevuld academisch geschoold, met name op kunstgebied. Uit de inhoudsanalyse komt naar voren dat dansjournalisten tegenwoordig wel vaker gespecialiseerd zijn in dans. De resultaten van de enquête ondersteunen dit. Dus de academisering van dansjournalisten loopt terug, opnieuw een uitspraak die de professionalisering van de kritiek tegenspreekt. Van professionalisering is echter wel sprake als er gekeken wordt naar het bestaan van een zelfstandig kunst- en cultuurkatern; zowel in de onderzochte periode in 1996 als in 2006 stonden de redactionele artikelen allemaal in een zelfstandig kunstkatern. En de bladen waarvoor de ondervraagde dansjournalisten werken, beschikken allemaal over een aparte redactie voor kunst en cultuur. Het aanbod van de niet-redactionele artikelen over dans is zich meer gaan richten op de regio van de lezer.

Wordt de commercialisering van de dansjournalistiek wel door meer factoren ondersteund? Uit de steekproef blijkt dat de eenzijdige productie van recensies in 1996, tien jaar later is omgebogen naar

een meer gevarieerde aanpak met aankondigingen, een portret en een postuum. De enquêtes laten zien dat van het totaal aantal geschreven of gelezen artikelen het grootste deel bestaat uit recensies en kritieken, maar de andere genres krijgen ieder toch een vrij groot aandeel. Dansjournalisten en –makers zien graag meer achtergrondartikelen. Wat betreft de diversificatie van de berichtgeving wijzen de resultaten grotendeels op een toenemende commercialisering, maar niet alle resultaten wijzen hierop.

In week vier en vijf van 2006 werden er slechts 4% meer advertenties gevonden dan in dezelfde periode in 1996 en ook waren er niet meer artikelen gericht op de persoon van de choreograaf en de danser. Anderzijds lijken commerciële belangen bij het aanbod van de informatie over dans wel een rol te spelen als er gekeken wordt naar de lengte van de berichtgeving. Het gemiddeld aantal woorden van de redactionele artikelen over dans is ligt nu veel lager dan tien jaar geleden en ook dansjournalisten en -makers vinden dat het aandeel van korte berichten groter is geworden. Tevens worden er meer foto's gebruikt.

In hoeverre en op welke wijze maken de diverse actoren in het dansveld *gebruik* van de informatie over dans in de Nederlandse dagbladen?

Cultuurdeelnemers zijn steeds ongevoeliger geworden voor het traditionele onderscheid tussen hoge en lage cultuur en laten zich minder gelegen liggen aan critici en andere culturele autoriteiten. Volgens Irene Start volgt er op het verschijnen van een recensie meestal een oorverdovende stilte, terwijl een recensie volgens haar juist een goed uitgangspunt zou zijn voor een discussie. Volgens Wim Kennekens zijn recensies een intermediair tussen makers en publiek, door verslag te doen van de discussie tussen makers onderling, maar volgens Gerdie Snellers zijn makers helemaal niet in elkaar geïnteresseerd. Hoe denken dansjournalisten, dansmakers en danskijkers over het gebruik van de informatie over dans?

Allereerst komt uit de enquêtes naar voren dat er door dansmakers veel artikelen over dans worden gelezen, zij achten voor hun eigen praktijk recensies en kritieken dan ook van het grootste belang. Dansmakers vinden dat dansjournalisten allereerst partners zijn in het artistieke debat. Hieruit blijkt dat dansmakers het werk van dansjournalisten erg belangrijk vinden. Dansmakers en dansjournalisten zoeken echter geen contact met elkaar. Misschien is het zo dat dansjournalisten dit contact afslaan, want vier van de zeven dansjournalisten vinden vriendschappelijke betrekkingen met kunstproducenten een belemmering voor de onafhankelijke taakuitvoering. In de enquête wordt echter wel door het grootste deel van de dansjournalisten en –makers aangegeven dat het van cruciaal belang is dat zij frequent persoonlijk contact met elkaar hebben. Dansjournalisten zeggen in de praktijk zelden tot nooit reacties te krijgen van lezers, terwijl zij dit wel erg belangrijk vinden. Ook dansmakers vinden reacties van danskijkers belangrijk. Wellicht betekent dit dat er meer mogelijkheden geschept moeten worden voor lezers en publiek om te reageren.

De dansjournalisten maken voor hun werkzaamheden veelal gebruik maken van informatie- en promotiemateriaal en van archiefdiensten en databestanden. Bij dansmakers komt het gebruik van online archiefdiensten als meest belangrijk informatiebron naar voren. Voor danskijkers is dit informatie- en promotiemateriaal. Al deze informatiebronnen bevatten kant-en-klare informatie van de dansgezelschappen zelf, dus zal erop gericht zijn de lezer te informeren en te interesseren. Om te weten te komen in hoeverre de informatie in dagbladen hierdoor commercieel gekleurd is, is verder onderzoek nodig. Daarbij zal de informatie van de persafdeling van gezelschappen vergeleken moeten worden met de informatie in de dagbladen.

Hoe *waarden* de diverse actoren de informatie die in Nederlandse kranten over dans wordt verschaft?

Over de criteria die men positief dan wel negatief vindt aan de berichtgeving over dans, zijn dansjournalisten en –makers het eens dat de articulatie van het eigen standpunt een positief en het bieden van nieuwe gezichtspunten en negatief oordeel krijgt. Danskijkers hechten meer waarde aan de zorgvuldigheid en leesbaarheid van de berichtgeving, dit laatste laat volgens hen nogal eens te wensen over. Zij vinden de mening van de journalist niet belangrijk. Alle respondenten zijn het erover eens dat bij de redactionele beslissing om al dan niet aandacht te besteden aan een actueel dansproduct, de artistieke kwaliteit van een werk of evenement de centrale rol dient te spelen. Wat hierbij geen rol dient te spelen is volgens hen een commerciële of persoonlijke blik. Dansmakers en –kijkers lezen bij voorkeur achtergrondartikelen en interviews, omdat zij graag lezen over beweegredenen in een context. Daar deze genres niet het meest gelezen worden, zou gesteld kunnen worden dat er meer behoefte is aan deze genres.

Dansmakers vinden de informatie over dans positief als het gaat om het bekender maken van de dans waardoor mensen naar het theater komen. Zij laten zich negatief uit over het feit dat journalisten teveel de eigen mening spuien, teveel adviseren hoe het zou moeten en oppervlakkig zijn. Danskijkers vinden het positief dat dansjournalistiek nieuwe gezichtspunten biedt, nieuwsgierigheid oproept, voorstellingen/makers onder de aandacht brengt, deskundig oordeelt en binnen ontwikkelingen in het veld plaatst. Zij vinden echter dat de dansjournalistiek vaak te kort door de bocht is, mensen weghoudt uit het theater, minder aandacht heeft voor niet-gevestigde kunst, een behoudend karakter heeft en te vergaande interpretaties biedt.

De informatie over dans in Nederlandse kranten zou naar aanleiding hiervan meer nieuwe gezichtspunten moeten bieden en leesbaarder moeten worden. Dansjournalisten- en makers lezen graag over het eigen standpunt van de journalist, maar danskijkers niet. Maar te veel een eigen mening en te diepgaande interpretaties worden niet gewaardeerd. Er moet voor gewaakt worden dat de dansjournalistiek niet te commercieel en daarmee te oppervlakkig wordt, maar het wordt daarentegen wel gewaardeerd dat zij (indirect) het publiek enthousiast maakt voor een voorstelling en naar de theaters lokt.

Wat zijn de voornaamste *ontwikkelingen* die zich naar hun waarneming in de afgelopen tien jaar binnen de dansjournalistiek in kranten hebben voorgedaan?

Bij dansjournalisten komt met name naar voren dat de plaatsruimte voor dans kleiner wordt, waardoor stukken ingekort worden en er zodoende een informatief stukje zonder oordeel ontstaat. Het moet toegankelijk zijn voor de lezer. Ook danskijkers vinden dat de dansjournalistiek steeds meer wil voldoen aan de wensen van het grote publiek. De dansmakers zien de smaak, beperkte kijk en achtergrond van de journalisten als ontwikkeling die een negatieve invloed heeft op de dansberichtgeving. Volgens dansmakers dreigt de dansjournalistiek teveel een verlengstuk te worden van het promotieapparaat van culturele instellingen en bedrijven. Naar de mening van de dansjournalisten en dansmakers is het aandeel van alle genres kleiner geworden ten opzichte van tien jaar geleden, alleen het aandeel van korte berichten is groter geworden. De danskijkers hebben een andere mening, zij vinden de plaatsruimte voor alle genres groter dan tien jaar geleden.

Literatuuropgave

Dans

- Adshead, J. (1988). *Dance analysis: theory and practice*. London: Cecil Court.
- Mackrell, J. (1997). *Reading dance*. London: Michael Joseph.
- McFee, G. (1992). *Understanding dance* / Graham McFee. London: Routledge..
- McFee, G. (1994). *Concept of dance education*. London: Routledge.
- Preston-Dunlop, V. (1998). *Looking at dances*. London: Verve Publishing.
- Smith-Autard, J.M. (2004). *Dance composition*. London: A&C Black.
- Utrecht, L. (1988). *Van hofballet tot postmoderne dans*. Zutphen: De Walburg Pers.
- Versteeg, C. ed. (2000). *Dancing Dutch. Contemporary dance in the Netherlands*. Theater Instituut Nederland.

Dansjournalistiek

- Banes, S. (1994) *Writing dance in the age of postmodernism*, Hanover: Wesleyan University Press.
- Bleeker, Maaike. 'Fantomen van de Nederlandse danskritiek. Dans. Waar gaat het over? Weet u het al?'. TM, jg. 7 (november 2003), nr. 8, pp. 50-52.
- Brummel, K. "'Ik constateer geen impasse" : Leo Spreksel' In: Notes : Nr. 9 (1993); p. 17-20.
- Hornstra, L. 'Journalistiek en kritiek' In: Danskroniek : Jrg. 6, Nr. 5 (maart 1952); p. 54.
- Houtman, C. 'Zijlicht : de dansrecensent : wat is dat mooi!' In: Dans : Jrg. 10, Nr. 5 (september 1992)
- Kannekens, W. 'Nou wij! : Danskritiek' In: Notes : Nr. 9 (1993); p. 21.
- Lanz, Isabelle. 'Fantomen van de Nederlandse danskritiek'. TM, jg. 7 (september 2003), nr. 6, pp. 52-53.
- Lepecki, A. (1996) 'Schrijven in beweging. Een essay over schrijven en dansen'. In: Etcetera, jrg. 14, nr. 54, febr., 17-21.
- Naber, R. (2004) *Waar rust de dans als hij gedanst is? Een onderzoek naar de ideeën en concepten van dans en kritiek in dansrecensies*. Scriptie Letteren Universiteit Utrecht.
- Peeters, J. 'Een onmogelijke pas de deux. Kijken en schrijven in het tijdperk van de visuele cultuur', Boekman, jg. 15, nr. 57, herfst 2003, pp. 44-50
- Peeters, J. (2003), 'Fantomen van de Nederlandse danskritiek – the sequel', In: TM december.
- Peeters, J. (2000a) 'Schrijven in het licht van de presentie. Over het timbre van J.-F. Lyotards kunstkritische teksten'. In: Jeroen Peeters en Bart Vandenabeele (red.) *De passie van de aanraking. Over de esthetica van Jean-François Lyotard*. Budel, 33-52.
- Peeters, J. (2000b) 'Sandro Botticelli's contrappasso. Over de onprettige loutering van de visualiteit op de drempel van een nieuw tijdperk'. In: Highway Journal 3, dec., 13-16.
- Peeters, J. (2003) 'Fantomen van de danskritiek'. In: TM, jrg. 7, nr. 4, mei, 22-25.
- van Schaik, Eva. 'Een pas de deux tussen critica en danser'. TM, jg. 7 (oktober 2003), nr. 7, pp. 48-51.

- Putt, F. van der (2003) 'Dansdiscours moddert voort'. In: TM, jrg. 7 nr. 3, april, 55-56.
- Smeets, G. (2003), 'Dance & Discourse. Debat over dans georganiseerd door Emio Greco en Pieter Scholten', TM, jrg. 7 nr. 1, febr., 50
- Snellers, G. 'Nou wij weer! : Danskritiek' In: Notes : Jrg. 8, Nr. 10 (oktober 1993); p. 48.
- Start, I. 'Zet een hek om de kunstpagina!' In: TM: oktober 2002; p.15.
- Steens, C.M.E. (1995) *Kijken naar dans : een analyse van beschrijvingen van dans in recensies*.
 Doctoraalscriptie Bewegingswetenschappen, Vrije Universiteit.
- Stokvis, O. (1990) 'Lieuwe Hornstra, pionier van de danskritiek'. In: Notes : Jrg. 5, Nr. 10 (1990) p. 41.
- Stuivenberg, R. 'Tien voor de criticus: Eva van Schaik, danscriticus van *Trouw*'. In: TM: april 1998; p. 22.
- Stuivenberg, R. 'Tien voor de criticus: Ine Rietstap, danscriticus van *NRC Handelsblad*'. In: TM: november 1998; p. 18.
- Wouw, R. van de. (2004) *Springdance, springplank of eindstation?: Reacties vanuit de Nederlandse pers op deelnemers aan het Springdancefestival*. Scriptie Letteren, Universiteit Utrecht.

Kunstjournalistiek

- Jans, E. (2002) 'Kritische intoxicaties. Over cultuur, crisis en explosies'. In: Etcetera, jrg. 20, nr. 80, febr., 5-9.
- Jans, E. (2003), 'Intoxications of the critical. Or: In bed with Madonna without having sex'.
 Op: Sarma, febr., <http://www.digitaalbrussel.be/webpages/users/sarma/text.asp?id=343>.
- Janssen, S. 'Kunstjournalisten in de kijker', Boekman, jg. 15, nr. 57, herfst 2003, pp. 15-26.
- Lütticken, S. (1996), *Kwaliteitsimpuls voor de kunstbeschouwing : een onderzoek naar mogelijkheden voor de stimulering van de kunstkritiek in Nederland*, Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen: Erasmus Universiteit Rotterdam.
- Moor, Wam de (1993), *De kunst van het recenseren van kunst*, Brussel: Coutinho
- Wamelen, Herman van, (1999), *Kritiek op de kunstkritiek : een onderzoek naar de inhoud en de aard van het debat over de beeldende kunstkritiek in Nederland in de periode 1980-1998*, Erasmus Universiteit Rotterdam

Theoretisch kader/kritisch perspectief

- Benjamin, W. 'The Work of Art in the Age of Mechanical Reproduction'.
<http://bid.berkeley.edu/bidclass/readings/benjamin.html>
- Bleeker, M. (2003a) 'Questions of Vision'. In: Maska, vol. 18, nr. 80-81, 6 (introdactie tot een themanummer over visualiteit in de podiumkunsten).
- Bleeker, M. (2003b) 'Cave Dwellers and Postmodernists: The Question of Ontology'. In: Maska, vol. 18, nr. 80-81, 57-62.

Hall, S. ed. (1997) *Cultural representations and signifying practices*. Sage Publications: London.

Lyotard, J.-F. (1985) 'La philosophie et la peinture à l'ère de leur expérimentation'. In: Jean-François Lyotard en Annie Cazenave (red.) *L'art des confins. Mélanges offerts à Maurice Gandillac*. Parijs, 465-477.

Lyotard, J.-F. (2000) 'La peinture, anamnèse du visible'. In: Jean-François Lyotard, *Misère de la philosophie*. Parijs, 97-115.

Bijlage 1: Tabellen bij hoofdstuk 2

A1

18. Datum van verschijnen: dag-maand-jaar
19. Naam van de krant
20. Aantal pagina's gewijd aan kunst en cultuur
21. Kop van de pagina
22. Naam van de sectie waarin artikel staat
23. Paginanummer
24. Positie op de pagina (ten opzichte van andere artikelen op de pagina)
25. Omvang artikel (klein, middel, groot)
26. Aantal woorden
27. Illustratie/foto (danser in actie, publiek, decor)
28. Omvang foto (klein, middel, groot)
29. Kop
30. Auteur
31. Auteur academisch geschoold (op gebied van dans en/of journalistiek)
32. Auteur gespecialiseerd in dans
33. Type artikel (interview, preview, recensie, aankondiging, nieuws, achtergrond, opinie, column)
34. Onderwerp (specifiek product, festival, actor, oeuvre, discipline, algemeen)

A2

12. Datum van verschijnen (dag-maand-jaar)
13. Naam van de krant
14. Aantal pagina's gewijd aan kunst en cultuur
15. Kop van de pagina
16. Naam van de sectie waarin artikel staat
17. Paginanummer
18. Omvang artikel (klein, middel, groot)
19. Illustratie/foto (danser in actie, publiek, decor)
20. Omvang foto (klein, middel, groot)
21. Type artikel (advertentie, agenda)
22. Onderwerp (specifiek product, festival, actor, oeuvre, discipline, algemeen)

A1 2006 (1)

1.	Maandag 23-01-2006	Maandag 23-01-2006	Dinsdag 24-01-2006	Donderdag 26-01-2006	Vrijdag 27-01-2006
2.	De Volkskrant	Het Parool	Trouw	De Volkskrant	De Volkskrant
3.	2	2	1	32	1
4.	Kunst	-	Dinsdaggids	Agenda	Kunst
5.	Kunst	Cultuur	Kritieken	Bijlage Kunst	Voorkant
6.	14	21	10	21	17
7.	Rechtsboven	Midden	Rechtsboven	Rechtsonder	Midden
8.	Middel	Middel	Groot	Klein	Middel
9.	422	341	427	61	342
10.	-	-	3 dansers in actie, decor	-	Danser in actie
11.	-	-	Groot	-	Klein
12.	Abstracte ballads met jazz verhogen de aaibaarheid	Onrust en harmonie in Ballads	'Ballads' zijdezacht en geborgen, maar ook koel en afstandelijk	Fusion-sacre	De grootste van de 20ste eeuw
13.	Annette Embrechts	Francine van der Wiel	Sander Hiskemuller	-	Annette Embrechts
14.	Nee	Ja	Ja	-	Nee
15.	Ja	Ja	Ja	-	Ja
16.	Recensie	Recensie	Recensie	Aankondiging	Postuum
17.	Nieuwe dansvoorstelling Ballads door Leine & Roebana	Nieuwe dansvoorstelling Ballads door Leine & Roebana	Nieuwe dansvoorstelling Ballads door Leine & Roebana	Beschrijving voorstelling Fusion-sacre en choreograaf Heddy Maalem	Postuum tapdanser Fayard Nicholas

A1 2006 (2)

1.	Vrijdag 27-01-2006	Dinsdag 31-01-2006	Woensdag 01-02-2006	Woensdag 01-02-2006	Donderdag 02-02-2006
2.	AD Utrecht	Het Parool	Het Parool	AD Utrecht	De Telegraaf
3.	1	4	4	2	5
4.	Foto	Het beste in Amsterdam	Het beste in Amsterdam	Vandaag	Neon
5.	Kunst	Vandaag in de stad	Vandaag in de stad	Gids dichtbij	Neon
6.	19	24	22	12	T25
7.	Midden	Rechtsonder	Midden boven	Rechtsboven	Rechtsonder
8.	Klein	Klein	Klein	Klein	Klein
9.	86	93	80	122	135
10	Foto choreografen	Actiefoto dansers White dreams van Introdans	Twee foto's, actiefoto dansers van zowel Le sacre dus printemps als Introdans	Foto drie dansers voorstelling Hera van danstheater Aya	Portretfoto choreograaf
11.	Groot	Klein	Klein	Middel	Klein
12.	Choreografen volgens Erwin Olaf	-	-	-	Residance
13.	-	-	-	-	A.v.L.
14.	-	-	-	-	-
15.	-	-	-	-	-
16.	Foto met tekst	Aankondiging	Aankondiging	Aankondiging	Aankondiging
17.	Fotograaf Erwin Olaf maakt grote foto van Nederlandse choreografen	Introdans – White dreams	Le sacre du printemps, Introdans Ensemble voor de jeugd	Danstheater en workshop Hera van danstheater Aya	Beschrijving eerste editie minifestival 'Here we live and now'

A1 2006 (3)

1.	Vrijdag 03-02-2006	Zaterdag 04-02-2006
2.	De Volkskrant	De Volkskrant
3.	1	1
4.	Kunst	Kunst
5.	Voorkant	Kunst
6.	15	15
7.	Midden rechts	Rechtsonder
8.	Groot	Middel
9.	459	390
10.	-	-
11.	-	-
12.	'Sacre' als mix van culturen	Vrouwen zijn de baas in energieke duetten
13.	Mirjam van der Linden	Annette Embrechts
14.	Ja	Nee
15.	Ja	Ja
16.	Recensie	Recensie
17.	Nieuwe dansvoorstelling 'Le Sacre du Printemps' door Compagnie Heddy Maalem	Nieuwe dansvoorstelling 'Hera' door Danstheater AYA

A2 2006 (1)

1.	Maandag 23-01-2006	Woensdag 25-01-2006	Donderdag 26-01-2006	Donderdag 26-01-2006	Vrijdag 27-01-2006
2.	Het Parool	Het Parool	Het Parool	De Volkskrant	Het Parool
3.	2	4	4	32	4
4.	Agenda	Agenda	Agenda	Theater agenda	Agenda
5.	Vandaag in de stad	Vandaag in de stad	Vandaag in de stad	Agenda	Vandaag in de stad
6.	22	22	26	23	22
7.	Klein	Klein	Klein	Midden	Klein
8.	-	-	-	-	-
9.	-	-	-	-	-
10.	Agenda	Agenda	Agenda	Agenda	Agenda
11.	Stadsschouwburg, Dance Works Rotterdam – Simons, Bonachela	Melkweg, Go-On: Space invasion	Frascati, Dox – Dark Side Melkweg, Go-On: Space Invasion	Bella Figura, Entree, Bellads, Puur	Frascati, Dox- Dark side Imagine IC, Multiple moves

A2 2006 (2)

1.	Zaterdag 28-01-2006	Dinsdag 31-01-2006	Dinsdag 31-01-2006	Woensdag 01-02-2006	Woensdag 01-02-2006
2.	Het Parool	Het Parool	AD Utrecht	AD Utrecht	Het Parool
3.	6	4	2	2	4
4.	Dans	Agenda	Vandaag	Vandaag	Agenda
5.	PS van de week	Vandaag in de stad	Gids dichtbij	Gids dichtbij	Vandaag in de stad
6.	57	24	12	12	22
7.	Groot	Klein	Klein	Klein	Klein
8.	Actie foto dansers Le sacred du printemps van Heddy Maalem	-	-	-	-
9.	Midden	-	-	-	-
10.	Agenda	Agenda	Agenda	Agenda	Agenda
11.	Alle dansvoorstellingen voor de komende week	Stadsschouwburg, Introdans – White dreams	Per plaats gerubriceerd	Per plaats gerubriceerd	Muziektheater, Le sacre du printemps Heddy Maalem Stadsschouwburg, Introdans Ensemble voor de jeugd

A2 2006 (3)

1.	Woensdag 01-02-2006	Donderdag 02-02-2006	Donderdag 02-02-2006	Donderdag 02-02-2006	Donderdag 02-02-2006
2.	Het Parool	De Volkskrant	Trouw	De Volkskrant	De Volkskrant
3.	4	26	2	26	26
4.	Film & Theater	Theater agenda	Museum Ladder	Uit in Amsterdam	
5.	PS	Agenda	-	-	Bijlage 'Kunst'
6.	6	29	24	17	8
7.	Middel	Middel	Middel	Middel	Middel
8.	Foto danseres in advertentie	-	Foto dansers in advertentie	Foto dansers in advertentie	Foto van voet onder water in advertentie
9.	Klein	-	Klein	Klein	Klein
10.	Advertentie	Agenda	Advertentie	Advertentie	Advertentie
11.	Hollandse school 1+2, Het nationale ballet	Morgenster, Bella Figura. Ballads, Nachtwacht, White Dreams	Hollandse school 1+2, Het nationale ballet	Hollandse school 1+2, Het nationale ballet	4×20 waterproof, Scapino ballet

A2 2006 (4)

1.	Vrijdag 03-02-2006	Zaterdag 04-02-2006
2.	Het Parool	Het Parool
3.	4	8
4.	Agenda	Dans
5.	Vandaag in de stad	PS van de Week
6.	22	49
7.	Klein	Middel
8.	-	Foto decor en dansers in actie voorstelling IRA
9.	-	Klein
10.	Agenda	Agenda
11.	6 dansvoorstellingen in Amsterdam	Alle dansvoorstellingen van de komende week

A1 1996 (1)

1.	Maandag 22-01-1996	Maandag 22-01-1996	Maandag 22-01-1996	Dinsdag 23-01-1996	Vrijdag 26-01-1996
2.	Volkskrant	Volkskrant	Trouw	Het Parool	Het Parool
3.	2	2	1	2	1
4.	Kunst	Kunst	Kunst	Kunst	Kunst
5.	Kunst	Kunst	Kunst	Kunst	Kunst
6.	11	11	9	6	19
7.	Rechtsonder	Linksonder	Midden links	Midden rechts	Midden rechts
8.	Groot	Middel	Groot	Middel	Middel
9.	493	324	558	337	367
10.	Danser in actie	-	Danser in actie	-	-
11.	Klein	-	Middel	-	-
12.	Bewegingsreeksen met rondsnelende armen en benen	Serieuze kritiek op God in luchtige en pittige vorm	Joelend zwieren over de burelen	Zwierende stoeltjes	Achter de feiten aan
13.	Roy van de Graaf	Roy van de Graaf	Isabelle Lanz	Francine van der Wiel	Francine van der Wiel
14.	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
15.	Nee	Nee	Ja	Ja	Ja
16.	Recensie	Recensie	Recensie	Recensie	Recensie
17.	Serie Rotterdamse dansgroep	En er was licht van Arthur Rosenfeld	Serie Rotterdamse dansgroep	Serie Rotterdamse dansgroep	My grey suit – Korzo producties

A1 1996 (2)

1.	Vrijdag 26-01-1996	Vrijdag 26-01-1996	Maandag 29-01-1996	Maandag 29-01-1996	Vrijdag 02-02-1996
2.	Volkskrant	Volkskrant	Trouw	Trouw	Volkskrant
3.	16	16	1	1	14
4.	Opmaat	Opmaat	Kunst	Kunst	Opmaat
5.	Kunst en cultuur	Kunst en cultuur	Kunst	Kunst	Kunst en cultuur
6.	20	31	13	13	31
7.	Midden onder	Rechts onder	Midden onder	Rechts boven	Rechts onder
8.	Groot	Klein	Middel	Groot	Klein
9.	692	156	376	545	167
10.	Danser actie	-	-	-	-
11.	Middel	-	-	-	-
12.	Het visioen van een zwarte zwaan	-	Popmuziek en dans gaan dit keer niet hand in hand	Kronkeldans op Oem Kalsoem	Dans
13.	Wilma Suto	-	Isabelle Lanz	Eva van Schaik	-
14.	Ja	-	Ja	Ja	-
15.	Nee	-	Ja	Ja	-
16.	Recensie	Aankondiging	Recensie	Recensie	Aankondiging
17.	Street Dancing van Milana Yalir	3 voorstellingen: Anta Oumn, Introdans en Reflex	My grey suit – Korzo producties	Oem Kalsoem	3 voorstellingen: Emio Creco, Nationale Ballet en onafhankelijk Toneel

A2 1996 (1)

1.	Maandag 22-01-1996	Dinsdag 23-01-1996	Donderdag 25-01-1996	Donderdag 25-01-1996	Donderdag 25-01-1996
2.	Het Parool	Het Parool	Het Parool	Trouw	AD
3.	2	2	5	5	9
4.	Agenda	Agenda	Agenda	Uitlijst	Rotterdam Uitgaansstad
5.	-	-	Uit en thuis	Kunst	-
6.	10	12	19	20	28
7.	-	-	-	-	-
8.	-	-	-	-	-
9.	-	-	-	-	-
10.	Agenda	Agenda	Agenda	Agenda	Agenda
11.	Dansvoorstellingen die dag in Amsterdam	Dansvoorstellingen die dag in Amsterdam	Dansvoorstellingen die week in Amsterdam	Dansvoorstellingen die week per plaats/theater	Dansvoorstellingen die week per theater in Rotterdam

A2 1996 (2)

1.	Donderdag 25-01-1996	Donderdag 25-01-1996	Donderdag 25-01-1996	Woensdag 31-01-1996	Donderdag 01-01-1996
2.	Volkskrant	Telegraaf	Telegraaf	Het Parool	Telegraaf
3.	6	4	4	5	4
4.	Uitlijst	Uitlijst	-	Agenda	Uitlijst
5.	-	Film	Film	-	Film
6.	24	T20	T20	10	T20
7.	-	-	Middel	-	-
8.	-	-	Danser actie	-	-
9.	-	-	Klein	-	-
10.	Agenda	Agenda	Advertentie	Agenda	Agenda
11.	Dansvoorstellingen die week per plaats/theater	Dansvoorstellingen die week per theater in Amsterdam	The Sikulu-Company	Dansvoorstellingen die dag per theater in Amsterdam	Dansvoorstellingen die weer per theater in Amsterdam

A2 1996 (3)

1.	Donderdag 01-02-1996	Donderdag 01-02-1996	Donderdag 01-02-1996	Donderdag 01-02-1996	Donderdag 01-02-1996
2.	Het Parool	Trouw	Volkscrant	Volkscrant	Volkscrant
3.	6	7	8	8	8
4.	Agenda	Uitlijst	Uitlijst	-	-
5.	-	Kunst	-	-	-
6.	19	22	13	12	12
7.	-	-	-	Klein	-
8.	-	-	-	Foto rug van man	-
9.	-	-	-	Klein	-
10.	Agenda	Agenda	Agenda	Advertentie	Advertentie
11.	Dansvoorstellingen die week per theater in Amsterdam	Dansvoorstellingen die week per plaats/theater	Dansvoorstellingen die week per plaats/theater	Voorstelling Spitz van Scapino	Claude gate theater- Songs of the Wanderers

A2 1996 (4)

Vrijdag 02-02-1996
Het Parool
1
Agenda
-
8
-
-
-
Agenda
Dansvoorstellingen die dag per theatre in Amsterdam

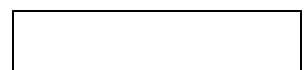
Bijlage 2: Enquêtes bij hoofdstuk 4

Schriftelijke enquête

**onder dansjournalisten en critici
werkzaam voor Nederlandse kranten,
opinieweekbladen en tijdschriften**

*S.v.p. terugzenden voor **12 juni a.s.**
in bijgevoegde antwoordenvolpette:*

Bibiane Roos
Van Nijenrodeweg 707
1082 JD Amsterdam

Toelichting

Deze vragenlijst is bestemd voor journalisten en critici die in loondienst of op freelance basis werkzaam zijn op het terrein van dans voor Nederlandse kranten, opinieweekbladen en tijdschriften. Deze vragenlijst zal ook verspreid worden onder dansmakers en danskijkers.

Doel van de enquête is inzicht te verwerven in hun opvattingen over diverse aspecten van de dansjournalistiek en danskritiek. Zodoende hoop ik een antwoord te kunnen formuleren op de centrale vraag in mijn master thesis Media en Journalistiek: *Welke verschillen zijn er door de tijd heen te bespeuren in het aanbod van informatie over dans in Nederlandse dagbladen en in hoeverre verschilt het gebruik en de waardering van deze informatie tussen dansjournalisten, dansmakers en danskijkers?*

Deze enquête is gebaseerd op een door Susanne Janssen opgestelde enquête onder kunstjournalisten en critici werkzaam voor kranten, opinieweekbladen en tijdschriften van december 2000. Er is gedeeltelijk gekozen voor dezelfde vraagstelling, om de resultaten te kunnen vergelijken.

Geprobeerd is om door middel van meerkeuzevragen de invulling van de vragenlijst niet al te tijdrovend te maken. Daarnaast wordt er bij veel vragen ruimte geboden voor het geven van commentaar of een toelichting. Het invullen zal circa 15 minuten in beslag nemen. Indien u een uitgebreid antwoord wilt geven op een of meer vragen kunt u A4-vellen bijvoegen.

Indien u prijs stelt op toezending van de uitgebreide rapportage van de onderzoeksresultaten, per e-mail of per gewone post, vermeld dan hieronder uw gegevens in de daarvoor bestemde ruimte.

Het is de bedoeling om in vervolg op de enquête een aantal respondenten te benaderen voor een diepte-interview. Rechtsonder op het voorblad van de vragenlijst staat daarom een nummer dat correspondeert met uw naam. Met nadruk wil ik u erop wijzen dat uw gegevens vertrouwelijk zullen worden behandeld en volstrekt anoniem zullen worden verwerkt. Dat wil zeggen dat in de publicatie die naar aanleiding van het onderzoek verschijnt, nergens naam of toenaam van respondenten zal worden genoemd. Indien u toch bezwaar heeft tegen niet-anonieme deelname, kunt u het hoekje met het nummer wegscheuren en de vragenlijst vervolgens anoniem terugsturen.

Voor nadere inlichtingen over het onderzoek kunt u zich wenden tot Bibiane Roos, studente Master Media en Journalistiek aan de Erasmus Universiteit Rotterdam, 06 18511375, e-mail: bibiroos@hotmail.com.

U wordt vriendelijk verzocht om de vragenlijst zo spoedig mogelijk – *graag voor 12 juni a.s.* – terug te zenden. U kunt daarbij gebruik maken van de bijgevoegde, antwoordenveloppe.

Bij voorbaat hartelijk dank voor uw medewerking

- Ja, ik stel prijs op toezending van de uitgebreide rapportage van het onderzoek

Naam:

E-mail adres:

Postadres

Achtergrondvragen

1 Wat is uw geboortjaar? 19

2 Bent u man of vrouw? Vrouw Man

3a Welke opleiding heeft u genoten en heeft u een einddiploma van deze opleiding?

Meerdere antwoorden mogelijk

<i>Opleiding</i>	<i>Einddiploma</i>	
☐ Lager beroepsonderwijs	☐ ja	☐ nee
☐ HAVO/ MAVO/ MULO/ MMS	☐ ja	☐ nee
☐ VWO / HBS	☐ ja	☐ nee
☐ Middelbaar beroepsonderwijs	☐ ja	☐ nee
☐ Hoger beroepsonderwijs	☐ ja	☐ nee
☐ Wetenschappelijk Onderwijs	☐ ja	☐ nee

3b *Indien u hoger beroepsonderwijs of wetenschappelijk onderwijs heeft genoten:*

Welke hoger beroeps- of universitaire opleiding heeft u gevolgd en heeft u een einddiploma van deze opleiding?

Meerdere antwoorden mogelijk

<i>HBO/WO-opleiding</i>	<i>Einddiploma</i>	
☐ School voor Journalistiek	☐ ja	☐ nee
☐ Academie voor beeldende kunst	☐ ja	☐ nee
☐ Conservatorium	☐ ja	☐ nee
☐ Toneelschool	☐ ja	☐ nee
☐ Filmacademie	☐ ja	☐ nee
☐ Andere hbo-opleiding, nl.:		
.....	☐ ja	☐ nee
☐ Kunstgeschiedenis	☐ ja	☐ nee
☐ Nederlandse taal- & letterkunde	☐ ja	☐ nee
☐ Engelse taal- & letterkunde	☐ ja	☐ nee
☐ Franse taal- & letterkunde	☐ ja	☐ nee
☐ Duitse taal- & letterkunde	☐ ja	☐ nee
☐ Algemene literatuurwetenschap	☐ ja	☐ nee
☐ Theaterwetenschap	☐ ja	☐ nee
☐ Film- / Televisiewetenschap	☐ ja	☐ nee
☐ Musicologie	☐ ja	☐ nee
☐ Filosofie	☐ ja	☐ nee
☐ Communicatiewetenschap	☐ ja	☐ nee
☐ Andere universitaire opl., nl.:		
.....	☐ ja	☐ nee

3c Bent u gepromoveerd en zo ja, in welke discipline?

Nee,
 Ja, in de

4 Heeft u nog andere opleidingen of cursussen op het gebied van journalistiek of kunst en cultuur gevolgd?

Nee
 Ja, nl.....

- 5** Wat beschouwt u als uw hoofdberoep?
- Geef een zo duidelijk mogelijke omschrijving, bijv. universitair docent Moderne kunstgeschiedenis of vertaler Duits en Frans*
- Journalist
 Ander beroep, nl.....

- 6** Voor wat voor soort blad bent u werkzaam?
- Landelijke kaderkant
 Landelijke populaire krant
 Regionaal dagblad
 Lokaal dagblad
 Opinieweekblad
 Algemeen publiekstijdschrift
 Gespecialiseerd blad op kunst- en cultuurgebied
 Anders, nl.....

- 7** Beschikt het blad waarvoor u werkt over een aparte redactie voor kunst en cultuur
- Ja
 Nee, (*toelichting*).....

- 8** Aan welke deelredactie(s) bent u op dit moment officieel verbonden?
- Graag hier de precieze naam van de betreffende deelredactie(s) invullen*
-

- 9** Wat is uw huidige functie?
- Redacteur
 Verslaggever
 Redacteur/verslaggever
 Eindredacteur
 Chef
 Adjunct-hoofdredacteur
 Hoofdredacteur
 Anders, nl.....

- 10** Denkt u dat u over vijf jaar nog steeds werkzaam bent op het terrein van de kunstjournalistiek?
- Ja
 Nee, ik verwacht dan werkzaam te zijn in andere tak van journalistiek
 Nee, ik verwacht dan buiten de journalistiek werkzaam te zijn

Toelichting?

.....

**Vragen over specialismen,
journalistieke productie, genres, e.d.**

1 Vindt u dat er genoeg ruimte beschikbaar is voor bijdragen op het gebied van dans in:

- het (hoofd)blad waarvoor u werkzaam bent;
- de Nederlandse dag- en weekbladpers in het algemeen?

Eigen blad

Pers in het algemeen

- Ruimte is voldoende
- Ruimte is te klein
- Ruimte is te groot

- Ruimte is voldoende
- Ruimte is te klein
- Ruimte is te groot

Kunt u uw oordeel toelichten?

.....

.....

.....

.....

2 Is naar uw indruk de plaatsruimte voor bijdragen op het gebied van dans binnen de Nederlandse dag- en weekbladpers groter, kleiner of hetzelfde vergeleken met 10 jaar terug?

- Plaatsruimte is groter dan 10 jaar geleden
- Plaatsruimte is even groot als 10 jaar geleden
- Plaatsruimte is kleiner dan 10 jaar geleden

Wat is uw verklaring voor een eventuele toe- of afname?

.....

.....

.....

.....

3 Hoeveel kunstjournalistieke bijdragen heeft u naar schatting in het afgelopen jaar gepubliceerd (d.w.z. recensies, kritieken, interviews, achtergrondartikelen, reportages, etc.)?

In totaal circa bijdragen

4 Kunt u bij benadering aangeven welk percentage van uw kunstjournalistieke bijdragen aan de volgende genres was gewijd?

-% A. Recensies/kritieken
-% B. Interviews
-% C. Achtergrondartikelen
-% D. Reportages
-% E. Korte berichten
-% F. Anders, nl.....

5 Welke van de genoemde genres beoefent u bij voorkeur? [U kunt hierbij verwijzen naar de lettercode van de genoemde genres]

Voorkeursgenre:

.....

Kunt u uw voorkeur toelichten?

6 Is naar uw indruk het aandeel van de diverse genres in de berichtgeving over dans door de Nederlandse dagblad pers groter, kleiner of hetzelfde vergeleken met tien jaar terug?

Genre **Aandeel t.o.v. tien jaar geleden**

Recensies/kritieken	☐ groter	☐ gelijk	☐ kleiner
Interviews	☐ groter	☐ gelijk	☐ kleiner
Achtergrondartikelen	☐ groter	☐ gelijk	☐ kleiner
Reportages	☐ groter	☐ gelijk	☐ kleiner
Korte berichten	☐ groter	☐ gelijk	☐ kleiner

.....

Hoe verklaart u de gesignaleerde ontwikkelingen?

7 Wat vindt u van de berichtgeving over dans in de Nederlandse dag- en weekbladpers gelet op de volgende criteria?

1	2	3	4	A) Representativiteit/volledigheid van berichtgeving
1	2	3	4	B) Betrouwbaarheid/zorgvuldigheid van gepresenteerde informatie
1	2	3	4	C) Analyse/interpretatie van besproken werken, evenementen, ontwikkelingen
1	2	3	4	D) Articulatie eigen standpunt/oordeel door journalist/recensent
1	2	3	4	E) Signalering van nieuwe trends, ideeën
1	2	3	4	F) Leesbaarheid/bevatelijkheid voor lezer
1	2	3	4	G) Bieden van nieuwe gezichtspunten
1	2	3	4	H) Kritisch volgen kunst- & cultuurbeleid

Omcirkel s.v.p. het cijfer dat van toepassing is:

- 1 = Over het algemeen zwaar onvoldoende
- 2 = Laat vaak te wensen over
- 3 = Doorgaans redelijk goed
- 4 = Over het algemeen zeer goed

8 Welke van de genoemde criteria vindt u zelf het meest, resp. het minst van belang?

Meest belangrijk **Minst belangrijk**

Vermeld s.v.p. maximaal 3 criteria in volgorde van (on)belangrijkheid. U kunt verwijzen naar de lettercode van de genoemde criteria.

1.	1.
2.	2.
3.	3.

9 Zijn er naar uw waarneming bepaalde ontwikkelingen binnen de Nederlandse kranten- en tijdschriftensector die de berichtgeving over dans in negatieve zin (kunnen) beïnvloeden?

Nee Ja, nl.:

.....

.....

.....

.....

10 Zijn er naar uw waarneming bepaalde bredere sociaal-culturele ontwikkelingen die de dansberichtgeving in negatieve zin (kunnen) beïnvloeden?

Nee Ja, nl.:

.....

.....

.....

.....

**Vragen over beroepspraktijk:
bronnen, criteria, feedback, e.d.**

1 Kunt u het belang aangeven van de volgende informatiebronnen voor uw kunstjournalistieke werkzaamheden?

Omcirkel s.v.p. het cijfer dat van toepassing is:

1 = volstrekt onbelangrijk

2 = van ondergeschikt belang

3 = tamelijk belangrijk

4 = zeer belangrijk

1	2	3	4	A) Persbijeenkomsten georganiseerd door culturele instellingen en bedrijven
1	2	3	4	B) Informatie- en promotiemateriaal van culturele instellingen en bedrijven (persberichten, catalogi, flyers, e.d.)
1	2	3	4	C) Persoonlijk contact met publiciteitsmedewerkers v. culturele instellingen/bedrijven
1	2	3	4	D) Persoonlijk contact met makers (kunstenaars, schrijvers, regisseurs, acteurs, musici, etc.)
1	2	3	4	E) Persoonlijk contact met andere professionals uit kunst- en cultuursector (uitgevers, agenten, conservatoren, e.d.)
1	2	3	4	F) Kritieken en artikelen van collega's
1	2	3	4	G) Persoonlijk contact met andere kunstjournalisten en critici
1	2	3	4	H) Gespecialiseerde tijdschriften op kunst- en cultuurgebied
1	2	3	4	I) Informatie v. persbureau's/persdiensten
1	2	3	4	J) Internet sites op kunst- en cultuurgebied
1	2	3	4	K) Online archiefdiensten/databestanden op kunst- en cultuurgebied
1	2	3	4	L) Radioprogramma's over kunst en cultuur
1	2	3	4	M) Tv-programma's over kunst en cultuur
1	2	3	4	N) Wetenschappelijk onderzoek op kunst- en cultuurgebied

2 Welke informatiebronnen acht u voor uw eigen praktijk van het grootste belang?

1e bron:

Vermeld s.v.p. maximaal 2 informatiebronnen in volgorde van belangrijkheid. U kunt verwijzen naar de lettercode van bovengenoemde bronnen, maar uiteraard kunt u ook andere bronnen aangeven.

2e bron:

3 Op welke bladen die relevant zijn voor uw werkzaamheden als (kunst)journalist/criticus bent u geabonneerd?

1.

2.

3.

4.

5.

6.

7.

4 Kunt u aangeven hoe zwaar naar uw mening de volgende aspecten dienen te wegen bij de redactionele beslissing om al dan niet aandacht aan een actueel artistiek dansproduct (werk of evenement) te schenken?

1	2	3	4	Artistieke kwaliteit van werk of evenement
---	---	---	---	--

1	2	3	4	Bijdrage van werk of evenement aan ontwikkeling van betrokken kunstdiscipline
---	---	---	---	---

1	2	3	4	Bredere sociaal-culturele betekenis van werk of evenement
---	---	---	---	---

Omcirkel s.v.p. het cijfer dat van toepassing is:

1	2	3	4	Reputatie / status van de maker(s)
---	---	---	---	------------------------------------

1 = behoort geen rol te spelen

1	2	3	4	Aansluiting bij interesse van lezers
---	---	---	---	--------------------------------------

2 = mag hooguit een ondergeschikte rol spelen

1	2	3	4	Culturele vorming van lezers
---	---	---	---	------------------------------

3 = behoort altijd mee te wegen

1	2	3	4	Persoonlijke voorkeur / affiniteit
---	---	---	---	------------------------------------

4 = behoort een centrale rol te spelen

1	2	3	4	Concurrentiepositie t.o.v. andere bladen
---	---	---	---	--

1	2	3	4	Aansluiting bij profiel van medium
---	---	---	---	------------------------------------

1	2	3	4	Onderhouden van goede betrekkingen met betrokken makers/producenten/distributeurs
---	---	---	---	---

Ruimte voor toelichting/commentaar ⇒

.....

.....

.....

.....

.....

<p>5 <i>Los van het belang dat u zelf hecht aan de bovengenoemde aspecten:</i> In hoeverre spelen deze aspecten volgens u <u>in de praktijk</u> een rol bij de beslissing van kunst- en cultuurredacties van Nederlandse dag- en weekbladen om al dan niet aandacht te schenken aan een actueel artistiek product (werk of evenement)</p> <p><i>Omcirkel s.v.p. het cijfer dat van toepassing is:</i></p> <p><i>1 = speelt niet of nauwelijks een rol</i> <i>2 = speelt een ondergeschikte rol</i> <i>3 = speelt een belangrijke rol</i> <i>4 = speelt een zeer belangrijke rol</i></p>	1	2	3	4	Artistieke kwaliteit van werk of evenement
	1	2	3	4	Bijdrage van werk of evenement aan ontwikkeling van betrokken kunstdiscipline
	1	2	3	4	Bredere sociaal-culturele betekenis van werk of evenement
	1	2	3	4	Reputatie / status van de maker(s)
	1	2	3	4	Aansluiting bij interesse van lezers
	1	2	3	4	Culturele vorming van lezers
	1	2	3	4	Persoonlijke voorkeur / affiniteit
	1	2	3	4	Concurrentiepositie t.o.v. andere bladen
	1	2	3	4	Aansluiting bij profiel van medium
	1	2	3	4	Onderhouden van goede betrekkingen met betrokken makers/producenten/distributeurs
	1	2	3	4	Het creëren van aantrekkelijke omgeving voor adverteerders

Ruimte voor toelichting/commentaar ⇒

.....

.....

.....

.....

.....

.....

<p>6 Welk belang hecht u aan commentaar en feedback op uw werk van de hieronder genoemde groepen van personen?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Commentaar van superieuren? • Commentaar van collega's die actief zijn op het terrein van uw eigen (kunst)specialisme? • Commentaar van collega's die op andere journalistieke terreinen werkzaam zijn? • Commentaar van lezers? • Commentaar van vrienden of familie • Commentaar van makers van kunstuitingen? • Commentaar van andere betrokkenen uit kunst- en cultuursector? 	☐	Zeer belangrijk	☐	Vrij belangrijk	☐	Onbelangrijk
	☐	Zeer belangrijk	☐	Vrij belangrijk	☐	Onbelangrijk
	☐	Zeer belangrijk	☐	Vrij belangrijk	☐	Onbelangrijk
	☐	Zeer belangrijk	☐	Vrij belangrijk	☐	Onbelangrijk
	☐	Zeer belangrijk	☐	Vrij belangrijk	☐	Onbelangrijk
	☐	Zeer belangrijk	☐	Vrij belangrijk	☐	Onbelangrijk
	☐	Zeer belangrijk	☐	Vrij belangrijk	☐	Onbelangrijk
<p>7 Los van het belang van dergelijke feedback, hoe vaak ontvangt u <u>in de praktijk</u> reacties of commentaar op uw bijdragen?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Reacties van collega's die actief zijn op het terrein van uw eigen (kunst)specialisme? 	☐	Zelden of nooit	☐	Af en toe	☐	Regelmatig

- Reacties van collega's die op andere journalistieke terreinen werkzaam zijn?
-
- Reacties van lezers?
- Reacties van makers van kunstuitingen?
- Reacties van andere betrokkenen uit kunst- en cultuursector?

- Zelden of nooit Af en toe Regelmatig
- Zelden of nooit Af en toe Regelmatig
- Zelden of nooit Af en toe Regelmatig
- Zelden of nooit Af en toe Regelmatig

8 Hoe komt het merendeel van de stukken die u publiceert tot stand?

- Ik word gevraagd om bijdrage te leveren over x of y
- Ik stel zelf voor om bijdrage over x of y te leveren
- Beide mogelijkheden komen ongeveer even vaak voor
- Anders, nl.....

9 Worden er wel eens bijdragen van uw hand geweigerd, resp. niet geplaatst?

- Nooit Een enkele keer Regelmatig

Zo ja, om welke reden?

- Plaatsgebrek
- Bezwaren tegen inhoud
- Anders, nl.....

10 Wat vindt u de meest aantrekkelijke kanten van het werk van kunstjournalist/criticus

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

11 Wat vindt u de meest negatieve kanten van het werk van kunstjournalist/criticus?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

12 Vindt u het gewenst dat kunstjournalisten en critici ook buiten de media om participeren in de oordeelsvorming over de kwaliteit van kunstenaars en hun werken?

- Nee, dat is onwenselijk
- Ja, zoveel mogelijk

Ruimte voor toelichting/commentaar ⇒

.....

.....

.....

13 Welke Nederlandse kunstjournalist/criticus die op dit moment actief is, waardeert of respecteert u het meest:

a.

Toelichting?

a. Op uw eigen specialistische gebied?

.....

b. In het bredere veld van de Kunstjournalistiek en kunstkritiek?

.....

.....

b.

Toelichting?

.....

.....

.....

G. Stellingen

Tot slot van deze vragenlijst volgt hieronder een reeks stellingen over diverse aspecten van de kunstjournalistiek en kunstkritiek. U wordt verzocht aan te geven in welk mate u het met deze uitspraken eens bent.

	Zeer mee eens	Overwegend mee eens	Noch eens Noch oneens	Overwegend oneens	Zeer oneens
Kunstjournalistiek is een ondergeschoven kindje in de meeste Nederlandse dag- en weekbladen	5	4	3	2	1
Kunstjournalistiek is in de eerste plaats journalistiek en onderscheidt zich niet wezenlijk van andere journalistieke specialismen	5	4	3	2	1
De kunst- en cultuurpagina's van Nederlandse dagbladen worden door krantenbedrijven vooral gezien als advertentiefuik	5	4	3	2	1
Kunstjournalisten worden vaak als tweederangs journalisten beschouwd door collega's die op andere journalistieke terreinen werkzaam zijn	5	4	3	2	1
Kunstjournalisten dienen net als hun collega's op andere terreinen te streven naar een zo objectief mogelijke berichtgeving	5	4	3	2	1
Zonder een uitgewerkte kunsttheorie is een kritische beoordeling van kunstuitingen niet mogelijk	5	4	3	2	1
Freelance kunstjournalisten en critici worden onderbetaald in vergelijking met hun collega's die in loondienst werkzaam zijn	5	4	3	2	1
Het is voor kunstjournalisten en kunstcritici van cruciaal belang om frequent persoonlijk contact te hebben met betrokkenen uit het kunstenveld waarover zij schrijven	5	4	3	2	1
Kunstjournalisten dienen zich te concentreren op informatie die interessant is voor een zo breed mogelijk publiek	5	4	3	2	1
De kritiek speelt (indirect) een belangrijke rol in de toewijzing van subsidies binnen de Nederlandse kunst- en cultuursector	5	4	3	2	1
Hoogstens tien procent van de lezers van het blad waarin ik (vooral) publiceer is daadwerkelijk geïnteresseerd in mijn stukken	5	4	3	2	1
Kunstjournalisten en kunstcritici zijn allereerst partners in het artistieke debat en hebben tot taak om dit debat gaande te houden	5	4	3	2	1
De publieke belangstelling voor een bepaald werk of evenement is sterk afhankelijk van publiciteit in dag- en weekbladen	5	4	3	2	1
Zonder overheids subsidies zou er weinig vernieuwende kunst tot stand komen	5	4	3	2	1
Veel kunstproducenten zijn vandaag de dag meer bezig met de promotie van hun werk dan met hun eigenlijke werk: het maken van kunst	5	4	3	2	1
Kunstjournalistiek en kunstkritiek zijn niet-specialistische bedrijvigheden, die zich verre dienen te houden van het academische jargon van de kunstwetenschappen	5	4	3	2	1
De kunstjournalistiek in Nederlandse dag- en weekbladen is in de afgelopen jaren steeds meer een verlengstuk geworden van het promotie-apparaat van culturele instellingen en bedrijven	5	4	3	2	1
Vriendschappelijke betrekkingen met kunstproducenten zijn een belemmering voor een onafhankelijke taakuitoefening door kunstjournalisten en critici	5	4	3	2	1

De beste graadmeter voor iemands kwaliteiten als kunstjournalist of criticus is het respect dat hij of zij geniet bij collega's op het betreffende vakgebied	5	4	3	2	1
De functie van gespecialiseerde tijdschriften op kunst en cultuurgebied is in de afgelopen jaren steeds meer overgenomen door de dag- en weekbladpers	5	4	3	2	1
De berichtgeving over kunst en cultuur in Nederlandse dag- en weekbladen staat internationaal gezien op hoog niveau	5	4	3	2	1
De opmars van Internet zal de kunst- en cultuurberichtgeving in de printmedia binnen afzienbare tijd overbodig maken	5	4	3	2	1
De overheid zou getalenteerde kunstjournalisten en critici door middel van werkbeurzen moeten ondersteunen	5	4	3	2	1
In de kunst zijn de inspanningen van allerlei intermediairs in feite overbodig, aangezien echt artistiek talent vroeg of laat vanzelf wel komt bovendien	5	4	3	2	1
De kunstjournalistiek in Nederlandse dag- en weekbladen geeft een representatief beeld van het actuele kunst- en cultuuraanbod	5	4	3	2	1
De beste kritieken zijn vaak afkomstig van personen die zelf ook als kunstenaar op het betreffende terrein actief zijn	5	4	3	2	1
In de totstandkoming van artistieke reputaties spelen kunstjournalistiek en kunstkritiek een belangrijke rol	5	4	3	2	1
De opmars van specialisten op de kunst- en cultuurpagina's van Nederlandse dag- en weekbladen heeft de vitaliteit van de kunst- en cultuurberichtgeving geen goed gedaan.	5	4	3	2	1
De Nederlandse kunstjournalistiek en kunstkritiek hebben nauwelijks oog voor niet-gevestigde kunst	5	4	3	2	1
De impact van kritieken op het succes van kunstenaars is in de afgelopen tien jaar steeds kleiner geworden	5	4	3	2	1
In verband met de onafhankelijkheid van de kritiek is het ongewenst dat een criticus zelf ook kunstenaar is	5	4	3	2	1
Het is een gevaar voor de onafhankelijkheid van de kunstberichtgeving indien een kunstjournalist of criticus op enigerlei wijze verbonden is aan een culturele instelling of bedrijf	5	4	3	2	1
Het is ongewenst dat critici binnen hetzelfde dag- of weekblad tegenstrijdige meningen verkondigen	5	4	3	2	1
Dagbladen fungeren anno 2000 nog steeds als de belangrijkste informatiebron voor de in kunst en cultuur geïnteresseerde leek	5	4	3	2	1

Heeft u nog opmerkingen over het onderzoek of naar aanleiding van de vragenlijst, dan kunt u die hieronder kwijt. U kunt eventueel ook een of meer vellen met uw opmerkingen bijvoegen.

.....

.....

.....

.....

.....

Dit is het einde van de vragenlijst.
U kunt de vragenlijst in de bijgesloten antwoordenvolpoe retourneren

Hartelijk dank voor uw medewerking

Schriftelijke enquête

***Onder dansmakers uit het Nederlandse dansveld, met
als onderwerp dansjournalistiek***

S.v.p. terugzenden naar:
Bibiane Roos
Van Nijenrodeweg 707
1082 JD Amsterdam

Toelichting

Deze vragenlijst is bestemd voor dansmakers uit het Nederlandse dansveld. Deze vragenlijst zal ook verspreid worden onder dansjournalisten en danskijkers. Doel van de enquête is inzicht te verwerven in hun opvattingen over diverse aspecten van de dansjournalistiek en danskritiek. Zodoende hoop ik een antwoord te kunnen formuleren op de centrale vraag in mijn master thesis Media en Journalistiek:

Welke verschillen zijn er door de tijd heen te bespeuren in het aanbod van informatie over dans in Nederlandse dagbladen en in hoeverre verschilt het gebruik en de waardering van deze informatie tussen dansjournalisten, dansmakers en danskijkers?

Deze enquête is gebaseerd op een door Susanne Janssen opgestelde enquête onder kunstjournalisten en critici werkzaam voor kranten, opinieweekbladen en tijdschriften van december 2000. Er is gedeeltelijk gekozen voor dezelfde vraagstelling, om de resultaten te kunnen vergelijken.

Geprobeerd is om door middel van meerkeuzevragen de invulling van de vragenlijst niet al te tijdrovend te maken. Daarnaast wordt er bij veel vragen ruimte geboden voor het geven van commentaar of een toelichting. Het invullen zal circa 15 minuten in beslag nemen. Indien u een uitgebreid antwoord wilt geven op een of meer vragen kunt u A4-vellen bijvoegen.

Indien u prijs stelt op toezending van de uitgebreide rapportage van de onderzoeksresultaten, per e-mail of per gewone post, vermeld dan hieronder uw gegevens in de daarvoor bestemde ruimte.

Het is de bedoeling om in vervolg op de enquête een aantal respondenten te benaderen voor een diepte-interview over bepaalde facetten van de dansjournalistiek. Rechtsonder op het voorblad van de vragenlijst staat daarom een nummer dat correspondeert met uw naam. Met nadruk wil ik erop wijzen dat uw gegevens vertrouwelijk zullen worden behandeld en volstrekt anoniem zullen worden verwerkt. Dat wil zeggen dat in de publicaties die naar aanleiding van het onderzoek verschijnen, nergens naam of toenaam van respondenten zal worden genoemd. Indien u toch bezwaar heeft tegen niet-anonieme deelname, kunt u het hoekje met het nummer wegscheuren en de vragenlijst vervolgens anoniem terugsturen.

Voor nadere inlichtingen over het onderzoek kunt u zich wenden tot Bibiane Roos (studente Master Media en Journalistiek aan de Erasmus Universiteit Rotterdam), 06 18511375, e-mail: bibiroos@hotmail.com.

U wordt vriendelijk verzocht om de vragenlijst zo spoedig mogelijk terug te zenden.

Bij voorbaat hartelijk dank voor uw medewerking

- Ja, ik stel prijs op toezending van de uitgebreide rapportage van het onderzoek

Naam:

E-mail adres:

Postadres

Achtergrondvragen

- 1 Wat is uw geboortjaar? 19
- 2 Bent u man of vrouw? Vrouw Man

Vragen over dansjournalistiek

- 1 Vindt u dat er genoeg ruimte beschikbaar is voor bijdragen op het gebied van dans in de Nederlandse dag- en weekbladers in het algemeen? Ruimte is voldoende Ruimte is te klein Ruimte is te groot

Kunt u uw oordeel toelichten?

.....

.....

.....

- 2 Is naar uw indruk de plaatsruimte voor bijdragen op het gebied van dans binnen de Nederlandse dag- en weekbladers groter, kleiner of hetzelfde vergeleken met 10 jaar terug? Plaatsruimte is groter dan 10 jaar geleden Plaatsruimte is even groot als 10 jaar geleden Plaatsruimte is kleiner dan 10 jaar geleden

Wat is uw verklaring voor een eventuele toe- of afname?

.....

.....

.....

- 3 Hoeveel kunstjournalistieke bijdragen heeft u naar schatting in het afgelopen jaar gelezen (d.w.z. recensies, kritieken, interviews, achtergrondartikelen, reportages, etc.)? In totaal circa bijdragen

- 4 Kunt u bij benadering aangeven welk percentage van de door u gelezen kunstjournalistieke bijdragen aan de volgende genres was gewijd?

.....% A. Recensies/kritieken
% B. Interviews
% C. Achtergrondartikelen
% D. Reportages
% E. Korte berichten
% F. Anders, nl.....

- 5 Welke van de genoemde genres leest u bij voorkeur? [U kunt hierbij verwijzen naar de lettercode van de genoemde genres]

Voorkeursgenre:

Kunt u uw voorkeur toelichten?

.....

- 6 Is naar uw indruk het aandeel van de diverse genres in de berichtgeving over dans door de Nederlandse dagbladers groter, kleiner of hetzelfde vergeleken met tien jaar terug?

Genre **Aandeel t.o.v. tien jaar geleden**

Recensies/kritieken	☐ groter	☐ gelijk	☐ kleiner
Interviews	☐ groter	☐ gelijk	☐ kleiner
Achtergrondartikelen	☐ groter	☐ gelijk	☐ kleiner
Reportages	☐ groter	☐ gelijk	☐ kleiner
Korte berichten	☐ groter	☐ gelijk	☐ kleiner

Hoe verklaart u de gesignaleerde ontwikkelingen?

.....

- 7 Wat vindt u van de berichtgeving dans in de Nederlandse dag- en weekbladers gelet op de volgende criteria?

Omcirkel s.v.p. het cijfer dat van toepassing is:

1 = Over het algemeen zwaar onvoldoende

2 = Laat vaak te wensen over

3 = Doorgaans redelijk goed

4 = Over het algemeen zeer goed

1	2	3	4	A) Representativiteit/volledigheid van berichtgeving
1	2	3	4	B) Betrouwbaarheid/zorgvuldigheid van gepresenteerde informatie
1	2	3	4	C) Analyse/interpretatie van besproken werken, evenementen, ontwikkelingen
1	2	3	4	D) Articulatie eigen standpunt/oordeel door journalist/recensent
1	2	3	4	E) Signalering van nieuwe trends, ideeën
1	2	3	4	F) Leesbaarheid/bevatelijkheid voor lezer
1	2	3	4	G) Bieden van nieuwe gezichtspunten
1	2	3	4	H) Kritisch volgen kunst- & cultuurbeleid

- 8** Welke van de genoemde criteria vindt u zelf het meest, resp. het minst van belang?

Vermeld s.v.p. maximaal 3 criteria in volgorde van (on)belangrijkheid. U kunt verwijzen naar de lettercode van de genoemde criteria.

Meest belangrijk

Minst belangrijk

1.

1.

2.

2.

3.

3.

- 9** Zijn er naar uw waarneming bepaalde ontwikkelingen binnen de Nederlandse kranten- en tijdschriftensector die de berichtgeving over dans in negatieve zin (kunnen) beïnvloeden?

Nee *Ja, nl.:*

.....

.....

.....

...

.....

...

- 10** Zijn er naar uw waarneming bepaalde bredere sociaal-culturele ontwikkelingen die de dansberichtgeving in negatieve zin (kunnen) beïnvloeden?

Nee *Ja, nl.:*

.....

...

.....

...

.....

...

.....

...

Vragen over informatiebronnen van dans

- 1** Kunt u het belang aangeven van de volgende informatiebronnen voor uw informatievoorziening over dans?
	1	2	3	4	
<i>Omcirkel s.v.p. het cijfer dat van toepassing is:</i>	1	2	3	4	A) Persbijeenkomsten georganiseerd door culturele instellingen en bedrijven
<i>1 = volstrekt onbelangrijk</i>	1	2	3	4	B) Informatie- en promotiemateriaal van culturele instellingen en bedrijven (persberichten, catalogi, flyers, e.d.)
<i>2 = van ondergeschikt belang</i>	1	2	3	4	C) Persoonlijk contact met publiciteitsmedewerkers v. culturele instellingen/bedrijven
<i>3 = tamelijk belangrijk</i>	1	2	3	4	D) Persoonlijk contact met journalisten
<i>4 = zeer belangrijk</i>	1	2	3	4	E) Persoonlijk contact met andere professionals uit kunst- en cultuursector
	1	2	3	4	F) Kritieken en artikelen van dansjournalisten
	1	2	3	4	G) Persoonlijk contact met andere dansmakers
	1	2	3	4	H) Gespecialiseerde tijdschriften op kunst- en cultuurgebied
	1	2	3	4	I) Informatie v. persbureau's/persdiensten
	1	2	3	4	J) Internet sites op kunst- en cultuurgebied
	1	2	3	4	K) Online archiefdiensten/databestanden op kunst- en cultuurgebied
	1	2	3	4	L) Radioprogramma's over kunst en cultuur
	1	2	3	4	M) Tv-programma's over kunst en cultuur
	1	2	3	4	N) Wetenschappelijk onderzoek op kunst- en cultuurgebied
- 2** Welke informatiebronnen acht u voor uw eigen praktijk van het grootste belang?
- Vermeld s.v.p. maximaal 2 informatiebronnen in volgorde van belangrijkheid. U kunt verwijzen naar de lettercode van bovengenoemde bronnen, maar uiteraard kunt u ook andere bronnen aangeven.*
- 1e bron:
- 2e bron:
- 3** Op welke bladen die relevant zijn voor uw werkzaamheden als dansmaker bent u geabonneerd?
1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.

4 Kunt u aangeven hoe zwaar naar uw mening de volgende aspecten dienen te wegen bij de redactionele beslissing om al dan niet aandacht aan een actueel dansproduct (werk of evenement) te schenken?

1	2	3	4	Artistieke kwaliteit van werk of evenement
1	2	3	4	Bijdrage van werk of evenement aan ontwikkeling van betrokken kunstdiscipline
1	2	3	4	Bredere sociaal-culturele betekenis van werk of evenement
1	2	3	4	Reputatie / status van de maker(s)
1	2	3	4	Aansluiting bij interesse van lezers
1	2	3	4	Culturele vorming van lezers
1	2	3	4	Persoonlijke voorkeur / affiniteit
1	2	3	4	Concurrentiepositie t.o.v. andere bladen
1	2	3	4	Aansluiting bij profiel van medium
1	2	3	4	Onderhouden van goede betrekkingen met betrokken makers/producenten/distributeurs

Omcirkel s.v.p. het cijfer dat van toepassing is:

1 = behoort geen rol te spelen

2 = mag hooguit een ondergeschikte rol spelen

3 = behoort altijd mee te wegen

4 = behoort een centrale rol te spelen

Ruimte voor toelichting/commentaar ⇒

.....

.....

.....

.....

.....

5	<p><i>Los van het belang dat u zelf hecht aan de bovengenoemde aspecten:</i></p> <p>In hoeverre spelen deze aspecten volgens u <u>in de praktijk</u> een rol bij de beslissing van kunst- en cultuurredacties van Nederlandse dag- en weekbladen om al dan niet aandacht te schenken aan een actueel dansproduct (werk of evenement)</p> <p><i>Omcirkel s.v.p. het cijfer dat van toepassing is:</i></p> <p><i>1 = speelt niet of nauwelijks een rol</i></p> <p><i>2 = speelt een ondergeschikte rol</i></p> <p><i>3 = speelt een belangrijke rol</i></p> <p><i>4 = speelt een zeer belangrijke rol</i></p>	1	2	3	4	<p>Artistieke kwaliteit van werk of evenement</p> <p>Bijdrage van werk of evenement aan ontwikkeling van betrokken kunstdiscipline</p> <p>Bredere sociaal-culturele betekenis van werk of evenement</p> <p>Reputatie / status van de maker(s)</p> <p>Aansluiting bij interesse van lezers</p> <p>Culturele vorming van lezers</p> <p>Persoonlijke voorkeur / affiniteit</p> <p>Concurrentiepositie t.o.v. andere bladen</p> <p>Aansluiting bij profiel van medium</p> <p>Onderhouden van goede betrekkingen met betrokken makers/producenten/distributeurs</p> <p>Het creëren van aantrekkelijke omgeving voor adverteerders</p>
---	---	---	---	---	---	--

Ruimte voor toelichting/commentaar ⇒

.....

.....

.....

.....

.....

- 6 Hoe belangrijk zijn voor u de hiernaast genoemde aspecten in de vorming van een waardeoordeel over een bepaald kunstwerk?

Het is de bedoeling dat u de genoemde aspecten in volgorde van belangrijkheid ordent:

Geef het cijfer 7 aan het aspect dat voor u het zwaarste weegt en het cijfer 1 aan het aspect dat u het minst belangrijk vindt.

Cijfer	Aspect
.....	De wijze waarop een werk zich verhoudt tot de werkelijkheid
.....	De structuur, vorm, compositie, stijl van een werk
.....	De mogelijkheden die een werk biedt tot identificatie
.....	De mate waarin een werk een kritische houding oproept
.....	De intenties, visie, ideeën van de maker
.....	De wijze waarop een werk zich verhoudt tot andere kunstwerken
.....	De morele lading/zeggingskracht van een werk

Ruimte voor toelichting/commentaar ⇒

.....

.....

.....

.....

.....

- 7 Welk belang hecht u aan commentaar en feedback op uw werk van de hieronder genoemde groepen van personen?

• Commentaar van dansjournalisten	☐	Zeer belangrijk	☐	Vrij belangrijk	☐	Onbelangrijk
• Commentaar van collega's die actief zijn als dansmaker	☐	Zeer belangrijk	☐	Vrij belangrijk	☐	Onbelangrijk
• Commentaar van het publiek	☐	Zeer belangrijk	☐	Vrij belangrijk	☐	Onbelangrijk
• Commentaar van vrienden of familie	☐	Zeer belangrijk	☐	Vrij belangrijk	☐	Onbelangrijk
• Commentaar van andere betrokkenen uit kunst- en cultuursector?	☐	Zeer belangrijk	☐	Vrij belangrijk	☐	Onbelangrijk

- 8 Los van het belang van dergelijke feedback, hoe vaak ontvangt u in de praktijk reacties of commentaar op uw werk?

• Reacties van dansjournalisten?	☐	Zelden of nooit	☐	Af en toe	☐	Regelmatig
• Reacties van collega's die actief zijn als dansmaker?	☐	Zelden of nooit	☐	Af en toe	☐	Regelmatig
• Reacties van het publiek?	☐	Zelden of nooit	☐	Af en toe	☐	Regelmatig

9 Wat vindt u de meest positieve kanten van bijdragen van dansjournalisten/critici

.....

.....

.....

.....

.....

.....

10 Wat vindt u de meest negatieve kanten van bijdragen van dansjournalisten/critici?

.....

.....

.....

.....

.....

11 Vindt u het gewenst dat kunstjournalisten en critici ook buiten de media om participeren in de oordeelsvorming over de kwaliteit van danswerken?

Nee, dat is onwenselijk

Ja, zoveel mogelijk

Ruimte voor toelichting/commentaar =>

.....

.....

12 Welke Nederlandse kunstjournalist/criticus die op dit moment actief is, waardeert of respecteert u het meest:

c. Op dansgebied?

d. In het bredere veld van de Kunstjournalistiek en kunstkritiek?

c.

Toelichting?

.....

.....

.....

d.

Toelichting?

.....

.....

.....

Stellingen

Tot slot van deze vragenlijst volgt hieronder een reeks stellingen over diverse aspecten van de kunstjournalistiek en kunstkritiek in het algemeen. U wordt verzocht aan te geven in welk mate u het met deze uitspraken eens bent.

	Zeer mee eens	Overwegend mee eens	Noch eens Noch oneens	Overwegend oneens	Zeer oneens
Kunstjournalistiek is een ondergeschoven kindje in de meeste Nederlandse dag- en weekbladen	5	4	3	2	1
Kunstjournalistiek is in de eerste plaats journalistiek en onderscheidt zich niet wezenlijk van andere journalistieke specialismen	5	4	3	2	1
De kunst- en cultuurpagina's van Nederlandse dagbladen worden door krantenbedrijven vooral gezien als advertentiefuik	5	4	3	2	1
Kunstjournalisten dienen net als hun collega's op andere terreinen te streven naar een zo objectief mogelijke berichtgeving	5	4	3	2	1
Zonder een uitgewerkte kunsttheorie is een kritische beoordeling van kunstuitingen niet mogelijk	5	4	3	2	1
Het is voor kunstjournalisten en kunstcritici van cruciaal belang om frequent persoonlijk contact te hebben met betrokkenen uit het kunstenveld waarover zij schrijven	5	4	3	2	1
Kunstjournalisten dienen zich te concentreren op informatie die interessant is voor een zo breed mogelijk publiek	5	4	3	2	1
De kritiek speelt (indirect) een belangrijke rol in de toewijzing van subsidies binnen de Nederlandse kunst- en cultuursector	5	4	3	2	1
Kunstjournalisten en kunstcritici zijn allereerst partners in het artistieke debat en hebben tot taak om dit debat gaande te houden	5	4	3	2	1
De publieke belangstelling voor een bepaald werk of evenement is sterk afhankelijk van publiciteit in dag- en weekbladen	5	4	3	2	1
Zonder overheids subsidies zou er weinig vernieuwende kunst tot stand komen	5	4	3	2	1
Veel kunstproducenten zijn vandaag de dag meer bezig met de promotie van hun werk dan met hun eigenlijke werk: het maken van kunst	5	4	3	2	1
Kunstjournalistiek en kunstkritiek zijn niet-specialistische bedrijvigheden, die zich verre dienen te houden van het academische jargon van de kunstwetenschappen	5	4	3	2	1
De kunstjournalistiek in Nederlandse dag- en weekbladen is in de afgelopen jaren steeds meer een verlengstuk geworden van het promotie-apparaat van culturele instellingen en bedrijven	5	4	3	2	1
Vriendschappelijke betrekkingen met kunstproducenten zijn een belemmering voor een onafhankelijke taakuitoefening door kunstjournalisten en critici	5	4	3	2	1
De beste graadmeter voor iemands kwaliteiten als kunstjournalist of criticus is het respect dat hij of zij geniet bij collega's op het betreffende vakgebied	5	4	3	2	1
De functie van gespecialiseerde tijdschriften op kunst en cultuurgebied is in de afgelopen jaren steeds meer overgenomen door de dag- en weekbladpers	5	4	3	2	1

De opmars van Internet zal de kunst- en cultuurberichtgeving in de printmedia binnen afzienbare tijd overbodig maken	5	4	3	2	1
De overheid zou getalenteerde kunstjournalisten en critici door middel van werkbeurzen moeten ondersteunen	5	4	3	2	1
In de kunst zijn de inspanningen van allerlei intermediairs in feite overbodig, aangezien echt artistiek talent vroeg of laat vanzelf wel komt bovendrijven	5	4	3	2	1
De kunstjournalistiek in Nederlandse dag- en weekbladen geeft een representatief beeld van het actuele kunst- en cultuuraanbod	5	4	3	2	1
De beste kritieken zijn vaak afkomstig van personen die zelf ook als kunstenaar op het betreffende terrein actief zijn	5	4	3	2	1
In de totstandkoming van artistieke reputaties spelen kunstjournalistiek en kunstkritiek een belangrijke rol	5	4	3	2	1
De opmars van specialisten op de kunst- en cultuurpagina's van Nederlandse dag- en weekbladen heeft de vitaliteit van de kunst- en cultuurberichtgeving geen goed gedaan.	5	4	3	2	1
De Nederlandse kunstjournalistiek en kunstkritiek hebben nauwelijks oog voor niet-gevestigde kunst	5	4	3	2	1
De impact van kritieken op het succes van kunstenaars is in de afgelopen tien jaar steeds kleiner geworden	5	4	3	2	1
In verband met de onafhankelijkheid van de kritiek is het ongewenst dat een criticus zelf ook kunstenaar is	5	4	3	2	1
Het is een gevaar voor de onafhankelijkheid van de kunstberichtgeving indien een kunstjournalist of criticus op enigerlei wijze verbonden is aan een culturele instelling of bedrijf	5	4	3	2	1
Het is ongewenst dat critici binnen hetzelfde dag- of weekblad tegenstrijdige meningen verkondigen	5	4	3	2	1
Dagbladen fungeren anno 2000 nog steeds als de belangrijkste informatiebron voor de in kunst en cultuur geïnteresseerde leek	5	4	3	2	1

Heeft u nog opmerkingen over het onderzoek of naar aanleiding van de vragenlijst, dan kunt u die hieronder kwijt. U kunt eventueel ook een of meer vellen met uw opmerkingen bijvoegen.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

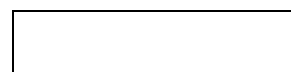
Dit is het einde van de vragenlijst.
U kunt de vragenlijst in de bijgesloten antwoordenvolpette retourneren

Hartelijk dank voor uw medewerking

Schriftelijke enquête

Onder danskijkers over de informatievoorziening over dans

S.v.p. terugzenden voor 12 juni a.s.
in bijgevoegde antwoordervelope:
Bibiane Roos
Van Nijenrodeweg 707
1082 JD Amsterdam

Toelichting

Deze vragenlijst is bestemd voor het publiek van Nederlandse dansvoorstellingen. Deze vragenlijst zal ook verspreid worden onder dansjournalisten en dansmakers. Doel van de enquête is inzicht te verwerven in hun opvattingen over diverse aspecten van de dansjournalistiek en danskritiek. Zodoende hoop ik een antwoord te kunnen formuleren op de centrale vraag in mijn master thesis Media en Journalistiek: *Welke verschillen zijn er door de tijd heen te bespeuren in het aanbod van informatie over dans in Nederlandse dagbladen en in hoeverre verschilt het gebruik en de waardering van deze informatie tussen dansjournalisten, dansmakers en danskijkers?*

Deze enquête is gebaseerd op een door Susanne Janssen opgestelde enquête onder kunstjournalisten en critici werkzaam voor kranten, opinieweekbladen en tijdschriften van december 2000. Er is gedeeltelijk gekozen voor dezelfde vraagstelling, om de resultaten te kunnen vergelijken.

Geprobeerd is om door middel van meerkeuzevragen de invulling van de vragenlijst niet al te tijdrovend te maken. Daarnaast wordt er bij veel vragen ruimte geboden voor het geven van commentaar of een toelichting. Het invullen zal circa 15 minuten in beslag nemen. Indien u een uitgebreid antwoord wilt geven op een of meer vragen kunt u A4-vellen bijvoegen.

Indien u prijs stelt op toezending van de uitgebreide rapportage van de onderzoeksresultaten, per e-mail of per gewone post, vermeld dan hieronder uw gegevens in de daarvoor bestemde ruimte.

Het is de bedoeling om in vervolg op de enquête een aantal respondenten te benaderen voor een diepte-interview over bepaalde facetten van de dansjournalistiek. Rechtsonder op het voorblad van de vragenlijst staat daarom een nummer dat correspondeert met uw naam. Met nadruk wil ik u erop wijzen dat uw gegevens vertrouwelijk zullen worden behandeld en volstrekt anoniem zullen worden verwerkt. Dat wil zeggen dat in de publicaties die naar aanleiding van het onderzoek verschijnen, nergens naam of toenaam van respondenten zal worden genoemd. Indien u toch bezwaar heeft tegen niet-anonieme deelname, kunt u het hoekje met het nummer wegscheuren en de vragenlijst vervolgens anoniem terugsturen.

Voor nadere inlichtingen over het onderzoek kunt u zich wenden tot Bibiane Roos (studente Master Media en Journalistiek aan de Erasmus Universiteit Rotterdam , 06 18511375, e-mail: bibiroos@hotmail.com).

U wordt vriendelijk verzocht om de vragenlijst zo spoedig mogelijk – *graag voor 12 juni a.s.* – terug te zenden. U kunt daarbij gebruik maken van de bijgevoegde, antwoordenveloppe.

Bij voorbaat hartelijk dank voor uw medewerking

- Ja, ik stel prijs op toezending van de uitgebreide rapportage van het onderzoek

Naam:

E-mail adres:

Postadres

Achtergrondvragen

- 1** Wat is uw geboortejaar? 19
- 2** Bent u man of vrouw? Vrouw Man
- 3** Waar woont u? Eerste twee cijfers postcode
- 4** Welke opleiding heeft u genoten? **Opleiding**
Meerdere antwoorden mogelijk
- Lager beroepsonderwijs
 - HAVO/ MAVO/ MULO/ MMS
 - VWO / HBS
 - Middelbaar beroepsonderwijs
 - Hoger beroepsonderwijs
 - Wetenschappelijk Onderwijs

Vragen over dansjournalistiek

- 1** Vindt u dat er genoeg ruimte beschikbaar is voor bijdragen op het gebied van dans in de Nederlandse dag- en weekbladpers in het algemeen? Ruimte is voldoende
 Ruimte is te klein
 Ruimte is te groot
- Kunt u uw oordeel toelichten?*
-
-
-
-
- 2** Is naar uw indruk de plaatsruimte voor bijdragen op het gebied van dans binnen de Nederlandse dag- en weekbladpers groter, kleiner of hetzelfde vergeleken met 10 jaar terug? Plaatsruimte is groter dan 10 jaar geleden
 Plaatsruimte is even groot als 10 jaar geleden
 Plaatsruimte is kleiner dan 10 jaar geleden
- Wat is uw verklaring voor een eventuele toe- of afname?*
-
-
-
-

3 Hoeveel dansjournalistieke bijdragen heeft u naar schatting in het afgelopen jaar gelezen (d.w.z. recensies, kritieken, interviews, achtergrondartikelen, reportages, etc.)?

In totaal circa bijdragen

4 Kunt u bij benadering aangeven welk percentage van de door u gelezen dansjournalistieke bijdragen aan de volgende genres was gewijd?

-% A. Recensies/kritieken
-% B. Interviews
-% C. Achtergrondartikelen
-% D. Reportages
-% E. Korte berichten
-% F. Anders, nl.....

5 Welke van de genoemde genres leest u bij voorkeur? [U kunt hierbij verwijzen naar de lettercode van de genoemde genres]

Voorkeursgenre:

.....

.....

.....

.....

Kunt u uw voorkeur toelichten?

6 Is naar uw indruk het aandeel van de diverse genres in de berichtgeving over dans door de Nederlandse dagbladers groter, kleiner of hetzelfde vergeleken met tien jaar terug?

Genre	Aandeel t.o.v. tien jaar geleden		
Recensies/kritieken	☐ groter	☐ gelijk	☐ kleiner
Interviews	☐ groter	☐ gelijk	☐ kleiner
Achtergrondartikelen	☐ groter	☐ gelijk	☐ kleiner
Reportages	☐ groter	☐ gelijk	☐ kleiner
Korte berichten	☐ groter	☐ gelijk	☐ kleiner

Hoe verklaart u de gesignaleerde ontwikkelingen?

.....

.....

.....

7 Wat vindt u van de berichtgeving over dans in de Nederlandse dag- en weekbladpers gelet op de volgende criteria?

Omcirkel s.v.p. het cijfer dat van toepassing is:

1 = Over het algemeen zwaar onvoldoende

2 = Laat vaak te wensen over

3 = Doorgaans redelijk goed

4 = Over het algemeen zeer goed

1	2	3	4	A) Representativiteit/volledigheid van berichtgeving
1	2	3	4	B) Betrouwbaarheid/zorgvuldigheid van gepresenteerde informatie
1	2	3	4	C) Analyse/interpretatie van besproken werken, evenementen, ontwikkelingen
1	2	3	4	D) Articulatie eigen standpunt/oordeel door journalist/recensent
1	2	3	4	E) Signalering van nieuwe trends, ideeën
1	2	3	4	F) Leesbaarheid/bevattelijkheid voor lezer
1	2	3	4	G) Bieden van nieuwe gezichtspunten
1	2	3	4	H) Kritisch volgen kunst- & cultuurbeleid

8 Welke van de genoemde criteria vindt u zelf het meest, resp. het minst van belang?

Vermeld s.v.p. maximaal 3 criteria in volgorde van (on)belangrijkheid. U kunt verwijzen naar de lettercode van de genoemde criteria.

<i>Meest belangrijk</i>	<i>Minst belangrijk</i>
1.	1.
2.	2.
3.	3.

9 Zijn er naar uw waarneming bepaalde ontwikkelingen binnen de Nederlandse kranten- en tijdschriftensector die de berichtgeving over dans in negatieve zin (kunnen) beïnvloeden?

- Nee* *Ja, nl.:*
-
-
-
-

10 Zijn er naar uw waarneming bepaalde bredere sociaal-culturele ontwikkelingen die de dansberichtgeving in negatieve zin (kunnen) beïnvloeden?

- Nee* *Ja, nl.:*
-
-
-
-

Vragen over informatiebronnen van dans

- 1** Kunt u het belang aangeven van de volgende informatiebronnen voor uw informatievoorziening over dans?
	1	2	3	4	
<i>Omcirkel s.v.p. het cijfer dat van toepassing is:</i>	1	2	3	4	A) Informatie- en promotiemateriaal van culturele instellingen en bedrijven (persberichten, catalogi, flyers, e.d.)
<i>1 = volstrekt onbelangrijk</i>	1	2	3	4	B) Persoonlijk contact met professionals uit kunst- en cultuursector
<i>2 = van ondergeschikt belang</i>	1	2	3	4	C) Kritieken en artikelen van dansjournalisten
<i>3 = tamelijk belangrijk</i>	1	2	3	4	D) Agenda's in dag- en weekbladen
<i>4 = zeer belangrijk</i>	1	2	3	4	E) Gespecialiseerde tijdschriften op kunst- en cultuurgebied
	1	2	3	4	F) Internet sites op kunst- en cultuurgebied
	1	2	3	4	G) Online archiefdiensten/databestanden op kunst- en cultuurgebied
	1	2	3	4	H) Radioprogramma's over kunst en cultuur
	1	2	3	4	I) Tv-programma's over kunst en cultuur
	1	2	3	4	J) Wetenschappelijk onderzoek op kunst- en cultuurgebied
- 2** Welke informatiebronnen acht u voor uw informatievoorziening over dans van het grootste belang?
- Vermeld s.v.p. maximaal 2 informatiebronnen in volgorde van belangrijkheid. U kunt verwijzen naar de lettercode van bovengenoemde bronnen, maar uiteraard kunt u ook andere bronnen aangeven.*
- 1e bron:
- 2e bron:
- 3** Op welke bladen op het gebied van dans bent u geabonneerd?
1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.

4 Kunt u aangeven hoe zwaar naar uw mening de volgende aspecten dienen te wegen bij de redactionele beslissing om al dan niet aandacht aan een actueel dansproduct (werk of evenement) te schenken?

1	2	3	4	Artistieke kwaliteit van werk of evenement
1	2	3	4	Bijdrage van werk of evenement aan ontwikkeling van betrokken kunstdiscipline
1	2	3	4	Bredere sociaal-culturele betekenis van werk of evenement
1	2	3	4	Reputatie / status van de maker(s)
1	2	3	4	Aansluiting bij interesse van lezers
1	2	3	4	Culturele vorming van lezers
1	2	3	4	Persoonlijke voorkeur / affiniteit
1	2	3	4	Concurrentiepositie t.o.v. andere bladen
1	2	3	4	Aansluiting bij profiel van medium
1	2	3	4	Onderhouden van goede betrekkingen met betrokken makers/producenten/distributeurs

Omcirkel s.v.p. het cijfer dat van toepassing is:

1 = behoort geen rol te spelen

2 = mag hooguit een ondergeschikte rol spelen

3 = behoort altijd mee te wegen

4 = behoort een centrale rol te spelen

.....
...
.....
...
.....
...
.....
...
.....
...
.....
...

Ruimte voor toelichting/commentaar
⇒

<p>5 <i>Los van het belang dat u zelf hecht aan de bovengenoemde aspecten:</i> In hoeverre spelen deze aspecten volgens u <u>in de praktijk</u> een rol bij de beslissing van kunst- en cultuurredacties van Nederlandse dagen weekbladen om al dan niet aandacht te schenken aan een actueel dansproduct (werk of evenement)</p> <p><i>Omcirkel s.v.p. het cijfer dat van toepassing is:</i></p> <p><i>1 = speelt niet of nauwelijks een rol</i> <i>2 = speelt een ondergeschikte rol</i> <i>3 = speelt een belangrijke rol</i> <i>4 = speelt een zeer belangrijke rol</i></p>	1	2	3	4	Artistieke kwaliteit van werk of evenement
	1	2	3	4	Bijdrage van werk of evenement aan ontwikkeling van betrokken kunstdiscipline
	1	2	3	4	Bredere sociaal-culturele betekenis van werk of evenement
	1	2	3	4	Reputatie / status van de maker(s)
	1	2	3	4	Aansluiting bij interesse van lezers
	1	2	3	4	Culturele vorming van lezers
	1	2	3	4	Persoonlijke voorkeur / affiniteit
	1	2	3	4	Concurrentiepositie t.o.v. andere bladen
	1	2	3	4	Aansluiting bij profiel van medium
	1	2	3	4	Onderhouden van goede betrekkingen met betrokken makers/producenten/distributeurs
	1	2	3	4	Het creëren van aantrekkelijke omgeving voor adverteerders

Ruimte voor toelichting/commentaar

⇒

- 6** Hoe belangrijk zijn voor u de hiernaast genoemde aspecten in de vorming van een waardeoordeel over een bepaald danswerk?

Het is de bedoeling dat u de genoemde aspecten in volgorde van belangrijkheid ordent:

Geef het cijfer 7 aan het aspect dat voor u het zwaarste weegt en het cijfer 1 aan het aspect dat u het minst belangrijk vindt.

Cijfer Aspect

- De wijze waarop een werk zich verhoudt tot de werkelijkheid
- De structuur, vorm, compositie, stijl van een werk
- De mogelijkheden die een werk biedt tot identificatie
- De mate waarin een werk een kritische houding oproept
- De intenties, visie, ideeën van de maker
- De wijze waarop een werk zich verhoudt tot andere kunstwerken
- De morele lading/zeggingskracht van een werk

Ruimte voor toelichting/commentaar

⇒

7 Wat vindt u de meest positieve kanten van bijdragen van dansjournalisten/critici

.....

.....

.....

.....

.....

.....

8 Wat vindt u de meest negatieve kanten van bijdragen van dansjournalisten/critici?

.....

.....

.....

.....

.....

9 Vindt u het gewenst dat kunstjournalisten en critici ook buiten de media om participeren in de oordeelsvorming over de kwaliteit van danswerken?

Nee, dat is onwenselijk

Ja, zoveel mogelijk

Ruimte voor toelichting/commentaar

⇒

.....

.....

10 Welke Nederlandse kunstjournalist/criticus die op dit moment actief is, waardeert of respecteert u het meest:

e. Op dansgebied?

f. In het bredere veld van de Kunstjournalistiek en kunstkritiek?

e. Toelichting?

.....

.....

.....

f. Toelichting?

.....

.....

.....

Stellingen

Tot slot van deze vragenlijst volgt hieronder een reeks stellingen over diverse aspecten van de kunstjournalistiek en kunstkritiek in het algemeen. U wordt verzocht aan te geven in welk mate u het met deze uitspraken eens bent.

	Zeer mee eens	Overwegend mee eens	Noch eens Noch oneens	Overwegend oneens	Zeer oneens
Kunstjournalistiek is een ondergeschoven kindje in de meeste Nederlandse dag- en weekbladen	5	4	3	2	1
Kunstjournalistiek is in de eerste plaats journalistiek en onderscheidt zich niet wezenlijk van andere journalistieke specialismen	5	4	3	2	1
De kunst- en cultuurpagina's van Nederlandse dagbladen worden door krantenbedrijven vooral gezien als advertentiefuik	5	4	3	2	1
Kunstjournalisten dienen net als hun collega's op andere terreinen te streven naar een zo objectief mogelijke berichtgeving	5	4	3	2	1
Zonder een uitgewerkte kunsttheorie is een kritische beoordeling van kunstuitingen niet mogelijk	5	4	3	2	1
Kunstjournalisten dienen zich te concentreren op informatie die interessant is voor een zo breed mogelijk publiek	5	4	3	2	1
Kunstjournalisten en kunstcritici zijn allereerst partners in het artistieke debat en hebben tot taak om dit debat gaande te houden	5	4	3	2	1
De publieke belangstelling voor een bepaald werk of evenement is sterk afhankelijk van publiciteit in dag- en weekbladen	5	4	3	2	1
Veel kunstproducenten zijn vandaag de dag meer bezig met de promotie van hun werk dan met hun eigenlijke werk: het maken van kunst	5	4	3	2	1
Kunstjournalistiek en kunstkritiek zijn niet-specialistische bedrijvigheden, die zich verre dienen te houden van het academische jargon van de kunstwetenschappen	5	4	3	2	1
De kunstjournalistiek in Nederlandse dag- en weekbladen is in de afgelopen jaren steeds meer een verlengstuk geworden van het promotie-apparaat van culturele instellingen en bedrijven	5	4	3	2	1
De functie van gespecialiseerde tijdschriften op kunst en cultuurgebied is in de afgelopen jaren steeds meer overgenomen door de dag- en weekbladpers	5	4	3	2	1
De opmars van Internet zal de kunst- en cultuurberichtgeving in de printmedia binnen afzienbare tijd overbodig maken	5	4	3	2	1
In de kunst zijn de inspanningen van allerlei intermediairs in feite overbodig, aangezien echt artistiek talent vroeg of laat vanzelf wel komt bovendien	5	4	3	2	1
De kunstjournalistiek in Nederlandse dag- en weekbladen geeft een representatief beeld van het actuele kunst- en cultuuraanbod	5	4	3	2	1
De beste kritieken zijn vaak afkomstig van personen die zelf ook als kunstenaar op het betreffende terrein actief zijn	5	4	3	2	1
In de totstandkoming van artistieke reputaties spelen kunstjournalistiek en kunstkritiek een belangrijke rol	5	4	3	2	1

De opmars van specialisten op de kunst- en cultuurpagina's van Nederlandse dag- en weekbladen heeft de vitaliteit van de kunst- en cultuurberichtgeving geen goed gedaan.	5	4	3	2	1
De Nederlandse kunstjournalistiek en kunstkritiek hebben nauwelijks oog voor niet-gevestigde kunst	5	4	3	2	1
In verband met de onafhankelijkheid van de kritiek is het ongewenst dat een criticus zelf ook kunstenaar is	5	4	3	2	1
Het is een gevaar voor de onafhankelijkheid van de kunstberichtgeving indien een kunstjournalist of criticus op enigerlei wijze verbonden is aan een culturele instelling of bedrijf	5	4	3	2	1
Het is ongewenst dat critici binnen hetzelfde dag- of weekblad tegenstrijdige meningen verkondigen	5	4	3	2	1
Dagbladen fungeren anno 2000 nog steeds als de belangrijkste informatiebron voor de in kunst en cultuur geïnteresseerde leek	5	4	3	2	1

Heeft u nog opmerkingen over het onderzoek of naar aanleiding van de vragenlijst, dan kunt u die hieronder kwijt. U kunt eventueel ook een of meer vellen met uw opmerkingen bijvoegen.

.....

.....

.....

.....

Dit is het einde van de vragenlijst.
U kunt de vragenlijst in de bijgesloten antwoordenvolpette retourneren

Hartelijk dank voor uw medewerking